

АВЕСТО

ЯШН КУНОБУ

100

II

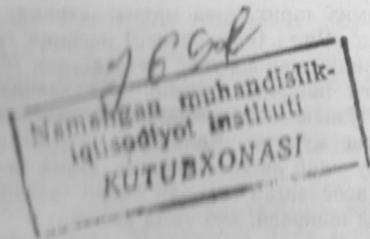
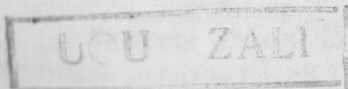
Министерство
ТАШКЕНТСКИЙ ОПЕЛЕНА
ПРОМЫШЛ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
ТАРИХ ИНСТИТУТИ

АВЕСТО ЯШТ КИТОБИ

*(Худо Ахура Мазда ва у яратган маъбудалар
шаънига айтилган алқовлар)*

Ўзбек тилига илмий-изоҳли таржималар

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИОНЕРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАХРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ 2001

Сур

Мирсодиқ Исҳоқов таржимаси

Авесто: Яшт китоби. / М. Исҳоқов таржимаси. — Т.: «Шарқ», 2001 — 128 б.

Халқимиз тарихи ва маънавиятининг илк булоғи «Авесто» китобининг «Яшт» («Алқов»лар) наскини таниқли олим, қадимий тарихимизнинг манбашунос мутахассиси Мирсодиқ Исҳоқов таржимасидаги нашрини ҳукмингизга ҳавола қилмоқдамиз. Ушбу нашрининг ўзиёқ маданий-маънавий ҳаётимизда муҳим воқеа деб баҳолалиши мумкин. Колаверса, таржиманинг «Авесто»га хос қўплаб унутилиб кетган тушунча, атама ва ишоратли масалаларга илмий асосланган изоҳлар билан таъминлангани нашр қимматини янада оширади, деб умид қиламиз.

ББК 82.3(5Ў)

© «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бош тахририяти, 2001.

«АВЕСТО» КИТОБИ ВА УНИНГ «ЯШТ» НАСКИ ҲАҚИДА

(Кириш сўзи ўрнида)

«Авесто» китоби узоқ аجدодларимизнинг ижтимоий ҳаёти, маънавий дунёси ҳақида ноёб маълумотларни ўзида мужассам этган тарихий ёзма манбадир. «Авесто» сўзининг ўзаги «сто» — бўлиб, «ўрнатилган, муқаррар қилинган қонун-қоидалар, ҳаётнинг асосий йўриқномаси» демакдир. Бу китоб милоддан аввалги II минг йиллик ва I минг йилликнинг биринчи чорагида, бир неча юз йиллар давомида шаклланган. Ниҳоят, 2700 йиллар илгари китоб сифатида илк бор тизимга киритиб тўпланган.

«Авесто» ўлкамизда исломга қадар амал қилган зардуштийлик динининг муқаддас китобидир. Зардуштийлик дини эса тарихда биринчи илоҳий ваҳий орқали келган, деб ҳисобланади. Зардуштийлик тарихининг ёзма манбаларида айтилишича, худо Ахура Мазда ўзининг яратувчи, холик, яккаю ягона худо эканини имонли зот Заратуштрага билдириб, уни пайгамбар этиб одамлар орасидан танлаган. Заратуштра аслида қадимда Дантийа — Амударё бўйларида яшagan Спитама уруғидан бўлиб, унинг уруғидагилар бошқа худолар қатори Ахура Маздага ҳам эътиқод қилишган. Биргина Заратуштра улар орасида бошқа худоларга ишончсиз бўлган. Ахура Маздани эса ўзи учун чин худо деб билган. Унинг имон-эътиқоди қалб кўзи очила боргани сари Ахура Маздадан ўзга маъбудлардан воз кеча боради. Ниҳоят, Заратуштра Ахура Мазданинг назарига тушиб, унинг пайғоми (хуш хабари)ни ўз уруғи орасида одамларга билдиришга илоҳий ваколат олади.

Аммо жаҳолат даври одамлари унинг сўзларига ишонмайдилар. Заратуштра ўз юртини ташлаб кетишга, ҳижрат қилишга мажбур бўлади. У ўз динини 10 йилдан ортиқ тарғиб қилади. Аммо тарафдорлар топиши қийин бўлади. Ниҳоят, ўзга юртда — Бактрияда унинг ҳокими Виштаспага, малика Хутаосйага ва сарой аъёнларига Мазда дини моҳиятини тушунтиришга эришади.

Зардуштийлик деган ном динга нисбатан шартли равишда ўрта асрлардан бошлаб ишлатилади. Бу ҳол динни унинг пайғамбари номи билан аташдир. Аслида Зардушт дини Мазда Ясна деб аталган, яъни Маздага, «Мутлақ оқил» зотга сиғиниш демакдир.

«Авесто» китоби асос эътибори билан Заратуштра ва Ахура Мазданинг савол-жавобларидан иборат дейиш мумкин. Бу китоб 21 қисмдан (наскдан) иборат бўлган. Шундан замонлар оша тўрт қисми ҳозиргача етиб келган: «Видевдот», «Ясна», «Виспарат», «Яшт» насклари. Турли насклардан кундалик эътиқод маросимлари учун энг зарур дуолар тўплами — «Хурдак Авесто» («Кичик Авесто») китоби ҳам бор. Унда «Авесто»нинг асосий қисмида сақланмаган матнларнинг парчалари ҳам бор. Етиб келган қисмлар орасида «Видевдот» наски бутун — 22 бобдан иборат. Қолган 3 наскнинг бир қатор боб ва бандлари сақланмаган.

Кўп қисмлари йўқолиб кетганига қарамай, сақланган қисмларнинг ўзиёқ «Авесто»нинг энциклопедик улугворлигини, тарихий манба сифатида юксак қимматини, маънавий умумбашарий хусусиятларини тўла намоёиш эта олади.

«Яшт» наски «Авесто» китобининг худо Ахура Мазда ва унинг ўзи ёлғиз яратгувчи зот сифатида пайдо қилган маъбуд ва маъбудалар (авесточасига язатлар) шаънига ўқиладиган дуо ва алқов шеърларидан ташкил топган. «Яшт» наски 22 бобдан иборат бўлган. Лекин улардан бизгача 10 боби етиб келган. Зардуштийлик дини тарихига бағишланган ўрта форсий (пахлавий) тилидаги «Денкард» («Дин амаллари») номли манбада «Яшт» наскининг 22 боби номма-ном санаб кўрсатилган: Ахура Мазда алқови; Хапта Амеша Спента алқови; Аша Вахишта алқови; Хаурватат алқови;

Ардви Сура алқови («Обон Яшт»); Хвар-хшайта алқови («Хуршед Яшт»); Мах алқови («Ой алқови»);¹ Тиштр-Яшт («Тир-Сириус юлдузи алқови»); «Друвасп алқови («Друваспа Яшт»)²; Митра алқови («Митра Яшт» — Мехр-Мийр Яшт шаклларида айтиб келинган); Сраоша Яшт;³ Рашну Яшт; Фравардин Яшт; Варахран Яшт (Вэрэтрагна алқови); Рам Яшт (Вайу алқови деб ҳам аталади); Ден Яшт (оқиллик ва билим алқови); Аши алқови; Аштат Яшт (Эранлар улурворлигининг белгиси Хварно-Фарн шаънига алқов); Замйад Яшт (шоҳлик мартабасининг илохий белгиси — кавийвор нурли рамзий белги шаънига айтилган алқов — «Хварно Яшти» — унинг иккинчи номи); Ванант Яшт (Вега туркумидаги юлдузлардан бири шаънига айтилган алқов); Арта — Ҳақиқат ва имон шаънига айтилган алқов); ниҳоят, 22-Яшт—рухнинг у дунёдаги тақдири ҳақидаги яшт⁴.

«Авесто»нинг Яшт наски бадий жихатдан бошқа насклардан кескин ажраб туради. Уларнинг мифологик асослари жуда қадимий. Бинобарин, Яштлар ибтидоий тасаввурлардан бошлаб бронза асрининг мураккаб ижтимоий муносабатларигача улкан тарихий жараённинг образли ровий ҳикояси, баъзан рамзий ишоратларда акс этган тарихий модели кабидир.

Уларда ижтимоий ҳаёт воқеликлари ўзига хос кўтаринки руҳда акс этади. Лекин бадий воситалари жихатдан Яштларнинг асотирий тафаккур доирасига яқинлиги доимо сезилиб туради.

Шаънига алқов бағишланаётган маъбудларнинг вазифалари Яштларда ҳар хил. Масалан, Ахура Мазда бутун эзгу борлиқни ва унинг ривожу равнақини таъминлашга хизмат қилувчи барча эзгу маъбудлар — (язатлар)ни яратган азал мавжуд зот. Ардви Сура эса сув (хусусан, Вахви Даитийа дарёси — Амударё)

¹ «Авесто» китоби 21 мустақил китобнинг йириндиси бўлган. Ҳар бир китобни алоҳида Авестанинг насклари дейилган. Масалан: «Ясна» наски, Суджар наск, Читра дат наск, Видевдат наск, Яшт наск ва Ҳ. к.

² Бу Яшт Гэуш урван («Хўкиз руҳи») Яшти деб ҳам аталган.

³ Бу Яшт Ясна наскининг 57-бобида такрор бўлиб келган.

⁴ Булардан ташқари, «Авесто»нинг Ясна наски 9-бандида келган Хаома шаънига айтилган алқов ҳам Хом Яшт номи билан Яштлар қаторидан ўрин олган.

хомийси. Лекин Ард ви-Сурага яна бир қатор вазифа-
лар юкланганки, улар орасида тилак-истакларни имон-
ли, эътиқодли одамлар учун муҳайё қилиш, эрлар
пушти камарини баракатли, хайрли ва тўлиқ қилиш,
аёллар пуштини бола пайдо бўлиши учун кенг қилиш,
турфукни осон этиш ва бошқалар алоҳида диққатга
сазовор. Маъбуд Митра эса Ахура Мазданинг эзгу
дунёсини ёвуз кучлардан, хусусан девлардан, горат,
вайроналиклар келтирувчи Ёлгон (Алдоқ)дан химоя
қилади. У қуёшни самога олиб чиқади. Унинг нурла-
ри — учкур олтин отларининг бир зумда олам узра
етишига кўмак беради. Қаерда ёвузлик, ёмонлик, қабо-
хат пайдо бўлса, бир зумда йўқ қилади. У минг кўзли,
минг қулоқли, доимо бедор ва хушёр. Митрага си-
гинмоқ «Ахура Маздага сиғинмоқ ва уни хушнуд эт-
моқ» деб тушунилган.

Варахран Яшт ўзига хос қаҳрамонлик, эл юрт
химоячиси шаънига айтилган ҳарбий мазмунга мо-
йил алқовдир. Унда энг қудратли, энг кучли Язат
сифатида Варахран олқишланади. Қолган Яштлар
ҳақида ўз ўрнида керакли изоҳлар берамиз. Бу ўрин-
да эса бир хулоса муҳимдир. У ҳам бўлса, Яштлар-
нинг узок ўтмиш, илк давлатчилик жараёнининг
ижтимоий-маънавий ҳаётини акс эттирган ёзма тари-
хий манба эканидир.

М. Исҳоқов

ТАРЖИМОНДАН

Қадимги Турону Эроннинг, бу элларда эл бўлиб азалаган яшаб келаётган ўзбек, тожик ва бошқа халқларнинг муштарак маънавий мероси бўлган муқаддас «Авесто» (Анастаг) китобининг яралган вақти уч минг йилдан нари узоқ ўтмишга тақалади. «Авесто» замонлар оша янада тарзда авлоддан-авлодга узатилиб келган ва охирида кээрати Исо алайҳиссалом таваллудидан 7 аср чамадан илгари йиғиб бир тизим ҳолига келтирилган ва, нисбатан, китоб қилинган. Ахура Маздадан хабар бериб яшаган пайғамбар Зардушт (Заратуштра) ўз тарғиботида шайх бадиҳа қўшиқларда ифодалаган. Улар «Гоҳ»лар, «Гатлар» — қўшиқлар) деб аталган. Зардуштдан 17 та Гоҳ (Гот) «Авесто»нинг Ясна бўлими таркибида кириб келган. Бу шайх асарлар «Авесто»нинг энг қадимий, изохланиши мураккаб қисми ҳисобланади. Чунки Зардушт ўзи яшаган давр воқеликлариغا кўплаб ишоратлар қилади. «Авесто» атрофида бирлашган қадимги жамият учун тушунарли бўлган бу ишоратлар мазмуни эса аллақачонлар унутилган. Уларга мувофиқ келувчи наъноларни излаш гоят мушкул вазифадир.

Муқаддас китоби «Авесто» бўлган зардуштийлик энг қадимги динлардан бири эди. У исломга қадар Ўрта Шарқ халқлари орасида кенг тарқалган. У худодан ваҳий қилини орқали одамларга пайғамбар Зардушт билдирган дин сифатида талқин қилинади. «Авесто» 21 насқ, яъни китобдан иборат бўлган. Лекин бу 21 китоб бизгача бутун кириб келмаган. Ҳозир фанда «Авесто»нинг «Ясна», «Видевдот», «Йшт», «Виспрат» каби китоблари маълум. Бу китобларнинг муайян вазифалари бўлган. Масалан, «Ясна» намоз учун зарур дуоларни, «Видевдот» Ахура Мазданинг ашманлари бўлган девларни махв этишга мўлжалланган дуолар тўпламини, «Виспрат» намоз ва зикру сано матнларини, «Йшт»лар эса, Ахура Маздадан бошлаб у яратган турли маъбудлар шайхига айтилган, ўқилиши кўп савоб-

ли ҳисобланган алқов (гимн)лар тўпламини ўз ичига олган. Муҳими шундаки, зардуштийликда Ахура Мазда азал мавжуд ва абадий илоҳ мақомида алоҳида мавкега қўйилган. Умуман, барча эзгу борлик унинг томонидан яратилган дейилади. Ҳар бир эзгу хилқатнинг ёвуз зидди эса, Ахриман (Анхра Майнйў) томонидан яратилади. Лекин Ахриманнинг ўзини ҳам одамларнинг ибрат кўзи учун Ахура Мазда ўз-ўзligидан айириб яратган. Хуллас, «Авесто» ҳақида узоқ ва кўп гапириш мумкин. Биз эса бу ўринда гапни мухтасар қилиб, ўзбек тилига «Авесто»ни таржима қилиш ишлари бошланаётганлигини таъкидламоқчимиз. Биз таржимада И. Стеблин-Каменскийнинг русча таржимасига асосландик. Шу билан бирга «Авесто» асл матни нашрлари ва Ғарбий Оврупо тилларига қилинган таржималарга ҳам суяндик. Элимизда «Авесто» ва зардуштийлик дини ҳақида фақат умумий ва мавхум тушунчаларгина маълум бўлган бугунги кунда бу улкан меросимиз ҳақида батафсилроқ ва аниқроқ маълумотлар бериш мақсадида таржимани имконият доирасида изоҳлар билан таъминладик.

1-Яшт: ХУРМУЗД ЯШТ

(Ахура Маздага алқов)

Қувонсин Ахура Мазда, «энг лойиқ» Ҳақ таолонинг иродаси рўёбга чиқиб, Анхра Майнйў (Ахриман) даф бўлсин.

Эзгу ўй, эзгу сўз ва савоб ишлар билан эзгу ўй, эзгу сўз ва савоб ишни алқайман. Ўзимни бори эзгу ўйларга, эзгу сўзлар (айтиш)га, яхшилик ишлар амалига бахшида қиламан, барча ёмон ўйлардан, ёмон сўзу ёмон ишлардан юз ўгираман.

Топинчим ва мақтовларим — эзгу фикрим ва сўзим, (савобли) ишларим «танамдаги жоним» билан бирга Сизларга бўлсин, ўлим билмас Валилар.

Ҳақиқатни шарафлайман: «Ҳақиқат — олий неъмат. Бу неъматдан шул (киши) бахрамандким, савоб унга бўлғайким, ул Ҳақ (йўлида) энг эзгу, савоб ишдан қолмаса»¹.

¹ Бу дуо сўз уч қайта ўқилади, яъни «Авесто»нинг асл матнида уч марта такрорлаб ёзилган.

Маздага синаман, Зардушт ёвлари бўлган девлар-
га ёман, (Ахура) Мазда сўзига даъват этаман, деб
мен келтираман. Ҳақиқат кўриқчиси такводор Ҳаво-
нинг топинчу ҳамдлар, суюнчу олқишлар (бўлсин).
Ҳақиқат кўриқчиси такводор Саванха ва Висйага то-
пинчу ҳамдлар, суюнчу олқишлар (бўлсин).

Ҳақиқат кўриқчиси такводор Рапитвинага топинчу
ҳамдлар, суюнчу олқишлар бўлсин. Ҳақиқат кўриқчиси
Фрадат — фшавага ва Зантумага топинчу ҳамдлар, су-
юнчу олқишлар (бўлсин).

Ҳақиқат кўриқчиси такводор Узайеринага топинчу
ҳамдлар, суюнчу олқишлар (бўлсин). Ҳақиқат кўриқчи-
си Фрадат — вирага ва Дахйумага топинчу ҳамдлар,
суюнчу олқишлар (бўлсин).

Порлок ва фаровон Ахура Мазданинг севинчига то-
пинчу ҳамдлар, суюнчу олқишлар бўлсин.

«Эзгуликда беназир Эгам сингари», — дея менга оят
бошлаб берар Заотар. «Ҳақни билишда энг эзгу бошчи
каби» деб айтсин (бу дуони) билгувчи (ҳар бир) такводор².

1. Спитама Заратуштра

Ахура Маздадан сўроқ

сўрди:

«Ёрлик ҳаётнинг халлоқи,

Эа Руҳи Муқаддас,

Айтил-чи менга

(Сен буюрган) эзгу аро

Кай бири энг қудратли,

Энг ғолиби кай бири

Ҳам савобноки қайси,

Оқират кун кераги?

2. Не сўз элтар ютукка,

Недур ул дардларга эм,

Не сўз ажиналарнинг³

Ёвлигин барбод этар?

Фоний дунёда не сўз

Эзгуликка йўғрилган,

Не сўз ўткинч дунёда

Дамингдан покланиб,

Бўлган озода?»

3. Ахура Мазда сўз қотди:

«Менинг номим эрур бу,

¹ Ахура Мазда Яшти оятлари асосида ўқиладиган ва намоз олдида
қилинган бу кириш дуолари ислом динимиздаги салот олдида айтилади-
ган такбир ва ният жумлаларини эслатади. Жумладан, бу дуонинг Ҳаво-
ни қисми тонгги намоз олдида ўқилса, Рапитвинага бағишлов қисми
намози олдида ўқилган. Чунки Рапитвина куннинг ярмига ҳомий-
лик қилувчи маъбуд ҳисобланган. Узайерина намозгар пайтининг ҳомий-
си. Шунинг учун унга бағишланган дуо кун ботарга яқинлашганда
қилинган намоз олдида айтилган. Шулардан кейинги «Порлок ва
фаровон Ахура Мазданинг севинчига...» жумласи билан бошланувчи дуо
«Маздашт (Хурмуздяшт) оятларига махсус бағишлов бўлиб, бошқа яшт-
ларда бу дуо ўша яшт мазмунига мувофиқ дуо билан алмаштирилади.
Маълуман, Хуршед яштда Куёшга бағишланган дуо келади ва ҳоказо.

² Жинлар қабоҳат ва разилликларнинг холики, ёвуз рух Ахриман
қисминдан яратилган бўлиб, Ахура Мазда яратган эзгулик дунёсининг
қисми ҳисобланган.

О, Спитама, о, Зардушт,
 Хар нарсадан қодиррок,
 Хар нарсадан ғолиброк,
 Хар нарсадан савобнок
 Охиратда эзгу сўз
 (Поклагувчи гуноҳдан).

4. Бул сўз ўта музаффар,
 Бул сўз ўта хозикдир,
 Ул одамлар ва девлар⁴
 Ёвлигин барбод этар,
 Бу борлиқ ичра шу сўз
 Эзгуликка йўғрилган,
 Фоний ичра бу сўздир
 Дамимдан покланиб
 Яралган ул рух».

5. Ва сўнгра сўзлади
 Заратуштра:

«Айтгил менга бу номни,
 О, Муқаддас Ахура Мазд.
 Ул улуг номни айтгил,
 Ғўзал эзгу номни айт,

Ва энг ғолиб (номни айт),
 Ва энг хозик (номни айт),

Одамлар ва девларнинг
 Ёвлигин тугатгувчи,
 Маҳшар куни покловчи
 (Ўшал номни айт менга).

6. Шунда мен қақшатарман
 Одам ва дев ёвлигин,
 Шунда мен қақшатарман
 Жодугарларнинг барин⁵.
 Мени маҳв этолмас
 На дев ва на одамзод,
 На афсунгар ва на жин»

7. Шунда Хурмузд* сўз очди:
 «Менинг номим —
 Рахштйа, менинг номим
 О Содик, Заратуштра,
 Бир унвоним — Подабон,
 Яна бир номим Кудрат,
 Яна бири Ҳақиқат,
 Бешинчиси — Эзгулик,
 Бу чин номим Маздадан,
 Олтинчи номим Хирад,
 Еттинчиси — Хирадманд,
 Номим Билик — бу саккиз,
 Тўққизинчи — Билимдон.

⁴ Мазда (Ахурамазда) дини юзага келмасдан олдин аждодларимиз девларни ҳам турли ҳаётий ҳолатларда ҳимоячи кучлар, деб тушунган. Эртаклардаги «ижобий» девлар шу қарашларнинг қолдиғидир. Ёлғиз Ахура Маздага этикод тарғиб қилинган пайтда девлар қора кучлар сифатида лаънатланган. Девларга ижобий муносабат, аждодларимиз билан қадимий илдизлари боғлиқ бўлган «ҳинд халқида ҳозиргача сақланган. Дев, Дева — ўзагидан тузилган исмлар шундан далолатдир. Демак, ҳинд халқи ва бизнинг аждодларимиз ўртасида тарихий бўлиниш Ахура Мазда дини шаклланишидан аввалроқ рўй берган. Шу сабабли ҳинд халқида «Ригведа» каби, нисбатан мустақил эпик тизим юзага келган бир пайтда бизда «Авесто» шаклланган. Хар икки қадимий муқаддас китобнинг тил жиҳатдан ўзаро яқинлиги ҳам шу билан изоҳланади.

⁵ Зардуштийлик бу ўринда ўзидан аввалги примитив диний урф-одатлар, сеҳр-жодуларга ишонишни қораламоқда ва Ахура Маздага этикодни шакллантирмоқда.

* Таржимада Яштларнинг асл авесточа матни ўлчовларини сақлашга ҳаракат қилдик. Шу туфайли бир қатор исмлар, атамаларнинг турли тарихий даврларга хос шаклларини бўғин ўлчов талабига қараб ишлатдик. Натижада Заратуштра — Зардушт, Вератрагна — Варахран-Бахрон, Бахран, Бахром, Ахура Мазда — Ахурмазд — Хурмузд, Ардви Сура — Ардвисур каби вариантларни қўллашга тўғри келди (Таржимон)

8. Ўнинчи ном — Валилик,
 Ўн биринчим — Авлиё,
 Ўн иккинчим — Ахура,
 Ўн учинчи — Энг кучли,
 Ўн тўртинчи — Беғазаб,
 Ўн бешинчи — Жўмардлик,
 Ўн олтинчи — Ҳисобдор,
 Ўн еттинчи — Қарағу,
 Ўн саккиз — Табиб Ҳозиқ,
 Ўн тўққиз — Холиқ номим,
 Йигирманчи — мен Мазда.

9. Менга сизин о, Зардушт,
 Тун сизин, Кундуз сизин,
 Хайру эҳсонлар қилгин,
 Сидку қурбонлар қилгин,
 Қилгин неки муносиб,
 Шунда мен ҳозир бўлиб
 Ёрдамга ошиқарман,
 Шунда сенга мададга
 Шошар эзгу Сраоша⁶.
 Мададкор бўлар сенга
 Сувлар ҳамда наботот
 Ва художўй фравашилар.

10. Қачонки, аё Зардушт,
 Одамлар ва девлар ичра
 Ёзликка қирон солмоқ,
 Деву афсунгарларни,
 Кави⁷ мустабидлару
 Машъум Қарапанларни
 Икки оёқ аблаҳлар,
 Сохтагар даҳоларни,
 Тўртоёқ кашкирларни.

11. Қонли ва кенг яловин
 Баланд кўтарган
 Кенг ясоқли кўшинни
 Қирғин қилмоқчи бўлсанг,
 Номларим иқрор айла.
 Такрор айла уларни,
 Туну кун такрор айла.

12. Мен — холиқ, мен —
 Ҳомий,
 Мен — нозир ва мен аълам,
 Номдир менга эзгулик,
 руҳи олий
 Шарафлидир, ҳозик
 номим ҳам,
 Табибларнинг табибиман
 мен,
 Номдир менга беминнат
 Дастёр,
 Энг муқаддас ҳожатбарор,
 Менга бир ён номдир
 Ахура,
 Бир томондан номимдир
 Мазда.
 Номдир менга Такводор яна,
 Такводорлик барчадан аъло,
 Номдир менга Фароғат-
 бахшлик,
 Энг Фароғатбахш ҳам ўзим.
 Барчани кўргувчи яна
 бир номим,
 Ўта кўргувчидир ўзим ва
 кўзим,
 Жуда ҳушёр эрур бир
 номим,

⁶ Сраоша — намоз ва эътикод ишлари нозири ҳисобланувчи маъбуд. Ўнинг ёрдамида одамлар намоз адо этиб ҳудого мурожаат этадилар ва баҳоқат кучлари билан курашадилар.

⁷ Кавилар — Зардуштга қадар коҳин-шоҳлар. Улар Зардушт таълимотига қарши бўлишган. Шунинг учун «Авесто»да кавилар мустабидлар, деб аталган. Кайонийлар сулоласи шоҳлари коҳин-шоҳ функцияларини ўзлашган Кай Кубод, Кайковус ва х. к. зардуштийликни қабул қилган. Ўштанга номига ҳам «Кай» унвони қўшилган. Лекин имонга келиб, зардушт динини қабул қилган шоҳлар «Авесто»да ижобий баҳоланади.

Ўта хушёр эрур такрор
бу номим.

13. Менга номдир Нозири олий,
Тагин бир номимдир
Изқувар, билгил,
Мухимдир барчадан —
мен Парвардигор,
Мен борлиқнинг Қўрик-
чисиман,
Номдир менга тагин
Химоят,
Яна бир ном Билгувчи-
ликдир,
Воқифликдир яна бир
тарзим,
Қўпондир номим менинг,
Чорвадорнинг «мукаддас
сўзи»,
Ҳокимият ошиғи, ҳокими
мутлак,
Эзгуликка йўғирилган
Ҳоким.

14. Менинг номим Ҳақғўйлик,
Менинг номим Алдовсиз,
Менинг номим Асрағув,
Менинг номим Қақшатқич,
Остин-устин қилгувчи
ҳам мен,
Вайроналар этгувчи ҳам
мен,
Яратиб бор этгувчи ҳам мен,
Бир ном менга Эзгу
фароғат,
Пурфароғат аталсам ҳам,
рост,
Менга номдир Роҳат
бахшида.

15. Ишлари фойдали —
бу мен, бовар қил,

Чиндан ҳам фойданоқ
эрур, у деб бил,
Номимдир Фавойид,
буни такрор қил,
Зоваркиндир яна бир
номим,
Қудратлидир яна бошқаси,
Ҳаққоният яна бир исмим,
Бўйи баланд — яна
бошқаси,
Менинг номим Хукми
қаттиқдир —
Энг ҳукмрон, ўта ҳукмрон.
Ва яна номим Оқил,
Энг ақлли номи деб
билгил.
Номим Узокни кўргич—
Мана шулар менинг но-
мимдир.

16. Фано ичра кимки,
О, Зардушт,
Такрорлар барча номим,
Такрорлар кеча-кундуз,

17. Тура айтар уларни,
Ёта айтар уларни,
Белбоғин боғлай айтар,
Белбоғин еча айтар,
Уйидан чиқа айтар,
Сафар олдидан айтар,
Юридан кета айтар,
Юртига қайта айтар,

18. Унга кор этмас асло
На шу кун ва на шу тун
Ғазабноқ бўлиб келган.
Ғазаб кучи-ла елган
На болға ва на найза,
На пичоқ ва на санчқи,
На тош уни йиқолмас.

10. Бу ~~н~~омлар йигирмадир⁸ —
Хим~~м~~ оят ва Қарок.
Душ~~л~~манлар алдовидан,
Гун~~с~~ҳда ҳалокатдан,
Куф~~р~~ таҳликасидан,
Ўли~~м~~ чорлар ёлғондан,
Ах~~т~~иманзодалардан
Бу ~~н~~омлар Ҳимоятдир,
Ми~~н~~г паҳлавондан аъло».

10. «Б~~и~~зга ким ҳомий, Мазда,
Сў~~з~~ларингга мувофиқ?
Менга ўргат, мен билай.
Бу дунёнинг етови,
масихи табибини
Эзгу ниятла Сраоша,
Важий элтсин ул зотга,
У бўлса Сенга ҳабиб».

21. «Хварно шарафлансин,
У кучли, Кавийвордир.
Шарафлар Эронвежга,
Мазда берган неъматга!
Дати сувига шараф,
Ардининг пок сувига!
Бу ғанимат дунёга
Бўлсин туганмас шараф!
«Энг эзгу Тангри
мисол...» (Ўн қур).
«Ҳақиқат — энг эзгу
неъмат...» (Ўн қур).

22. Қодир «Ахуна — Варья»
Оятин такрорлаймиз,
Дана «Аша Вахишта»
(Дуосини ёдлаймиз),
Боқий валилик ҳақи
Қудратга синамиз,
Қанотга ва Кучга,
Ғалаба, Ҳокимиятга
Хварнога топинамиз.

Нурафшон Ахурмаздага —
Муқаддасга топинамиз.
«Намозимиз йўллаймиз
Ахурамазда савоб
Деб тан олган ул зотга».

23. «Энг эзгу Тангри
мисол...» (Икки қур).
Шарафни шарафлайман,
Шарафлайман дуосин,
Қудратин шарафлайман,
Карамин шарафлайман
Порлоқ Ахурамазданинг,
Тенгсиз Парвардигорнинг.
«Ҳақиқат энг эзгу
неъмат...»

24. «Ўзинг асра Заратушт-
рани,
Тоабод бу содиқ кулингни
Мунофиқ душманлардан.
Унга ҳеч ким зарб
бермасин,
Етказмасин ҳеч захмат,
Мулкин торож этмасин,
Ҳақни билган бандангнинг
Заррадан эҳсонини
Боқий валилар (эҳсонидек),
Буюк қурбонликдек
(Даргоҳингда қабул эт)».

25. Эзгу ният — мен
яратганим,
О, Заратуштра,
Ҳақиқат ҳам бунёд этдим
Мен.
Ҳокимият — барчага
мақбул,
Менинг ҳукмим ила
пайдодир.
Муқаддас такводорлик —

«Авесто» йигирма сифат оркали ифодаланган бу номлар Ахура
Мазданинг сифатлари, гўзал исмлари бўлиб, исломдаги «ал-Асма-ал-
хусна» — Аллоҳнинг гўзал исмлари анъанасига ўхшаш ҳолдир.

Менинг иродам.
Бағри бутунлик ва Абадият
Такводорлар мукофотидир,
У дунёсин обод айла-
гай, —
Бу ҳам менинг хилқатим.

26. О, Спитама Зардушт,
Билиб олгин ва идрок
этгин,
Садоқатли Заратуштра,
Менинг ақлу билигим
бирла
«Энг эзгу дунё қандай
пайдодир»,
«Охирати унинг не бўлур?»

27. «Минглаб чора, минг
гуман тадбир». (Уч кур).
(Бор) Муқаддас такво
учун
Муқаддас имон кучи-ла
бузинг
Кўнгилларда кину ғаразни.
Қулоқларин беркитинг
унинг,
Панжасидан тутинг беомон,
Оёқларин мажақлаб
ташланг —
Адоватни боғланг (бер-
манг унга ён)⁹.

28. Такводор зот, о Мазда,
Ёлғончини¹⁰ енгарми?
Ёлғончини енгиб
Такводор?
Ёлғонни ҳам енгарми
охир?

Худо сўзин эшитган чорда
Ахура Мазданинг кулок-
ларига
Таъзим ила намоз
элтармиз.
Худо сўзин хотирда тутган
Ахура Мазданинг оқил-
лигига
Таъзим ила намоз
элтармиз.
Худо сўзин айтиб тургувчи
Ахура Мазданинг тилига
(чексиз)
Таъзим ила намоз
элтармиз.
Ушида ва Ушидарна
Тоғларига таъзим
этармиз.
Хайру эҳсон бағишлаб
тун кун
(Намозимиз бари ул
учун)¹¹.

29. Сўз бошла Заратуштра:
«.....»¹²
Муқаддас таквонинг
Икки кўзидан
Кунпаякун бўлсин
қабих(лар)».

30. «Минглаб чора, минг
гуман тадбир».
Имонли одамнинг шаънига
Сажда қиламиз, фраваша,
Номи — Асмо Хванхо
(ҳаки),

⁹ Заратуштрага Ахура Мазда айтяпти: «Сен билиб идрок этишинг менинг сенга ато этган ақл ва идроким туфайлидир». Демак, «менинг ақл-идроким, билимларим воситасида сен билиб идрок эт».

¹⁰ Ёлеончи — зардуштийликда ҳақиқат, ҳақ ва худони тан олмайди-ган кофир зотдир.

¹¹ Бу парчани намоз маросим иштирокчилари жўр овозда биргаликда ижро этишган.

¹² Жумланинг бошланиши тушунарсиз.

Тавводор фравашилар
(ҳақи)

Мен сидқ ила намоз
ўқирман.

Гаокерна дарахти ҳақи
Сидқидилдан намоз
ўқийлик,

Ул қудратли ва кучли
Гаокерна дарахтини на-
моз ичра алқайлик¹³.

31. Ахурмазданинг қулоғи
(ҳақи)

Худо сўзин тинглаган ўшал
Таъзим ила намоз эл-
тайлик,

Худо сўзин хотирда тутган
Ахурмазданинг доно
ақлига.

Худо сўзин айтиб тургувчи
Ахурмазданинг тилига
(чексиз)

Таъзим ила намоз эл-
тармиз,

Ушида ва Ушидарна
Тоғларига таъзим этармиз,
Бағишлайлик тун-кун

сидқ ила
Хайру-эхсон (улар
ҳақиға).

«Ҳақиқат — энг аъло
неъмат...»¹⁴

32. Муқаддас Покликнинг
Яратган хилқатин эъзоз
этайлик.

Бу хилқат аро аввалан,
Ҳақдан ато бўлган у ўзи,
У ўзидир буюклар бу-
юклиги,

(Қодир) эга ва сардор
У — Ахура Маздадир.
Аҳриман қатли учун,
Қонли ғазаб¹⁵ маҳви учун,
Мозан девлар қаттоли
учун.

Барча девлар чун қирғин,
Осий ёлғончиларга ўлим
(Ахура Мазда эрур)¹⁶.
Хилқатни шарафлайлик —
Ғолиблик барори чун
Порлоқ Ахурамаздага,
Авлиё обидларга,
Ярқироқ ва бахтиёр
Зухал юлдузга сажда.
Ул имондир шаънига,
Муқаддас рух яратган
Барча хилқат шаънига
(Таъзим адо этайлик).

33. «Ҳақиқат — энг олий
неъмат...»

Ато эт бахту иқбол,
Тансихатлик бер унга,
Бер унга чидам бардош,
Зафарбардор куч бергил,

¹³ «Гаокерна дарахти» қандайдир асотирий унутилган тушунча бўлса керак. Уни муқаддас ўсимлик ҳаоманинг тури деб ҳисоблашган. Танасидан сутсимон доривор модда ажратиб олинган.

¹⁴ 30—31-бандлар матни имонли одамнинг (шаънига) «намоз дуо йўллайлик» қабилдаги жумладан бошлаб «Аша Вахишта» дуосигача уч марта такрор келади.

¹⁵ Ғазаб «Авесто»да мавҳум образдир. У инсон қалбида бузғунлик турдиради. Мўминларни ҳақ йўлдан оздиради. Уни ёвуз деб Аэшмага нисбат берилади.

¹⁶ Қавсда келадиган жумлалар мазмунни ойдинлаштириш учун биз томонимиздан киритилган. Акс ҳолда, кўпинча асл матнда мантикий узилишлар бордек туюлади. Бу ҳол бадий тафаккурнинг «Авесто»га ҳос босқичи билан ҳозирги одам тасаввуридаги тафовутдан келиб чиқса керак.

Авлод бер омадбарор,
Умрузок қил барқарор,
Бер унга порлоқ имон,
Яхши кут бер, нур —
савоб.

«Ҳақиқат — энг олий
неъмат...»

Минг чора, минг туман
тадбир. (Уч кур).

«Ҳақиқат — энг олий
неъмат...».

Кел, эй Мазда, кўмак
бер. (Уч кур).

Худо ато, олижаноб
Варахран зафарбардор

кучлари (ёрдамга кел).
Хуш яйловдор Романнинг¹⁷
Кудратбардор Вайунинг¹⁸
Хилқатлар ичра аъло,
Муқаддас Рухдан пайдо
Танин ўшал қисмига
Зрувана мутлақлигин¹⁹,
Чексизлигин тасдиқ қил,
Бил анинг абадлигин,
(Тасдиқ қил, кўмакка кел).
«Ҳақиқат — энг олий
неъмат...

Савобга дохилдир, са-
воб унга ёр,
Ажр топгай савоб ҳам унга
Кимнинг кори Ҳаққа
хизматдир».

АРДВИ СУРА АЛҚОВИ

Обон Яшт

(5-Яшт)

Кувонсин Ахура Мазда...

Ардивининг Пок сувлари кувончи (ҳаққи), валинеъ-
мат (Ардви) ва Маздадан хилқат топган бори наботот
(ҳаққи) юкунчу алқовларим, кувончу шарафларим
бўлсин.

«Энг эзгу Тангри каби»...¹

I

1. Сўз қотди Ахура Мазда
Спитама Зардуштга

Сифингин, эй Спитама
Суви лим-лим Ардвига,

¹⁷ Роман — осойишталик, тинчлик маъбуди.

¹⁸ Вайу — шабада, шамол маъбуди.

¹⁹ Зрувана — абадий Вақт. Бу тушунча зардуштийларда фалсафий
идрок этилган ва унга эътиқод билан қаралган. Чунки барча ҳақиқатлар
замон ичида мавжуд. Ахурамазда эса, шу абадиётнинг ҳам эгаси деб
тушуниланган.

¹ Бу ният сўзлари ҳар бир яштнинг бошида такрорланади. Фақат у
ёки бу яшт бағишланган маъбудга мурожаат қилинган ўринларда маъбуд-
лар номи алмашади.

Дардга эм кенг Ардвиги;
 Сигин бутун дунёнинг
 Топинчу алқовига
 Лойик Ардви Сурага,
 Сигин — девларга кирон,
 Содик ул — Ахурага;
 Нону ризк ўстиргичга,
 Подани тўйдиргичга,
 Бойликлар ундиргичга,
 Ерлар сахини чексиз
 Уфкка дўндиргичга,
 Ул валинеъматга сигин,
 Юртлар яшнатувчига
 Ихлос-ла сигин, Зардушт!

2. Мукаддасу, мўътабар у,
 Эр пуштининг озиғи,
 Эркак белига мадор,
 Иккиқатга нажоткор,
 Эгудир у, табаррук у —
 Эр пуштининг қуввати
 Эгудир у, эрлик пуштин
 Бобаракот этгувчига

3. Ибодат қил, о Зардушт
 Қирроқларга урилган
 Ворукаш² тўлқинлари
 Ўркакларни ўртада
 Осмонга сапчиганда
 Ўз сувин айлаб нисор,
 Минг кўлдан ошиб ўтар.
 Ҳар бирини қирқ кунда
 Айланиб чиқа олмас
 Отлик гар шитоб йўртар.
 Эгудир у, эрлик пуштин
 Бобарокот этгувчи
 Зуврот учун оналар
 Пуштини у тўлдирар,

4. Ибодат қил шарафли
 Кенглик ичра тенгсизга,
 Дунёнинг бор суви бир
 Бўлса тенг эмас зотга,
 Аёллар бачадонин
 Дунёдек этувчи кенг,
 Иккиқатга мададкор,
 Туғмоғида халоскор,
 Кўксин сутга тўлдирар.
 Оқими қудратлики,
 Ҳукариядан³ сув олиб,
 Ворукашага элтувчи
 Ардвиги таъзим солиб,
 Йўллайин мен намозим.

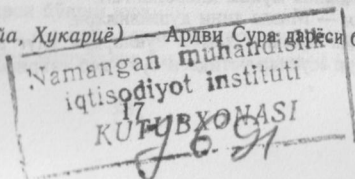
5. Унинг битта тармоғи,
 Етти кишвар ошади.
 Қишу ёзда тинмайди,
 Оқиб тиним билмайди.
 Эркаклар уруғлигин
 Аёллар бачадонин
 Баракот-ла тўлдирур,
 Сут тўлдирар кўксига.

6. Бунёд этдим мен Мазда,
 Уйнинг барори учун,
 Қишлоқ ва юрт барори,
 Улар ҳимояти чун
 Ёр айладим мен уни —
 Ардви Сурани, о Зардушт,

7. Шундай оқар, о Зардушт
 Оқар мукаддас Ардви,
 Парвардигор олдида
 Оқ билакли ул гўзал,
 Билакки, одан кучли.
 Кўллари ирмоқ бўлиб,
 Ороланиб оқар у,
 Шуурида шундай ўй:

¹ Ворукаш(а) — мифологик денгиз. Ардви тоғдан шитоб билан
 тўшибок, унга қуйилади. Ўзбекистоннинг Қизилқум чўллари ўрнидаги
 қалъиги Тетис денгизи ҳақидаги хотиранинг изи «Авесто»да сақланган,
 дейишга асос бор.

² Ҳукария (Ҳукариа, Ҳукариё) — Ардви Сура денгизи бошланадиган
 мифологик чўкки.

8. «Ким мени шарафларкин,
Ким намоз йўллар менга,
Ким эҳсон йўллар менга,
Муқаддас эҳсон қилар.

Ҳаома-ю⁴ сут билан
Йўқлар мени ким бугун,
Сидку вафоси учун
Кимнидур шод қиларман,
Куч-қудрат бағишларман.

9. Бахт учундир намозим.
Баралла овоз билан
Келтириб лойиқ эҳсон,

Ардви Сурни алқайман.
Гўзал, нозик нутқ ила
Ҳақ сўзни чин — Рост
қилиб,

Кўлда тутиб барсиман,
Сутли ҳаома эҳсон
Айласин ихлос қилиб.
Сени қилган дилга жо,
Сендан қилсин илтижо.
Ниятлари ёр бўлсин,
Холис кимдир, бор бўлсин,
«Ахура Мазда «савоб»
Деб кўрсатган ул зотга
Йўллаймиз намозимиз».

II

10. «Сигин унга, Спитама...»

11. Мана, Ардви аробада
Тизгин тутиб боради.
Кўнглида бир ўй, орзу:

«Кимдир ўша паҳлавон
Ким, у мени шарафлаб,
Намозин айлар равон...»

Бахт учундир намозим...

III

12. «Сигин унга, Спитама...»

13. Бир хил зотли тўрт оқ той,
Уни элтмоқда равон.
Бу тойлар-чи, беомон,
Девлару жодугарлар,
Жинлару инсон аро

Ёвликка солар кирон.
Махв ўлар ковалару,
Мустабидлар берар жон.
«Ўлар барча қарапан»⁵,
Бахт учундир намозим...

14. «Сигин унга, Спитама...»

IV

15. Улкану нурафшонга,
Бўйчану кўркабойга.
Сувлари кеча-кундуз
Ер юзида бор сувнинг

Устидан ошиб ўтиб⁶
Алқагич сувга сигин.

16. Сигин унга, Спитама...

⁴ Ҳаома — ҳушёрлик, тийраклик бахш этувчи муқаддас ичимлик. Эфедра ўсимлигидан тайёрланган. Ҳушёр туриб, чуқур идрок ва хиссиёт билан ибодат қилиш муҳим ҳисобланган.

⁵ Қарапан — Мазда дини душманлари.

⁶ Арвининг сувлари ҳамма сувлардан улуг ва муқаддас деб билинган. Бу улуглик «сувлар устидаги сув» деб таърифланган.

17. Парвардигор Ахура
Мазда Ардви Сурага
Айранам Ваежуда,
Даитианинг бўйида
Намоз этди бахшида
Сутли ҳаома билан
Қўлда тутиб барсаман.⁷
18. Муқаддас Ардви Сура,
Менга шундай бахт берки,
Пурушасп ўғли
Зардушт

Спитамиё кўнглига
Менга иймон келтириш
Фикрини кўяй солиб,
Сўзлари ҳам амали
Мос бўлсин худди қолип.⁸

19. Ардви Сура шундайин
Омадни унга берди.
Ҳақ йўлида ким доим
Эҳсонни дилдан қилса
Унга омад берувчи».
Бахт учундир намозим!

VI

20. «Сифин унга, Спитама...

21. Ҳушанги Пародата
Қурбонлик қилди унга
Ҳара тоғи тагида
Юз той-у мингта сигир,
Беҳисоб қўйу пода.

22. Ардвидан турди сўраб:
«Шундай омад бер менга,
Муқаддас Ардви Сура,
То менинг одаму дев,
Жин, алвасти, жодугар,
Кайёний мустабидлар,

Қабих қарапанларнинг
Устидан бўлсин ҳукмим.
Варна⁹ хизматкорлари
Мозан¹⁰ девларни қирай,
Улар қаҳрин йўқ қилай».

23. Унинг эзгу ниятин
Ардви ато айлади.
Чунки ҳақнинг йўлига,
Ким келтирса қурбонлик
Омад тутар қўлига».

Бахт учундир намозим...

VII

24. «Сифин унга, Спитама...

25. Гўзал Йима Ҳукарийа

Чўққисин тепасида
Унга қурбонлик қилди
Сўйдириб юзта тойни,

⁷ Бу банд мазмунидан Ахура Маздага эътиқод устун келгунига қадар Ардви Суранинг мавқеи жуда юкори бўлганлигини тушуниш мумкин. Ҳатто Ахура Мазда унга илтижо қилмоқда

⁸ Зардуштийлик ахлоқининг уч асоси: фикр, сўз ва амал бирлиги, яъни иймонли бўлиш, сўзда ҳам, кундалик ҳаётда ҳам иймон-эътиқоддан чекинмаслик қондаси.

⁹ Варна — бу сўзнинг икки хил талқини бор: Зардушт таълимотининг ёвлари ҳукмрон бўлган Ахриман яратган юрт; 2. Ахриман яратган ёлгон, хирсу хавас ҳукмрон бўлган юрт.

¹⁰ «Авесто»да Мозан — мифологик девлар макони. Зардуштийлик Эронга ёйилгач, Каспийдан жанубдаги ўлкага Мозандарон номи берилган.

Келтириб мингта молу
Бехисоб қўйу пода.

26. Ва Ардвига шундайин
Ният изҳор айлади:
Муқаддас Ардви Сура,
Менга бер шундай омад
Ки, одаму девларнинг,
Алвастию жинларнинг,
Кова мустабидларнинг,
Қабих карапанларнинг
Бўлайин ҳукмдори

Ва девлардан асрайин
Бойлигу еру мулкни,
Поданинг семизлигин,
Ўтлоқлар (бўлиқлигин).

27. Уни шундай омадга
Сазовор қилди Ардви.
Ҳақ йўлида ким доим
Ҳаққа эҳсон айласа
Омадга ёр қилувчи».

Бахт учун унга таъзим...

VIII

28. «Сигин унга, Спитама...

29. Унга уч бош Аждаҳо
Баври¹¹ номли даҳйуда¹²,
Қурбонликка келтирди
Юз той ва минг қорамол
Сон-саноқсиз совлиқ, қўй.

30. Ва Ардвидан тилади:
«Менга шундай омад бер,

Муқаддас Ардви Сура,
Етти иқлимда одам
Зотини қолдирмайин».

31. Унга бундай омадни
Бермади Ардви Сура.

Унга қувнаб намозим
Йўллайман бахт йўлида...

IX

32. Сигин унга, Спитама...

33. Атвийанинг вориси
Қудратли Фрайитона¹³
Тўрт бурчакли — Варнда
Қурбонликка келтирди
Юз той ва минг қорамол,
Сон-саноқсиз совлиқ, қўй.

34. Ва Ардвидан тилади:
«Менга омад, барор бер,
Токи уч бошли илон

Заҳҳокни ҳалок этай.
Уч оғизу олти қўз,
Макру қаллоблик ичра
Ғазабкор девдан тукқан
Эзгу борлиққа ғорат,
Дунёнинг заволи-чун
Қудрату кучни йиққан
Ахримандан тарқалган
Эзгуликлар хилқатин
Йўқ қилмоқ унда ният.
Ёлғонда енгилмасни¹⁴

¹¹ Баври — уч бошли Ажидаҳака (аждаҳо) ҳукмрон бўлган юрт номи.

¹² Даҳйу — «Авесто»да «юрт, мамлакат» шу сўз билан ифодаланади.

¹³ Фаридун.

¹⁴ «Авесто»да «ёлғон» энг кабир гуноҳ сифатида қораланади.

Мен махв этай оқибат.
Олиб кетай у севган
Энг сара аёлларни,
Хушандом Сахнавакни
Ва гўзал Арнавакни.¹⁵

36. Унга шундай омадни

Х

36. Сифин унга, Спитама...

37. Енгилмас Киришаспа
Пишин кўли бўйида
Унга қурбонлик қилди
Юз той ва минг қора мол,
Сон-саноксиз совлик, қўй.

38. Ардвидан тилади у:
«Менга омад, барор бер,
Муқаддас Ардви Сура,
Олтин туёқ Гардарвани
Тўлкинлари ўйнаган
Ворукашанинг бўйида

Бахш этди Ардви Сура.
Ҳақ йўлида ким доим
Ҳақ эҳсон қилгувчидир —
Омадга ёр қилгувчи.

Менинг намозим унга...

Уруш қилиб енгайин.
Ёлғонга эргашганининг
Ўйларини топайин
Кенгликларга ёйилган
Ўфқи чексиз ер узра».

39. Унга шундай омадни
Бахш этди Ардви Сура
Ҳақ йўлида ким доим
Ҳақ ниёз айлагувчи —
Уни омад барор-ла
Мўлу кўл сийлагувчи.

Намозимдир бахшанда...

ХІ

40. Аё, Зардушт, сифингил...

41. Ер ости пистирмада
Қабиҳ тур Франғрасйон
Келтирди унга қурбон
Юз той-у мингта сигир,
Ва ҳисобсиз қўй эҳсон.

42. Ва Ардвидан тилади:
«Менга бер шундай омад,
Ки, муқаддас Ардви Сур,
Спитама Зардуштга
Ато бўлган фарни»¹⁶,

Эран юртларин¹⁷ ўтмиш

¹⁵ Заҳҳок билан боғлиқ эртақлардан унутилган бир вариант қолдири, деб баҳолаш мумкин. Арнавак «яхши насл бергувчи» маъносини билдиради.

¹⁶ *Фарн* — авесточа Хварно. Илохий ато этиладиган бахт, салтанат дегани. Унга эга бўлганларга улғу тақдирлар, подшолик насиб бўлади. Жумладан, Зардушт ҳам фарнга лойиқ бўлиб, Ахуранинг суйган бандаси, унинг асту дини ҳақидаги хушхабарни одамларга етказувчи — пайғамбария мартабасини олган.

¹⁷ *Эран юртлар* — «арийанам ваежу» сўзининг «арийан» қисмини ташкил қиладиган туркий «эран» сўзи билан ҳам боғлаш мумкин. Қадимий авестода «арийан», қадимги туркий «эран» бир хилда «қаҳрамонлар», паҳлавонлар, кудратлилар» маъносига эга. Бу фикр мақбул бўлса, «арийан» сўзининг фақат «эрон» деб талкин қилишдан кўра кенгрок хулосага эри-

²⁰ Кайхусрав тарихидан бир унутилган ривоят сюжети.

53. Ардви Сура шаънига
Кўксини от ёли узра

Ташлаб намоз йўлади
Довюрак жангчи Туса²¹,
Ўзига соғлик тилаб,
Аравага қўшилган
Отларга сўраб қувват,
Душманларни узоқдан
Қўришга сўраб қурбат,
Токи бир зарба билан,
Ҳар бир зарбаси билан
Ҳар бир душман ва барча
Ёлларга келсин қирон.

54. Ва тагин Ардвиги:
«Менга бер омад, — деди,
— О, муқаддас Ардви
Сур,

Кўркмас Варсакининг
Авлодларини енгай.
Муқаддас Қанғадаги²²
Хашатросук танглиги²³

(Ичра тўқнашган чоқда)
Туронлик қўшинларнинг
Эллик зарбда юзини,
Юз зарб билан мингини
Минг зарб билан туманин,
Туман зарбда саноксиз
(Аскарин олай жонин)»,

55. Бундай тилагин унга
Ёр этди Ардви Сура.
Ҳақ йўлида ҳақ эҳсонлар
Қилгувчига Бергувчи
Доим савоб-инъомлар».

Бахт учундир намозимиз
Ардвиги йўллаймиз.

56. Сигин унга, о Спитама...

Хашатросук танглигида
Шариф Қанға юртида
Ваесакининг уруғи
Қурбонликка сўйдирди
Юз тойу мингта сигир,
Саноксиз қўй сурувин.

57. Шундай қилдилар ният:

«Муқаддас Ардви Сура,
Бергил шундайин омад,
Ки, биз мағлуб этайлик
Довюрак жангчи Тусни:
Арйоний жангчиларнинг
Эллик зарбда юзтасин,
Юз зарб ила мингтасин,
Минг урганда туманин,
Туман зарбда саноксиз
(Аскарин ер тишласин)».

58. Уларга бу тилакни

Бермади Ардви Сура».
«Бизга қут келтир, Ардви,
Токи дов жангчи Туса
Ҳамда арий лашкарин
Бизлар мағлуб этайлик.
Эллик зарбда юзин,
Юз зарб билан мингтасин,
Минг зарбда ўн мингини,
Ўн минг зарбда юз мингин
Юз мингта ҳисобсизин».

²¹ Туса («Шохнома»да Тус) одатдагидек, «юз той, минг сигир, саноксиз қўй» қурбонлик қилмабди. У от ёлига қўкси билан ёпишиб Ардвиги таъзим ҳолида тилак изҳор қилмоқда. Намознинг бу усули сафар, жанг ва бошқа ҳолларда қўлланган бўлса керак. Бу каби намоз исломда ҳам қабул қилинган.

²² Қанғанинг муқаддас маконлар қаторида алоҳида таъкидланиши аардуштийлик ва «Авесто»нинг ватани Туронзамин, Аму ва Сирдарёлар оралигида бўлганига яна бир далилдир.

²³ Қанға юрти ясси тоғларидан биридаги дара бўлиши керак. Бу ўринда ҳам Тус билан боғлиқ жангномалардан бирининг қолдигини кўриш мумкин.

59. Лекин, бундай омадни

Унга бермади Ардви.

XVI

60. Ё Спитама, топин унга,
(Шаънига йўлла намоз...)

Гар тирик қайтсам,
Ахура берган ерга.

61. Фаридун кўкка отгач,
Йиртқич қушга айланган
Пурва²⁴ намоз йўлади.
Чин дилдан илҳом ила
Ардви Сура шаънига.

64. Кенг Ранха²⁵ сувларидан.
Ардви Сура намоён
Бўлди гўзал қиз мисол
Қомати тик улуғвор,
Гўё бўйчан бир ниҳол.
Нур ёғилган сиймоси,
Гўё кўркам зодагон.
Болдирлари гирдига
Олтин боғич боғлаган²⁶

62. Шу алфоз учиб юрди
Уч кечаю уч кундуз,
Пастга — уйи томонга
Қайтиб учиб тушолмай.
Учинчи тун ялиниб
Тонг адоғи чоғида
Яна намозлар ўкиб,
Деди Ардви Сурага:

65. Ардви Сур Паурванинг
Қўлидан чакқон тутиб.
Ахура берган ерга,
Ундаги уй-жойига
Соғу омон, безавол,
Илгари қандай бўлса,
(Шундайча) элтиб қўйди.

63. «Ё, муқаддас Ардви Сура,
Кўмакка шошил менга
Мени қўлла, қувватла
Ва мен минглаб қурбонлик
Қилай ҳаомали сут.
Улашиб (одамларга)
Дуодан пок, муқаддас
Хаома эҳсон этай

66. Ардви бундай неъматни
Етказди унга; чунки
Ким чин дил, иймон билан
(Омад тилаб, бахт тилаб)
Доим қурбонлик қилса

²⁴ *Пурва* билан *Фаридун* ўртасида кечган воқеа номаълум. «Авесто» бунга ишора қилиб ўтади, холос. 61-банддан шу маълумки, *Пурва* ерда истиқомат қилган қандайдир салбий мифологик персонаж.

²⁵ *Ранха* — «Авесто»да қайси дарё эканлиги аниқ эмас. И. Стеблин-Каменский *Сирдарё* билан қиёс қилишни таклиф қилади. Лекин унга келтирган исботи у қадар кучли эмас. Бу масалани тўғри изоҳлаш учун *Фаридун* билан боғлиқ ривоятларни, унинг қаҳрамонликлари тарихий (ёки мифологик) географиясини яхшилаб синчиклаш, қаерга боғлаш мумкинлигини ўйлаб кўриш керак.

²⁶ Ардви Сура шахслаштириш орқали инсон қиёфасида тасаввур қилинган. Ҳатто бу лавҳадан унинг ибтидоий маъбудлар қаторида хайкали бўлгани аниқ сезилади. То ислом давригача Ардви Сурани тасвирловчи қўплаб тош, сопол хайкалчалар кенг тарқалган. Уларнинг илмий нашрлари ҳам анчагина. *Қаранг:* М е ш к е р и с В. А. Терракозовые статуэтки Самаркандского музея. Душанбе. 1964.

Омад ва бахт бергувчи
Арави Сура Паурвага
Шундай неъматни
Берди. Чунки у доим

Имон-ла қурбонликлар
(Қилганларни қўллайди...)
Бахт учун топинчларим
(Ардви Сурага бўлсин...)

XVII

67. Ё Спитама, сифингил
унга...

68. Райридинлар лашкарин
Сафларини йироқдан
Қуриб Жамасп келтирди
Қурбонликка юзта той,
Минг сигир, саноксиз қўй;

69. Ва Ардвидан сўради:
«Менга шундай омад бер,
Ё муқаддас Ардви Сура
Токи мен эранлардек
Ғолиб бўлайин жангда».

70. Ардви Сура Жамаспга
Шундай омадни берди.
Чунки доим ҳақ йўлда
Қурбонлик қилганларга
Ажрин берувчидир у.

Бахт учун топингайман
Баралла овоз билан.

71. Ё Спитама, намозинг

Йўлла жўшқин Ардвиги...

72. Сайу—Жидрийнинг уччов
Ўғиллари бир йўла
Қурбонлик келтирдилар
Ардви Сурага тўлиқ,
Юзта той-у минг сигир
Ва саноксиз қўй-совлик.

73. Сўнг ундан тиладилар:
«Эзгу Ардви, ато қил
(Кучу қудратни бизга)
Вайсақи Кара билан
Вара ва Дурекайтани,
Асабанзодаларни,
Уч турунлик «доно»ни
Енгмоқликни ато қил
Эзгулик учун жангда».

74. Ва уларга бу омад
(Иқболни берди Ардви),
Чунки доим ҳақ йўлда
Қурбонлик қилганларга.

Бахт учундир намозим...
Ажрин бергувчидир у.

XIX

Ё Спитама, намозинг
(Йўлла жўшқин Ардвиги,
Тўлиб оққан Ардвиги)...

75. Ё Зардушт, унга топин...

76. Наотар қавм Вистаруш
Унга намоз бағишлаб,
Виванхухат бўйида
Юракдан чин сўз ила

Ардвиги шундай деди:

77. «Чин — ҳақиқат
сўздир ул
Ардви, эшитганларинг.
Девларни худо деган
Каззобларни қирганман.
Бошимдаги сочдан ҳам
Қўпроғи ўлдирганман.
Ардви, менга кўмак бер

Токи Виванхухати
Сувин кесиб ўтганда,
Курук йўл бўйлаб кечай»²⁷.

78. Ардви Сура намоён
Бўлди гўзал қиз мисол.
Курб-қудратли, улугвор
Сарвқад бўйчан ниҳол.
Гўё кўркам зодагон,
Сиймосидир нурафшон.
Окизиб жўнатди-ю,
Бир зумда икки бўлиб
Виванхухат сувини—
Бир қисмини илгартди,
Бир қисмини тўхтатди.

79. Ардви Сура шундайин
Омадни берди унга
Ҳамма вақт ҳақ йўлида
Савоб иш қилувчига

Ажрин бермоқ — қўлида

Бахт учун намозимни
Баралла овоз билан
Йўллай Ардви Сур сенга
Шаънингга мос эҳсонлар
Билан сенга юкуниб
Келсинлар ҳузуринга,
Муқаддас Ардви Сура.
Сут қўшиб шопирилган
Хаомадан савоб-чун
Барсман новдаларидан
(Даста тутиб қўлида)
Ширинсухан, нутқ ила,
Эзгу ният ва амал,
Чин юрак-ла айтилган,
Тўғри сўз-ла йўқласин...

«Намоз йўллаймиз унга —
Ахур Мазда савоб, деб
Намоз буюрган зотга...»

XX

80. Зардушт, сифингил унга...²⁸

81. Унга қилди худойи
Фриён ўғли тур Йўйшта
Ранхируднинг тезоқар
Қисми аро оролда
Юз тойчоғу минг сигир
Ва беҳисоб совлиқлар.

82. Ва Ардвидан тилади:

«Омад бер, Ардви Сура,
Менга шуни ўнг келтир.
Токи Ахтйани енгай,
Бадбин айёрни енгай.
Тўксон тўккиз топишмоқ
Ҳар бири қанча чатоқ —
Айтса, мен уни топай

²⁷ Виванхухати дарёси—«Авесто» географиясининг қаердалиги маълум эмас. Бизнингча, бу дарё сувининг салбий таъсири, ёки оқимининг ҳаддан ташқари тезлиги туфайли ҳалокатли экани ҳақида мифологик тасаввур бўлган. Шу сабабли ундан оддий кечув қахрамон учун хавфли. Вистаруш илтимосига кўра, Ардви Сура Виванхухатининг оқимини шартга тўхтатиб, узилган жойидан олдинги сув оқимини олға ҳайдайди. Юқори қисми эса тўхтаб туради. Орада ҳосил бўлган йўлакдан Вистаруш нариги қирғоққа ўтади... У ҳўл бўлмаслиги эса ушбу эпизод учун муҳим.

²⁸ 10-банднинг бошига 1 қўйиб, шу жумладан, то «Бахт учун намозимдир» жумласигача асл матнда 9 банд ҳар гал такрор келади. Буни «Авесто» матншунослигида рефрен дейилади. Биз таржимада ҳар гал ушбу такрорланувчи бандларнинг биринчи сатринигина келтириб, уч нукта билан тўхтатиб ўтамыз. Ўқувчи шу сатрнинг давомида 8 банд бор, деб ҳисоблаши керак. Бу бандларнинг тўлиқ таржимаси эса Ардви Сура Яшт 9-бандида берилган.

Ғион ният-ла айтса,
Мақсади шум Ахтйанинг
(Топишмокларин ечай)²⁹.

84. Шундай кут инъом этди
Анохид³⁰ Ардви Сура—

Ҳақ йўлида ҳамма вақт
Савоб иш қилгувчига
Ажрин берувчи доим».

Бахт учундир намозим...

XXI

84. Сигин унга, Спитама...

85. Холиқ Ахура Мазда
Эгу зот хабар берди:
«Ё Ардви Сура, келгил,
Мен яратган ер узра
Туш юлдуз маконингдан.
Сени шарафласинлар
Алп хукмдор эранлар,
Улардан зот ўғлонлар,

86. Диндорлар ва қавмлари
Ёлбориш-ла сўрасин
Донолигу, валийлик
(Динда маҳкам бўлишда)
Мазда берсин ғолиблик,
Муносиблик, олийлик
Енгилмасликда омад.
Диндорлар ва қавмлари
Ёлбориш-ла сўрасин
Билгичлик ва валийлик.

Мазда динин енгишин
Ва Ахура ваҳийсининг
Лойиқ камоли учун.

87. Қизлар яхши эр тилаб,
Сенга намоз этсинлар.
Фаровон улкан уй ва
Хожа тилак этсинлар.
Аёл кўзи ёришда
Сен қодир Ардви-Сура
Кимки нима сўраса
(Берувчи ўзинг расо).

88. Аё Зардушт, шул замон
Юлдузли маконидан
Ардви Сура Ахура
Яратган Ерга томон
Яқин тушиб, сўзлайди,
Эзгуликлар кўзлайди.

89. Оламга сарвар этиб³¹

²⁹ Бу лавҳа эртақлар қаҳрамони билан қабих кучлар ўртасидаги топишмоқ топиш манзарасини эслатади. Қаҳрамоннинг енгиб чиқиши аёл-идрок, топқирлик қабӣ фольклор манзараларининг қадимий илдизларидан гувоҳлик беради.

³⁰ *Анахита* — Ардви Суранинг «покиза, тоза» маъносини англатувчи доимий сифати. Бу сифатда Ардви Суранинг ўсимликлар, наботот ҳомийси, ҳосилдорлик, фаровонликни таъминлаш вазифалари ҳам қўшилиб кетади. Ардви Сура сопол ҳайкалчалари қўлида анор, бир тутам кўк новда тасвирланиши ҳам шундан. Анохид табиатнинг ўлмаслик рамзи ҳамдир.

³¹ Пайгамбарга нисбатан «сарвари олам» иборасининг «Авесто»даги кўриниши. «Авесто» бу сўзни «Рату» деб атайдӣ. Жонли ва жонсиз табиатдаги ҳар бир тур нарсанинг ўз «рату»си—сарвари, бошчиси бўлади деб тушунилган. Рату бир йўла ҳам бошчи, ҳам ҳакам, ҳам эга—хўжайин ҳисобланган. Бу тасаввур одамларнинг жамоаси бир бошчига бўйсунган, йилқида айғир, асаларида «подшо», турнада сардор, қабилада оксоқол ва ҳ. к. бўлганидек, бу ўринда одамзодга сарвар—Зардушт. Исломда ҳам бу ибора ишлатилиши қадимий анъанага эгадир.

Сени Хурмузд яратган,
 Бу ҳақиқат о, Зардушт,
 Мени-да шул Ахура
 Борлиққа ҳомий этиб,
 Маъбуд қилиб яратган.
 Қудратим, ҳукмим сабаб
 Қўй-қўзи-ю йилқи, мол
 Барча инсон зоти бор —
 Ерда юрар бемалол.
 Мазда яратган барча
 Эзгуликни авайлаб,
 Барча яхши нарсани
 Оғилхона молларни
 Асрагандай асрайман.

90. Шунда Зардушт сўради
 Ардви Сурадан:
 «Аё Ардви Сура, айт,
 Сенга қай тарз сифинай,
 Не қурбонлик илинай?
 Ки холиқ Ахура Мазда
 (Қуёш усти гумбазда)
 Ул Нурафшон ортидан
 Сенга йўл очиб берсин,
 Ерга етиб кел чакқон,
 Илон, қурбақа, чаён,
 Калтакесак, тезгизак
 Ари, пашша, ўргимчак
 Етказмай Сенга зиён,
 Бизга етказмай заҳмат
 Йўқолсин зулмат томон³².

91. Марҳамат қилди Ардви:
 Ҳақ учун, аё Зардушт,

Кун чиқардан ботгунча,
 Шафақ кўкни тутгунча,
 Намозга бўл бақувват.
 Эҳсон-ла йўқла бот-бот,
 Дилга туг эзгу ният
 Дилда тартиб берилган
 Доно маъни, мазмунлар
 Қатор-қатор терилган
 Муқаддас сўзнинг барча³³
 Саволу жавобларин
 Билгувчи коҳинлардек
 Намоз бағишла менга.

92. Менга қилмасин эҳсон,
 Хаста, майиб, ногирон
 Калтакзада, бедаво
 Дардга бўлган мубтало
 «Гоҳ»ни кироат қилиб³⁴,
 Аслида ишонмаган
 Ўзин имонда санаб,
 Лекин «Гоҳ» куйламаган
 На халажу на хотин
 Менга эҳсон қилмасин,
 Эти ириб тугаган
 Мохов хайри нораво.

93. Кўру карлар келтирса,
 Эҳсон, қўлим урмасман
 Чўлок, маймоқ ва тентак,
 Тутқанок, мажруҳ, соқов,
 Ақли калта экани
 Белгили бўлса биров,
 Қурбонликлар қилмасин.
 Агар бўлса қураги
 Ё кўкрагидан букри,

³² Бу банд И. М. Стеблин-Каменский томонидан асл матндан тушириб қолдирилган сатрлар ҳисобига эркин таржима билан тўлдирилди.

³³ Бу ўринда муқаддас сўз Ваху сахван... «Авесто» китобига нисбатан ишлатилган бўлса керак. «Саволу жавоблар» ибораси эса «Авесто»нинг мазмунида Зардушт ва Ахура Мазда ўртасида суҳбат — савол-жавоб услуби етакчилигига ишоратдир. Агар шундай бўлса, бу банд «Авесто»нинг китобга бирлаштирилган даврларида киритилган.

³⁴ «Гоҳ» — Зардушт бадиха йўли билан яратган даъват сўзлари. «Авесто»нинг «Ясна» китобига 17 та «гоҳ» — қўшиқ сақланган. Уларни ёд ўқиш ўта савобли ҳисобланган.

Асло қилмасин эҳсон
Менинг учун ҳеч қачон³⁵.

84. Эзгу Ардви Сурадан
Сўради Заратуштра:
«Аё Ардви Сура, айт,
Нима бўлғай ахийри
Девларга сизингичлар
Қаззоб зотлар кун ботгач,
(Сенга атаб келтирган)
Қурбонликлар тақдири?»³⁶

85. Маъбуда Ардви Сура
Деди унга бу сўзни:
Чин сўздир ё, Спитама,
Қоронғи оқшом чўккач,
Бу қурбонликлар томон
Шоша, оёқ чалишиб,
Шармсиз сўкишлар-ла,
Ер-кўкни ҳаром қилиб,

Олти юз-у яна минг
Дев бирдан ташланганда,
Эҳсон эса мен томон
Интилади ҳар қачон.
Лекин мен унда йўқман

96. Олтин тоғ Ҳуқаряга
Намозим холис элтай
Бўйи минг алп бўйидек
Тоққа чин таъзим этай,
Ундан бизларга томон
Тушар пок Ардви Сура
Қудрат-ла, шиддат ила
Элтар бизларга чексиз,
Қут омад ва саодат
Дунёнинг барча суви
Келтиролмас шунча бахт³⁷.

Бахт учундир намозим...

XXII

87. Унга сизин, ё Зардушт...

88. Маздаяснийлар давра
Қуриб намозга келди.
Қўлларда тутиб барсман³⁸
Ардвига юкундилар
Хвўва, Нотарийлар³⁹
Бири дер: — Бойлик
берсин

Бирӣ йўртик от тилар.
Тезде Хвўвалар бой
Кучли бўлди, бадавлат.
Нотарий Виштаспа-чи?
Чопқир отлари ила
Элда орттирди шухрат.

99. Бу омадни уларга
Ардви Сур ато этди...
Бахт учундир намозим...

³⁵ Зардуштийликда жисмоний ва руҳий соғломлик муҳим омил. Носог одам узрли ҳисобланган.

³⁶ Кун ботгандан кейин Ардви Сурага эҳсон бағишлаш номақбул иш деб тушунилган. Шомдан кейин қилинган эҳсонга яратган девлар, но-жинс махлуқлар ташланади. Уларнинг тўпланишига қоронғулик ёрдам беради. Эртақлар ва «етма-етаклаш» ҳикояларидаги «жинлар базмлари» шу анъананинг фольклордаги давомидир. Пок Ардви Сура эса — нураф-шон эзгу сиймо. Девлар ишғол қилган ердан у кетади. Эҳсонлар унга етиб бормайди.

³⁷ «Авесто» жамияти ўзининг бахту иқболини муқаддас Ардви Сура—Амударё билан боғлайди. Бу дарёнинг ҳаётбахш ҳавзаси аждоқларимиз-нинг туб цивилизацияси макони эканига яққол далилдор.

³⁸ Муқаддас дарахт новдалари намоз вақтида зардуштийлар бир даста барсман тутиб туриши савобли ҳисобланган. Ҳозир зардуштий диндорла-ри рангли металлдан ясалган сим дастасини ушлаб турадилар.

³⁹ Зардуштнинг даъватини қўллаб-қувватлаган саҳоба зотлар.

XXIII

100. Сигин унга, Спитама...

Бири минг, миллионга
тенг...

101. Ардви ирмоқлари минг,
Минглаб кўллари ҳам бор,
Ҳар бир кўл атрофини
Айланмоқ қирқ кун-

лик йўл,

Учкур отда шахсувор
Чопса отлиқ юриб мўл.
Ҳар ирмоқнинг бўйида
Савлатли уй-қаср бор.
Ойналари ярқироқ,
Минг устунда устувор...
Бир ойнаси мингтадек.
Минги эса—миллиард
Минглаб тоқи, минг васса

Юз минг ҳовон, бозиминг,
Сон саноксиз синчлари,⁴⁰

102. Қасрлар ҳар бирида
Чиройли болишлари⁴¹
Жой-жойига қўйилган
Ўрин тўшақли сўри
Минг Алпқомат бўйидек
Тепадан оқиб келар
Эзгу сув Ардви Сура.
(Шукронасин қила кўр),
Ҳабибим Заратуштра,
Шиддат-ла оқиб пастга
Дунёдаги барча сув
Бирлашсам келтиролмас
Қутни бизга элтар у.

Бахт учундир намозим...

XXIV

103. Намоз йўлла Ардвига...

104. Ардви Сурага намоз
Бахш этди Заратуштра
Айянамо Ваэжуда,
Дайтианинг бўйида.
У ерда Ардви шаънин
Эъзоз этди, сигинди
Хамоа ва сут билан,
Барсман новда қўлида
Гўзал нутки ёқимли,
Эзгу ўй, эзгу амал,
Фикр-ла рост сўзларнинг
Бехато айтди барин,
Ардвидан тилаб омад.

Муқаддас Ардви Сура,
Токи Арватасп ўғли
Қудратли Виштаспани
Имонга келтирайин.
(Фикрига динни жойлаб)
Ҳақ сўзга ўргатайин,
Тўғри йўл кўрсатайин».

106. Унда шундай омадни
Етказди Ардви Сура—
Кимки хайру эҳсонни
Тўғри айласа адо,
Ажрин албат бергувчи.
Бахт учундир намозим...

107. Ибодат қил, Спитама...

105. «Менга шундай бер омад,

108. Фраздан кўл бўйида

⁴⁰ Тоқи, васса, ҳовон, синч — анъанавий чўпкор уй қуришда ишлатилган ёғоч қисмлар.

⁴¹ Болиш — лўласимон юмалоқ ёстик.

Кўп билимдон Виштаспа
Курбонликка сўйдирди
Юз той-у мингта ҳўкиз
Ва совлиқлар ҳисобсиз.

109. Сўнг Ардвидан тилади:
«Менга шундай бер омад
Муқаддас Ардви Сура.
Ғазабкор Тантравантни
Девпараст Пэшанувни
Каззоб Арежатаспни

Эзгулик учун жангда,
Енгиб мен ғолиб бўлай!»

110. Шундай омад бахш этди
Ҳак йўлида хайрни
Доимо садоқат-ла
Қилганни ярлақовчи
Муқаддас Ардви Сура,

Бахт учундир намозим...

XXVI

111. Унга топин, Спитама...

112. Унга курбонлик қилди
Чавандоз заривари
Дайитйанинг бўйида
Юз той-у мингта ҳўкиз
Ва совлиқлар саноксиз.

113. Сўнг Ардвиге ёлборди
«Муқаддас Ардви, менга
Омад бер, келтиргин
бахт.
Девларга сифингувчи

Човут панжа маккорни,
Мунофиқлик бандаси
Хумаяка ва инисин
Эзгулик учун жангда
Енгайин, ўнгламасин!»

114. Унга шундайин омад
Бахш этди Ардви Сура,
Кимки доимо тўғри
Хайр-эхсон қилса ажрин
Бергувчи улуг қудрат.

Бахт учундир намозим...

XXVII

115. Унга сифин, ё Спитама...

116. Ворукаша бўйида
Вандарманиш исмли
Арежаспа акаси,
Курбонликка келтирди
Юз тойчоғ-у минг ҳўкиз,
Совлиқ қўйлар-саноксиз.

Токи мен мағлуб этай,
Пахлавон Виштасп билан
Зариварни маҳв этай,
Арийлар лашқарини
Юзин эллик зарб билан,
Мингин эса юз зарбда,
Минг зарбда сон-саноксиз
Бошига қирғин солай!»

117. Ва Ардвидан ўтинди:
«Менга бахш эт шун-
дай бахт,
Муқаддас Ардви Сура,

118. Вале унга бу бахтни
Бермади Ардви Сура.
Бахт учундир намозим...

XXVIII

119. Аё, Зардушт, намоз ўки
Ардвининг тўлиб окқан
Шифобахш сувларига.
Дилида Ахура Мазда—
Девлар ёвига намоз
Бор эзгу очунга мос.
Намозу қутлов ила
Ризқ ўстиргичга шараф,
Пода ундиргичга шараф,
Бойликка бойлик қўшиб,
Ер-мулкка муборак файз,
Эл-юртларни фаровон
Этгич Ардвига намоз
Бағишла, Заратуштра...

120. Ардви Сура хизматига
Ахура тўрт от берди.
Бир тулпори Ёмғирдир,
Бири Ел, Бири Булут,
Тулпорлари Ёмғир, Ел,

Сувли Булут бирла Дул
Уни доим кўриқлаб,
Сувин мўл-кўл киларар,
Шудрингу қор, дўлу му,
Ардви Сурани тўлғиз
(Деб ўки Зардушт на-
моз...)

121. Ҳукарийа чўққисига
(Ибодатим йўллайман).
Олтин каби товланиб,
Осмон қадар бўй чўзган
Минг алп қоматга намоз
Ундан оқиб тушади
Биз томон Ардви Сура
Муқаддас тўлқинлари.
Дунёда барча сувлар
Йиғилса келтиролмас
Микдорда бахт келтирар.
Бахт учундир намозим...

XXIX

122. Бағишла намоз унга
(Ё Спитамайи Зардушт...)

123. Олтин ёпкичи қўлда
Турар ана, муқаддас
Ардви Сура орзуманд
Бўлиб одамларнинг чин
(Дилдан ибодатига).
Кўнглидан ўтар секин:

124. «Ох, мени ким шарафлар
Ким менга ўқир намоз,
Қилиб мўлу қўл эҳсон
Хаома, сут-ла эъзоз?
Садоқат ва имоннинг
Савобин берай кимга,
Куч-қудрат ва эзгулик
(Бахшида қилай кимга?)»

Бахт учундир намозим...

XXX

125. Бағишла унга намоз
Ё Спитама, ё Зардушт...

126. Кўзга кўриниб келди
Муқаддас Ардви Сура.

Ёш ниҳол гўзал қиздек,
Лек қудратли, пурвиқор,

Бўйи адл, сарвкомат,
Нур таратиб илоҳий,

⁴² Бу ўринда Ардви Сура ҳаётий намлик ҳимоячиси.

Олижаноб, пурҳикмат,
Башанг камзули энгли,
Олтин-зийнатли энгли.

127. Барсман хипчин кўлида
Кўз-кўз қилар сирғасин.
Тўрт қирра қўйма олтин
Ахурадан пок хилқат.
Ардви гўзал бўйнига
Такқан маржон шодаси.
Тортиб болаган белин
Кўкраклари чўққайиб,
Бўлик, таранг турсин деб.

128. Бошига Ардви Сура,
Олтиндан юз, кўз қўйиб
Ясалган чамбар кийган.
(Бу чамбар мисоли бир)
Саккиз гупчак арава
Гилдираги шаклида.
(Унга ҳарир матодан)
Бовичбандлар тақилган.

129. Ардви Сура эғнида
Уч юз сувсар мўйнадан
Тикилган поча пўстин.
Ардви Сура эғнида
Тўрт марта болалаган
Уч юз сувсар мўйнадан
Тикилган поча пўстин.⁴³
Пўстин шундай савлатдор
Кўрган кишига гўё
Олтиндай ярақлайди
Ва кумушдай товланар.

130. Энди сендан, Муқаддас
Ардви Сура, тилай мен

Шундайин бир омадни,
Ҳабибинг бўлай сенинг
(Ва Мазда дини учун),
Мамлакатларни очай.
У юртлар ойлиги мўл,
Чексиз бўлсин озиғи,
Кишнаган тулпорлари,
Гилдираклар ғичирлаб,
Араваси саноксиз.⁴⁴
У юртлар омборида
Тириклик чун керакли
Барча нарса яроқли
(Тўлиб ётсин вижирлаб).

131. Энди яна, Муқаддас
Ардви Сура, тилагим
Бергин икки дов-юрақ—
Бири икки оёқли
Жанговар аробада
Майдонга кирсин дарҳол.
Иккинчиси—тўрт оёқ.
У ёғийнинг лашкарин—
Ўнг қаноту сўл қанот,
Сўл қаноту ўнг қанот
Сафларини тўзғитсин,
Келган ерга итқитсин.

132. Бу намозимиз ажри
Учун эҳсонга лойиқ
Неъмат етиштир бизга
Юлдузингнинг тўридан.
Тушир, Ахура холик,
(Қилган Ер узра уни),
Муъбадга ёрдам еткиз,
Хайр этган кафтимизга.
Кўнгил, ё Ардви Сура⁴⁵
Ҳақ йўлида доимо

⁴³ Сувсарнинг тўрт марта болалаган ёшидаги мўйнаси сифатли, сер-
тук ва пишқик бўлади деган тушунча ифодаланмоқда.

⁴⁴ Аравасозлик бронза асрида металлдан гардиш яшаш имконияти
туфайли кенг расм бўлган. «Авесто» жамияти эса бу ўринда аравалар,
сон-саноксиз бўлишини орзу қилиш босқичида. Бу давр мил. авв. II минг
йилликка мувофиқ тушади.

⁴⁵ Бу ўринда Ардви Сура тасаввурдаги ҳаёлий илохий образ сифатида
гавдаланади. Демак, бу маъбуданинг образини хайкал сифатида маросим-
лар учун тасвирлашдан ташқари ҳаёлий тимсол киёфасига ҳам мурожаат

Ҳайр-эхсон қилгувчига
Омад бергувчи илоҳ.
Ва ниҳоят ботирлар
Виштаспа аскаридек
Голиб бўлиб қайтсинлар⁴⁶.

Бахт учундир намозим,
Баралладир овозим⁴⁷,
Ардви Сура шаънига,
Лойиқ эҳсон қиламан.
(Яна бир тилак шулким.)
Сенга ҳам топинсинлар,
Муқаддас Ардвн Сура

Хаома-ю сут билан,
Барсман хивичлар билан,
Кўркам, нозик нутқ

Эзгу ўй-у эзгу сўз
Ва эзгу амал билан
Сўзда қонимлик билан⁴⁸
Ахура Мазда лойиқ
Деб топган зотга намоз
Ахура Мазда сазовор
Этганга намозимиз
Йўллаймиз биз доимо⁴⁹

133. Энг эзгу илоҳ

каби... (икки қур айтилади)

«Ҳақ йўлида энг эзгу бошчи мисол» Ушбу алқовларим ҳаққа бахшида бўлсин..., дея ният қилиб, Ахура Мазданинг қувончига эзгу фикрим, эзгу сўзларим, эзгу амалларимни йўллайман. Ахри ман даф бўлсин. «Ҳақиқат — Олий неъмат...»

этилган. Бу ҳол — илоҳларни абстрактлаштириш йўлида йирик кадам. Қўлни дуога очиш — қафтга савобни қўндириш. Бу одат исломда ҳам давом этмокда.

⁴⁶ Шу сўнгги уч қатор энг қадимий матнга, афтидан, Виштаспа Маздаясна (Ахура) динини қабул қилгач, дуо сўзларига қўшимча қилиб киритилган бўлиши керак. **Қиёс қилинг:** бошқа бандларда матн «Омад бергувчи» сўзлари билан тугайди.

⁴⁷ Намозни ишончли овозда равон тил билан адо этиш талаб қилинган. Ўқиладиган дуоларни билмаганлар заотарга иктидо қилишлари, ихлос билан унга эргашишлари, баробарига овоз чиқармасликлари ҳам мумкин бўлган. Бу ҳол исломдаги «имомга иктидо қилиш» қондасига ўхшайди.

⁴⁸ «Сўз» бу ўринда авесточа «вағш» — Мазданинг ҳақ илоҳлигини тан олиб айтилган имон қалимасига ишорат. Бу «сўз»дан чекиниш, унга зид ишлар қилиш «ёлғон», қаззоблик сифатида энг улуғ гуноҳ ҳисобланган. Халқимизда берилган сўзга вафо қадриятининг илдизлари зардуштийликда ижтимоий ахлоқ шарти сифатида акс этган. «Митра» фаслида бу масалага батафсил тўхтаймиз.

⁴⁹ «Авесто»нинг «Ардвн-Сура» Яшти шу ерда тугайди. Сақланган матннинг давомида «вач»лар, яъни бирор иш бошида ишнинг ўнгидан қелишини таъминлаш, унга зарар келтириши мумкин бўлган кучлардан асраш каби ниятлар билан айтиладиган дуо сўзлари ўрта давр (пехлавий) форс тилида қўшимча қилиб киритилган. Бу дуолар ҳамма «Яшт»лар охирида бир хилда такрорланади. Уларнинг бошланиши бундай: «ягона, илоҳсан (икки марта)...» Давоми, эса ҳар бир «Яшт» бағишланган маъбуд ҳақида алоҳида айтилган сўзлардир.

6. ХУРШЕД ЯШТ

(Куёш алқови)

Ҳаёт... Борлиқ ҳаётнинг бош манбаи, инсон шуури-
дан олинган қудрати ва жонбахш таровати билан
қилинган ҳайрат ичра англаб етилмаган моддийликдан
қайтарилаётган илоҳий даражага кўтарилган, сўнгра асотирий
қавқавур кенгликлари ва бадийят кўзгуси орқали идрок
қилинган муқаддас сиймо каби эъзозланган. Куёш шаъни-
ни «Авесто» китобида келган суюқ алқови «Хуршед Яшт»
да номланган. Кўп асрлар оша аجدодлардан халқимиз-
га мерос бўлиб етиб келган 21 яшдан энг ихчамии,
бадний жихатдан гўзалларидан бири ҳам шудир. «Хур-
шеда Яшт» Куёшга бағишланган маросимларда баралла
қилини билан қуйлаб тиловат қилинган. Унинг савоби
қилинган улур ҳисобланган. Чунки бу алқов Очун офтобига
қилинган ёкиб, ундан Еру қўк, набототу ҳайвонот баҳравор
қилилади. «Хуршед Яшт» алқовининг тиловати олдидан
қилинган сидкидилдан айтувчи ҳар бир художўй қуйидаги
қилинган сўзларини айтиши лозим бўлган:

«Қувонсин Ахура Мазда! Энг лойику сазовор илох
(Ахура Мазда)нинг иродаси рўёбга чиқиб, Анхра Майнйу
(Ахриман) даф бўлсин! Эзгу ўй, эзгу сўз, эзгу амал билан
эзгу ўй, эзгу сўз ва эзгу ишларни алқайман. Ўзимни эзгу
ўй, эзгу сўз ва эзгу амалга бағишлайман. Ёмонликни
ўйлашдан, ёмон сўздан, ёмон ишлардан юз ўгираман.

Топинчиму мақтовларим, эзгу фикрим эзгу сўзим,
эзгу ишларим жониму таним билан сизларга бўлсин,
ўлим билмас Валилар.

Ҳақни шарафлаб дейман: «Ҳақиқат — олий неъмат.
Бу неъматдан ул (киши) баҳрамандким, ул киши савоб-
га дохилким, ким агар ҳақ йўлида эзгу ўй, эзгу сўз ва
эзгу амалдан қолмаса» (Бу дуо сўзи уч марта ўқилади
(ёъни, «Авесто»нинг асл матнида уч қайта ёзилган).

Маздага сиғинаман. Зардушт ёвлари бўлган девлар-
га ёвман. Ахура Мазда сўзига даъват этаман, деб имон
келтираман. Ҳақиқат қўриқчиси, тақводор Ҳавонига то-
пинчу ҳамдлар, суюнчу олқишлар (бўлсин). Ҳақиқат
қўриқчиси, тақводор Саванҳага ва Висйага топинчу ҳамд-
лар, суюнчу олқишлар бўлсин. Ҳақиқат қўриқчиси Фра-
дат (Фшава)га ва Зантумага топинчу ҳамдлар, суюнчу
олқишлар (бўлсин). Нурафшон ва Фаровон Ахура Маз-

дага (сифинишим туфайли) унинг севинчи учун Хурра
ни олқишлайман, унга-да топинаман, ҳамдлар (айтаман)
унга суюнчу олқишларим (бўлсин).

«Эзгуликда беназир Эгам сингари», дея менга
бошлаб беради Заотар, «Ҳақни билишда энг эзгу бош
каби...», деб айтсин бу дуони билгувчи (хар бир) тақводор

1. Отлари учкур кимдур—
Биз шунга топинурмиз.
Ул Куёш — ўлмас Ёлкин
Биз унга топинурмиз.
Чунки куёш ёритганда,
Илиқлик таратганда,
Юз минглаб қатор-қатор,
Турфа саф-саф Худолар
Бахт улашиб ҳаммага,
Омад бағишлаб элга,
Барор тилаб улусга,
Ҳақиқатга — балогат,
Очунга — гул-ободлик,
Мазданинг яратгани —
Ерда бўлсин фароғат.

2. Куёш балқиб чиққанда,
Мазда берган ер балқир,
Оқар сув балқир шунда
Қайнар булоқ сувлари,
Барча хилқат яшнайдн
Муқаддас руҳлар қалқар
Куёш чиққан чоғида.
Мазда берган ер яйрар
Муқаддас нурин эмиб,
Сувлар бари бахравор
(Бўлар куёш чиққанда).
Оқар сувлар — муқаддас,
Булоқлар ҳам савобдор,
Турғун сувлар, денгизлар,
Барча хилқат муқаддас,
Барча руҳлар муқаддас
(Куёш балқиб чиққанда.)

3. Чикмаса куёш агар,
Девлар ғорат қилгайлар
Ерда барча хилқатни,
Сўнг бу ерда малойик,
Фаришталар кўнолмас,
(Жин теккан ушбу ерга)
Ўзни кўролмас лойик.

4. Куёшга ким топинса,
Сифинса Нур-Абадга,
Учкур отлиққа намоз
Бағишласа ким агар,
Ният қилиб, зулмат-ла
Беаёв белдашмоққа,
Зулмат болалари ул
Девларни қақшатмоққа.
Ўғри — каззобга қирон
Сехру жодуга — завол,
Фавтдан халос топмоққа
(Ким яхши ният қилса).
Учкур отлиққа намоз
Бағишланган топгуси

Унут¹ бўлмоқдин нажот.
Маздага сифинса ким
Ўз жонин уйғун этар,
Ўлмас ва муқаддаснинг
(Номин ким этса.)
Маъбудлар бўлар хушнуд
Ер узра ва осмонда
Куёшга ким топинса,
Сифинса Нур-Абадга.

¹ «Авесто»да Маршаван исмли дев унутилиш, хотирасизлик рамзи.
Унутилиш эса маънавий узилиш бўлиб, аجدодларимиз бундан ўзларини
асраганлар.

6. Гунайнайлик Митрага
 Азалари бепоён
 Минг кулоқликка намоз²,
 Азалари беададга.
 Азалар бошин мўлжаллаб
 Танга найза санчгувчи,
 Найзадор мерган зотга
 Азкову намозимиз!
 Гунайнайлик ой ва кун
 Ўртасин боғлагувчи
 Митранинг ялинига!³

8. Бахту омад берсин деб,
 Баралла дуо сўзим,
 Ибодатим куёшга
 (Юкунчим зар қанотга),
 Отлари учкур зотга,
 Ўнтмас, Битмас ёлқинга,

Отлари учкур зотга
 Эҳсон этарман. Хаома
 Шарбатин сочиб ўтга,
 Барсман новдаларини
 Этарман хайру эҳсон.
 Эзгу каломлар ила
 Ҳақ сўзин дилда тутиб,
 Куёшга топинурман:
 «Ахур Мазда Вали дея
 Тан олган ўшал зотга
 Ибодатим йўллайман!»

7. «Оламда энг ҳақ илоҳ...»⁴
 Намозу алқов Азал
 Ҳам Абад Нурафшонга
 Қудрату мадад берган,
 Отлари учкур зотга
 «Ҳақиқат энг эзгу неъмат...»

АШИ АЛҚОВИ

(Орд Яшт)

Кувонсин Ахура Мазда — «Энг лойиқ Ҳақнинг иродаси рўёбга чиқиб», Ахриман даф бўлсин.

Эзгу ўй, эзгу сўз ва эзгу ишларни алқайман. Ўзимни буткул эзгу ўй, эзгу сўз ва эзгу амалларга бахшида этаман, барча қабих ўй, ёмон сўз ва ёмон ишлардан тияман.

Юкунчим, мактовим, эзгу фикрим, эзгу сўз, (савобли) эзгу ишларим «танамдаги жоним» билан бирга сид-

² Куёш алқови ичига Митрага бағишланган парча ҳам кириб қолган-дек. Бу, афтидан, Митра—Меҳр—Куёш тушунчалари ўзаро яқинлиги туфайлидир. «Минг кулоқ»ли, «минг кўзли» каби ўхшатишлар худонинг «ҳамма нарсани эшитиши ва кўриши» сифатларининг «Авесто»даги кўринишидир.

³ «Ой ва кун ўртасин боғлагувчи» жумласи Митра эрта тонгда куёшнинг самога олтин аравада олиб чиқади деган авесточа тушунчани ифода-лайди.

⁴ Бу жумла билан яштининг якуний дуо айтимлари бошланади. Жумла икки марта такрорланади: биринчи бўлиб қохин айтади, сўнгра намозхон томонидан қохин билан кетма-кет айтилади. Ундан кейин намозхон фотиҳа маъносига «Ҳақиқатнинг энг эзгу сардори, Ҳақиқат — энг олий неъмат...» каби жумлаларни айтиб тугатади.

қи дилдан Сизларга (бахшида) бўлсин, эй ўлим билмас Валийлар.

Ҳақни шарафлаб (дейман): «Ҳақиқат — олий неъмат. Бу неъматдан ул киши бахраманд ким, савоб унга бўлгай, ким агар ҳақ (йўлида) савоб (иш)дан қолмаса, савоб ишдан қолмаса, савоб ишдан қолмаса».

Маздага сиғинаман, Зардушт ёвлари бўлган девларга ёвман, Мазда (дини)га даъват этаман, деб Имон келтираман...

Нурафшон ва хуш хабарда (менга) етишган Ахура Маздага (сиғинишим) туфайли унинг севинчи учун топинчу ҳамдларим, суюнчу олқишларим бўлсин!

«Эзгуликда беназир Эгам сингари» дея менга оят бошлаб берар заотар.

«Ҳақни танишимда энг эзгу бошчи каби» — давом эттираман мен.

I

1. Эзгулик келтиргувчи,
Танисоғлик бергувчи,
Куч-қудрати бекиёс,
Шарафноку кўркабой,
Буюк мулкдоримизга —
Эзгу Ашига топинч.

2. Ким эъозлар Ашини —
Ахура Мазда қизин,
Валилар синглисини
Халоскор билга, дониш,
Мағфират элтувчига —
Эзгу Ашига олқиш,
Топинчимиз эрур бахш.
Ким эъозлар Ашини
Назру ниёзлар билан,
Чорласа ким Ашини
Хоҳ ёвук, хоҳ узокдан—

Унга ажру савоблар,

Берур ақлу жовидон.
У дунёсини бериб,
Халос этар гуноҳдан.

3. Баралла товушим-ла
Қут сўраб топинурман!
Лойиқ қурбонлик билан
Эзгу Ашига юкунч...
Эъозлайин Ашини
Қотиб сут Хаумага,
Қўлда барсман новдаси
Эзгу ўю эзгу иш.
Ширин сўзла алқайин,
Ҳақни ҳақча айтайин,
Ариғ юракдан олқиш —
Топинчимдир Ашига:
«Намозимиз йўллаймиз
Ахура Мазда савоб, —
Дея тан олган зотга».

II

4. Ашига топинурмиз...

5. Хаумага шараф-шон.
Эъозлансин ҳақ сўзи,

Хаумага шон-шараф.
(Пайғом келтирган бизга)
Заратуштрага шон.

Мастлик кетидан келар
Қонхўр Дайва—Айшма.
Ичилса агар хаума
Изидан келар Аши.

Ҳамду шараф унгадир —
Кимга бўлсанг сен йўлдош.
«Фаровон ўқтам Аши,
Менга ҳам бўлгин издош».

6. О, кўркам юзли Аши,
Ёлқини порлоқ Аши —
Элу юрт узра нурин
Сочиb роҳат улаша,
Бергувчи шону шараф!
Йўлинг тушса қай уйга,
Унда муаттарликдир.
Эзгу Аши қай уйга
Қадам ранжида қилса,
Унда авлод томири
Узилмаслиги тайин.

7. Эр ўғлонларга сендан
Сийлов фаровон юртлар.
Унда ҳар не мухайё
Ўрин-тўшаклар тайёр.
Мол-мулклар туганмас
Берарсан эзгу Аши —
Сен эргашган зотларга
Сонсиз шараф уларга —
Сен эргашган зотларга:
«Сен менга эш бўл, Аши:
Куч-қудрати мўл, кодир».

8. (Ашига топинганлар)
Уйлари обод, гўзал.
Тургувчидир безавол,
Унда тўла пода-мол.
Эзгу Аши кимнинг сен
Изма-из йўлдошисан¹.

9. Сен кимгаки издошсан,
Эзгу Аши, уларнинг
Олтин оёқлари узра,
Уйку тахтидир файзнок,
Юмшоқ ёстиқлар тўла,
Муаттару йиғинчок
«Фаровону алп Аши
Менга ҳам бўлгил ҳамроҳ».
Хобгоҳ узра ўлтирар
Суюкли хотинлари,
Юмшоқ парёстикларда
Нафис зийнатлар ичра,
Олтин ичра зебланиб,
Билакузук, мунчоқлар,
Сирғалари тўрт кирра.
Сўзлашишар ўзаро:
«Хожамиз келар қачон?
Суюкбадан роҳатин
Тотармиз бизлар қачон?
Фаровон, полвон Аши,
Бўлгил издош, жона-жон!»

11. Уйларида ўлтирар
Билакузукли қизлар.
Белда чилвир белбоғи
Қадди адл барнолар —
Кўрсанг ҳавасинг кўзғар
(Аши қилса муносиб)
...Менга бўл издош, Аши,
Сен маъмур, қудратбоши.

¹ Аши Ахура Мазда динидаги одамларнинг дин амалларини мукофотлаш мақсадида улар билан изма-из юриб кузатиб борувчи фаришта сифатида ҳам тушунилган. У кимга ёндошиб яқинлашса, ўша одамга бахт, омад ёр бўлади, деган инонч бўлган. Дарвоқе «омад» сўзи «келди» маъносига айни шу Ашининг яқин келиши туфайли содир бўладиган яхшилиқ маъносига эга. Лекин «омад»нинг зардуштийлик билан боғлиқ талқини унутилган. Шу туфайли «омади келди» иборасида икки марта «келди» маъноси ифодаланаётгани ҳам эътиборсиз қолади.

12. (Аши издош зотларнинг)

Оти кишнар гуркираб,
Кўкда учар жонивор.
Аробасин тез элтар,
Қўшилса унга отлар.
Узоққа учар ўқи,
Ўткир узун найзаси.
Олду ортдан ёвларга
Ўлим элтар ҳар қайси.
Кимнингки учкур оти,
Ёвкур сипоҳин элтар,
Гар Аши унга издош:
«...Менга бўл издош, Аши,
Сен—кудратли, сен —
ганий».

13. Туялари ўкириб,
Ўркачлари диркирар.
Жангга отиб ўзини,
Моясига интилар.
...Аши, менга бўл издош
«Сен — ганийсан,
кудратли».

14. (Кимга муқаддас Аши
Эш бўлса, бўлса ҳамроҳ),
Унинг хазинасига
Кумушу тилла тўлар.
Келар узоқ эллардан
Заррин кимхобу тўнлар.
(Кимга эш бўлса Аши).

15. Боқ менга, эзгу Аши,
Юзлангил менга томон.
Раҳм қил, дариг тутма,
Шафқатинг этгил эҳсон.
Раҳм қил, сендир ҳокон
Сийла, қут бер, унутма.

16. Сенинг отанг улуғвор—
Маъбудлар худоси ул,

Ахурмазднинг ўзидир,
Онанг Армайтиспанта²,
Оғаларинг Сраоша,
Алп Рашну ва Митра—
Яйловлари уфқ оша.
Сон-саноксиз кўзлари,
Минг қулоқли ҳам ўша
Даэна эгачингдир,³
Улуғ мактовга тенгдир.

17. О Аши, тангриберган,
Бошқарарсан туриб роз
Борлиқнинг улуғ чархин
Ва айтарсан шу сўзни:
«Ким у мендан илтижо
(Қилаётган — ким ўзи?)
Ёлворганлар ичра энг
Менга хуш, тотли сўзи?»

18. Шунда валий Спитама
Заратуштра оғди сўз:
Зотан, инсон ичра ул,
Ҳақни айлаган макбул.
Ахурмаздни алқаган,
Валийларни олган тан,
Туғилган чокда Зардушт
Ўсиб улрайганда у,
Кувончга сифмаган сув,
Гуркираб ўсганди ўт.

19. У туғилган чоғида,
Ўсмирлик кучоғида —
Бўлган кезларидаёқ,
Бу поёнсиз оламдан,
Юртнинг чўлу тоғидан,
Қочди қабих Ахриман —
Нияти шум Ахриман,
Аламдан чиқиб жони,
Қарганиб гудранарди:
«Барча тангри менга бас —

² *Спета Армайти* — Испандармат — ер маъбудаси.

³ *Даэна* — дин. Бу ҳам образлаштирилгандир.

Келолмасди ҳеч қачон.
Бир Зардушт мени осон
Маҳв этар — чорам абас⁴.

Лойиқ эҳсоним харчанд
Ашини деб худойим
Қилай назру ниёзлар...

20. Намоз-ла урар мени,
Тошбўрон қилган каби.
«Ахуна Варйа» дуоси
Гўё палаҳмон тоши.
«Аша Вахишта» дуосин
Ўқиб мени куйдирар.
Маъданни эритгандек,
Очундан мени қувар.
Мен биргина Зардуштдан
Топмам жой — жоним
кўяр».

21. Эзгу Аши шу тобда
Оғиз жуфтлади сўзга:
«Марҳаматим қабул эт,
Ёвуқ тур қароғимга,
Чин юрак-ла, Спитами,
Аравамга яқин ўт!»
Келди яқинроқ шу он
Спитами Заратуштра
Келди арава томон.

22. Зардуштга аста Аши
Тегиб қўйди (эркалаб),
Ўнгу сўл қўл-ла силаб.
(Унинг боши устида)
Сўнг сийпади бўй-бастин,
Хуш сўзлади дил овлаб:
«Кўркамсан, Заратуштра,
Сен гўзал, о Спитама,
Оёқларинг хушбичим,
Қўлларинг чаккон, узун,
Сенга бердим Хварно
Қалбингга чексиз роҳат,
Ваъдамга вафо учун».
«Намозим унга тортиқ
Сидкидилдан дуойим,

23. Эзгу Ашига топинч...
(Юкунчимиз унгадир)»...

24. Мазда берган кўркабой
Хаошйанха Парадата⁵,
Хара тоғи остида
Ашига намоз йўллаб.

25. Тилак айлади изҳор:
«Бер менга шундай омад,
То кучим етсин, Аши,
Мозан девларин енгай,
Кўрқиб ортимга елмай —
Уларни кўрганим чоқ,
Мендан чўчиб тумтароқ
Қочишсин зулмат томон,
Сақлолмай жонин омон».

26. Аши юрди у томон
Яқин келди тенгма-тенг,
(Хаошйанха Парадата)
Муроди бўлди ҳосил.

27...

28. Хукарйа чўққисида
Подалари саноксиз,
Гўзал Йима Ашига
Бағишлаганда намоз.

29. Шундай қилди илтимос:
Менга бўлсин омад ёр:
«Шундайин бахтни
еткиз —
Мазда яратганки, бор
Подалар бўлсин семиз,
Мазда яратган эзгу
Борлиқни қилай ўлмас.

⁴ Абас — бефойда, бекор (уриниш).

⁵ Хушанг — Пешдодий подшоларидан. «Авесто»да парадата сулоласи.

30. Мазда яратган барча
Хилқат ташна, оч бўлмас
Қариликни, ўлимни
Узоқлатай куч борча
Мазда яратганлардан.
Барча Мазда яратган
Хилқатдан узоқ бўлсин;
Гармсел ва изғирин
Мазда яратганлардан

Минг қишлик йўлда
бўлсин»⁶.

31. Аши гўзал Йимага
Келди яқин, ёнма-ён.
Шунда тўқ подаларнинг
Сохиби шоҳ Йимага
Бўлди валийлик аён⁷.
Қутлур бўлсин намозим...

V

32. Эзгу Ашига олқиш...

33. Атвийа уруғининг
Вориси Трайтаона,
Тўрт бурчакли Варнада⁸,
Ашига топинганда.

34. Шундай қилди илтижо:
«Шундай омадни бергил
Менга муқаддас Аши,
Токи Захҳокни енгай
Уч бошли, уч оғизли
Олти бошни ўлдирай.
Маккор, каждил илонни,
Девлардан тарқалганни,
Қудрату кучда тенгсиз
Ёлғончи беимонни,

Имону эътиқодли,
Дунё учун офатни
Ўлдирай, бер имдодни.
Захҳок тутқун айлаган
Гўзал Сахнавак ҳамда,
Арнавак гулбаданни,
Соғлом фарзандлар туғиб
Беришлик учун кодир
Аёлларнинг яхшисин
Қутқариб олиб кетай»⁹.

35. Аши келди ёнма-ён
Атвийа уруғидан,
Қудратли Трайтаонанинг
Сўраган ниятлари
Мухайё бўлди шу он.
Қут учундир намозим...

⁶ Қиш йилнинг Ахримандан яралган оралиғи. Йил ўтиши қишдан чиқишга қараб саналган.

⁷ Йима — Ахура Маздани илк бора тан олган зот. У Ахура Мазда иродаси билан ер юзида биринчи подшоҳ бўлган: Унинг даври минг йил. Алқовнинг ушбу бандида Йима касаллик, қарши, ўлим кабиларни йўқ қилиш, қиш, изғирин шамолларни даф қилиш, Ахура Мазда яратган эзгу борлиқнинг тўқ фаровон бўлишини орзу қилади ва ниятлари амалга ошишида Ашидан мадад сўрайди. Аши унга яқинлашиб, айтган ниятларининг барини унга ҳамроҳ қилади. Шунинг учун Йима шоҳлик қилган минг йил давомида инсоният «олтин аср»да яшаган. Ўлим бўлмаган, касаллик, қариш бўлмаган, қишнинг совуқлари-ю, ёзнинг жазирамаси бўлмаган ва ҳоказо. Бу мифологик мотив «Видевдот» китобида ҳам алоҳида таъкидланган.

⁸ Мифологик юртнинг номи деб ҳисобланади.

⁹ Бу лавҳа бутун бир унутилган эртақ мазмунига ишоратдир.

VI

36. Эзгу Ашига олқиш...

37. Шифобахш, кўркам, гўзал
Олти кўзли Хаома¹⁰,
Хара тоғин энг юксак
Чўққисида ёлвориб,
Намоз ўқиган маҳал.

38. Шундай тилак сўради:
«Муқаддас, эзгу Аши
Менга бахту омад бер,
Токи, тур Франгхрасёни
Туширай кўлга асир.
Сўнг олиб кетай боғлаб, —
Олиб борайин боғлаб,
Бадкирдорни Хаосрав
(Хузурига етказай)

Чайчастанинг бўйида—
Чукур кўл қирғоғида
Токи, уни Хаосрав
Макр-ла ўлдирилган.
Отасин хунин сўраб
Ўлдирсин, қилсин гумдон,
Наравидлик қахрамон
Аграэрат руҳи ҳам
Топгуси шунда омон».

39. Хаомага келди яқин,
Бўлди унга ёнма-ён,
Дардларга эм гўзал Хаома
Ашидан топди эъзоз.
Олтин кўзли муқаддас
Қут учундир намозим...

VII

40. Эзгу Ашига олқиш...

41. Эран юртлар бошини
Ковуштирган Хаосров,
Чайчааста — тубсиз
кўлнинг
Кўм-кўк суви бўйида
Эзгу Аши йўлида
Намоз-ла ният қилди.

42. Ва Ашидан сўради:
«Эзгу Аши ато эт
Менга шундайин омад,
Токи мен ўлдирайин
Туронлик Франгхрасёни
Чайчастанинг бўйида,

Чукур кўл қирғоғида
Макр ила ўлдирилган.
Отам ким Сйаваршаннинг¹¹
Қасдини ундан олай,
Ҳамда Наравидалик
Аграэрат қахрамон
Ўчин бошига солай».

43. Аши келди ёнма-ён,
Яқинлашди у томон,
Ато этиб эзгулик,
Эран юртлар бошини
Бир этган Хаосравнинг
Ниятин этди осон.
Қут бўлсин намозимиз...

¹⁰ Хаома — қаранг: Ардви Сура алковига берилган 4-изох.

¹¹ Нақл қилинишича, Франгхрасён тухматларни текширмай, куёви
Сиёвуш (Сйаваршан)ни ўлдиришга буюрган.

VIII

44. Эзгу Ашига олқиш...

45. Спитамаи Зардушт
Ашига ёлворганда,
Арийанам Вайежуда,
Эзгу Даитйа бўйида
(Шундайин эъзоз этди,
Сут-ла шопирган Хаома,
Барсаман новда қўлида
Нозик, гўзал нутқ ила,
Эзгу ўйу эзгу иш,
Эзгу амал — кут ила,
Дил билан тўғри чин сўз,
Энг ҳақ панд ўғит ила).

46. Шундай қилди илтижо:
Спитамаи Зардушт
Арийанам Вайежуда,
Даитйанинг бўйида
Ашини қилиб эъзоз.
Сут қўшиб хаомага
Барсман тутами қўлда,
Нозик нутқу лутф ила,
Эзгу ўйу эзгу иш,

Тиник, равон ва тўғри
Талаффузли сўз ила¹²
Чин юракдан Ашига

Ёлвориб бундай деди:
«Эзгу Аши омад бер,
Шундай бахт берки менга,
Олийнасаб Хутаоса,
(Тагу тахтли Хутаоса),
Фикрига имон қўнсин,
Нутқиға қўнсин имон
(Ҳар икки эзгулик-ла)
Мос ишга қўлин урсин¹³.
Токи у Ахура Мазда
Аҳдин қўнглиға тугсин
Ва менинг жамоамнинг
Эзгу шухратин ёйсин».

47. Аши Зардушт ёнига
Яқин келди бир лаҳза,
Тилаги бўлиб бажо
Хутаоса Мазданинг
Кирди аҳд-имонига.
Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

IX

48. Ахуранинг қизи деб,
Ўлмас малаклар сингил,
Деб билган ўшал зотни
Эъзозига намозим...
Кимки чорлаб йўқласа,

Узокданми яқиндан
Унга кўмакка шошган
Ашига топинчимдир.
Саошйант¹⁴ донолиги
Туфайли мадад топган,

¹² «Авесто»нинг сўзларини тиник, равон талаффуз қилиниши лозим бўлган. Чунки «Авесто» илоҳий сўз ҳисобланган. Замонлар ўтган сари муқаддас деб билинган «Авесто» тили маздаясна жамоаларидаги мавжуд тиллардан фарқ қила борган. «Авесто»нинг амали учун лозим бўлган асл тилни сақлаш эса зардуштийликда муҳим шарт бўлган. Бу ҳол Куръон, Инжил матнлари тилини асл ҳолда сақлаш қабул қилингани кабидир.

¹³ Хутаосада Зардушт (Маздаясна).

¹⁴ Бу ўринда «Авесто»да маҳшар қунида қайтадан келиб бандаларни гуноҳи туфайли илоҳни жазодан қутқарувчи зот ҳақида гап боради. Русча таржимада бу сўз «спаситель» деб берилган. Жаҳон динларида шу каби тушунчага яқин анъаналар бор. Христиан динида мессия, исломда маҳдий ва б.

Йўқлагандан миннатдор
Аши туғма оқил зот,
Бахш этгайдир мағфират...

Ва ярамас Даршинак
Девга келтирган имон
(Қўлимда бўлсин ҳалок).

49. Дапти дарёсининг
Ёқасида Виштаспа
Ашига йўллаб намоз

50. Шу ндай қилди илтижо:
«Эй, азизу мўътабар
Аши, менга бўлгин ёр,
Ғолибона жанг қилиб,
Бадфеъл Аштааравантни,
Учи қирра қалқонли
Учи қирра дубулға,
Кийган бўйни йўғонни
Виспатарва ўғлини
(Хув анави чўл бўйлаб
Ейилган)¹⁵ етти юзта
Туянинг эгасини
Енгайин мен беомон.
(Аши бер, менга мадад
Душманларни беадад)
Енгайин ғолиб жангда
Йўқ қилай жоҳил хйаон.
Каззоб Арэжатаспни¹⁶

51. Сўнгра мен мағлуб этай,
Ғазабкор Тантрийавантни
Ундан сўнг енгай тамом
Спинжаурушкани
Ва қайтариб келтирай
Хумаййа, Варидкани¹⁷
Хйаона юртидан
(Асирлик балосидан).
Хйаон жангчиларин
Элликта зарбада юз,
Юз зарб билан мингтасин,
Минг урганда, минг туман,
Минг туман зарба сон-
сиз-саноқсизин ўлдирай».

52. Билга зот Виштаспага
Келди Аши яқинлаб.
Берди унга тилагин —
Неники қилган талаб.
Шукронасига намоз
(Йўллаيمان қилиб эъзоз
Ашининг алқовига
Баралла қўйиб овоз.)

Х

53. Эзгу Ашига намоз...

54. Аши шундай очди сўз:
«Бепушт эркак келтирса,

Эҳсонини олмасман
Туғмас хотин худойи
Қилса, қабул этмасман,
Қўли ҳалол бўлмаган

¹⁵ Асл матнда сатр ўчиб кетган. И. Стеблин-Каменский бу ўринда туялар яйловининг номи бўлса керак деб таъмин қилган. Биз эркин таржима қилиб «хув анави яйловда...» каби таржима қилишни маъқул кўрдик.

¹⁶ *Арэжатаспа* — Виштасапнинг душмани. Хйана деб номланган зардушт динига кирмаган қавмнинг дохийларидан деб тахмин қилинади. «Авесто»даги хйаона халқи сосонийлар (226—651 йиллар) сулоласи даврида Эрон давлатига хавф солиб турган хионларга нисбат берилди. Лекин «Авесто» матнидаги мазмун жуда қадимги даврларга тегишли.

¹⁷ Бу ўринда қандайдир реал тарихий воқеаликка, шахсларга ишорат бордек кўринади.

Ўсмир эҳсонини ҳам,
Эр кўрмаган норасид,
Бўй етмаган қиз агар¹⁸
(Келтирса эҳсон олмам).

«Унга яқин йўлама,
Бир ёстикқа қўйма бош,
Энди унинг дастидан
Кўкка кетайми учиб,
Ерга тушайми қайтиб?»

55. Отлари учқур турлар
Наотаридлар билан бир
Бўлиб, мени қувганда,
Тез беркиниб олдим чўнг,
Буқанинг туёғи остидаги
(Чўқанок косасига):
Шунда нодон ўсмирлар,
Ҳамда эрга тегмаган,
Бўй етмаган қизчалар
Мени этдилар ошкор.

58. Сўнгра Аши зорланди,
Ўзга эркакдан туғиб,
Боласини ўз эри
Бағрига келтирувчи
Бузуқ аёл устидан:
«Бундай аёл дастидан
Осмонга учайинми,
Ё ерга кириб кетай?»

56. Яна қувдилар мени
Туронли ва Наотарид —
Учқур отларни миниб,
Мен чакқон яшириндим.
Юз совликни қочиргич,
Ўша қудратли кўчқор
Бўйни тагига сингиб,
Шўх ўсмирлар ва тумса
Эр кўрмаган ёш қизлар
Қилдилар мени ошкор.
Сўнг яна қувладилар;
Туронлилар ва Наотар
Қавми миниб зўр отлар».

59. Муқаддас Аши аввал
Тирнокқа зор бузуқ аёл
Устидан шикоятда
Йиғлаб зорини айтди:
«Бузуққа бўлма ёндош,
Ёстиғига қўйма бош,
Не чора топайинки,
Касофатин даф этай,
Бузуқларнинг дастидан
Ё қаро ерга кирай,
Кўкками учиб кетай?»

57. Шундай қилиб, даставвал
Аши йиғлаб зорланди,
Ҳайз кўрмас бир бузуқ
Аёл киши устидан:

60. Сўнгра муқаддас Аши
Йиғлаб зорини айтди,
Бола туғиб ўзгадан
Эрига олиб келган
Бузуқ аёл устидан:
«Касофатларни нетай —
Қаро ергами кирай,
Кўкками учиб кетай?»

¹⁸ «Авесто»да бу ўринда «эрлари бўлмаган ёш қиз» деб таъкидланган. Бу ҳол никоҳ муносабатларининг ибтидоий кўринишларидан бири — полиандриянинг изи, деб қаралиши мумкин.

Ушбу бандда ёш, ўсмир йигитчалар ҳам хайру эҳсон қилса қабул этилмаслиги айtilган. Зардуштийлар жамоаси учун 15 ёшда йигитни жамиятга тўла аъзо қилиш мумкин бўлган. Унга қадар ўсмир йигитча ижтимоий ҳаётда фаол қатнашмаган. Аши алқовида Аши душманлар томонидан қувилганда айна шу гўр ўсмирлар уни фош этиб қўйишган. Бу ҳикоя унутилган сюжет қолдиғи бўлса керак. Унинг фикри халқ йигитини — ханжаманада қабул қилинмаган.

61. Сўнгра муқаддас Аши
Йиғлаб яна зор этди:
«Қизларни ўғирлашиб,
Туғдирмайин чақалоқ.
Кечиктириб қайтарган
Одамлар иши ёмон¹⁹
Мен уларнинг дастидан
Қўкками учиб кетай,
Ёки ер узра қайтай?»

62. Ахура Мазда деди:
Худой берган о, Аши,
Қўкка ҳам кетма учиб,
Ерга ҳам қайтиб тушма,

Қол менинг маконимда,
Малак бўлиб ёнимда.

63. Қурбонлик қилай сенга,
Сенга бағишлай намоз
Оқилу доно Виштасп
Қилгандек сени эъзоз—
Даитийанинг бўйида
Муъбад жарангдор овоз
Бирла, қўлда барсаман
Бошлаб берганда намоз
Қурбонлик, эҳсон ила
Сени, эй гўзал Аши,
Шарафлаб қилай эъзоз.

МИТРА АЛҚОВИ

(10-Яшт: Меҳр Яшт)

I

1. Сўз қотди Ахура Мазда
Спитама Зардуштга:
«Мен Митрани ўзимдек
Намозу алқовларга
Лойиқ қиб яратганман.
Яйловларин кенг қилиб
Яратганман мен уни»
Худди Ахура Маздадек.

2. Юртни вайрон айлайди
Аблаҳ, ёлғончи ҳар зот
Юз мараздан ёмон у,
Мўъминни этар барбод.

Битимга бўлгил содик,
Кимгаки сўз бермагил,
Каззобу ғайридинми,
Ақлида маҳкамгами —
Ваъдангни адо этгил.
Чунки, битим ўртада
Масъул айлар икковни:
Қаллобу ҳақгўй тенгдир
Сўз ва битим олдида.¹

3. Яйловлари кенг Митра
Чопқир отлар бағишлар
Сўзин оқлагувчига.
Тўғри йўл ато этгай

¹⁹ Туркий халқлар орасида қиз олиб қочиш одати баъзан ҳозиргача учрайди. Масалан, «қочиб кетган» қиз қозоқ ва қорақалпоқларда то фарзанд кўрмагунча ўз оиласи ва қавмлари хузурига қайтиши мумкин бўлмаган.

¹ «Авесто» анъаналарига мувофиқ Митра битим ва унинг бажарилиши устидан назорат қилиш каби вазифага ҳам эга. Шунинг учун қадимги зардуштийлик этиқодидаги одамлар Митра номи билан қасамёд қилишган. Бу бизнинг «Худо ҳаққи» деганимиз қабидир.

Бергай Ахура Мазда
Ўтин оловин

Сўзин оқлагувчига
Такводор Фравашилар²
Авлиёларнинг руҳи
Солиҳ фарзандлар бергай
Сўзин оқлагувчига».

4. Кут ҳаққи сажда қилгум
Баралла намоз йўллаб
Яйлови кенг Митрага
Курбонликлар келтиргум.
Митрага топинайлик,
Яйлови поёнсизга
Эранлар юрти узра
Осойиш бергучига.

5. Кўмакка етишсин ул,
Кенгликлар ҳаққи келсин.
Келсин бизни қувватлаб,
Раҳму шафқат-ла келсин,
Дардларга шифо бўлсин
Ғолиблик элтсин бизга.
Бахтимизга келсин ул,
Тақво бўлиб келсин ул

Музаффар ва кудратли,
Ёлғонга бўйсинмагич.
Борлиқ очун алқашига
Қутловига лойиқ Меҳр
Кенг яйловли³ ул маъбуд.

6. Хилқат ичра энг кучли
Алп Митрага намозим.
Хайру эҳсонлар элтиб,
Бажо айлайин таъзим.
Сажда қилай Митрага
Баралла айтиб алқов
Адоқсиз унда яйлов.
Митрага топинурмиз —
Адоқсиз яйловдорга.
Сутли хаома билан,
Барсман хипчинлар билан,
Тилда гўзал лутф ила,
Қутлуғ сўзу нутқ ила,
Сўзу амал бирлиги,
Чинлиги ва ҳақлиги
Бирла келтириб эҳсон.
(Митрага топинурмиз)
«Ахура Мазда савоб
Тан олган хилқатга
Йўллаймиз намозимиз».

II

7. Митрага топинурмиз —
Яйлови кенг ул зотга,
Сўзлари чин ул зотга
Мингқулоқли⁴ алп қомат,
Туман минг кўзли зотга.
Кудратли ва новчага,

Чексизни илғовчига,
Уйқусиз бедор зотга.

8. Икки ёв юрт ўртаси —
Қонхўр қўшин ясоғи
Юзма-юз келган чоғда

² *Фравашилар* фаришталарнинг бир тоифаси. Фазо улар билан тўла, деб тасаввур этилади. Фравашилар ҳали дунё яралмасдан уч минг йил аввал яратилган. Улар келажакда туғилажак имонлиларнинг руҳи. Тан билан яшаб, тириклар умри тугагач, фравашилар яна асл маконига қайтади.

³ «Яйлови кенг» ибораси Авестода тез-тез учраб туради. Бу ҳол зардуштийлик шаклланаётган узоқ ўтмишда чорвачилик ҳаётнинг етакчи тармоғи бўлганлиги билан боғлиқ.

⁴ *Қиёс қилинг*: Ахура Маздага ҳам ҳамма нарсани эшитувчи деган сифат берилган.

Шоҳлар Митрадан Мадад
Сўрар сўқиш олдидан.

9. Имон билан ким агар
Уни мактаб сўз айтса,
Фикру зикри, кучи-ла
(Митрани шарафласа),

Унга юзланар Митра
Кўмак етказар унга
Яйлови чексиз ул зот.
Музаффар елли яйлов,
Енгиш маъбудли яйлов.

Бахт учун топинчимдир...

III

10. Митрага топинурмиз...

11. Ёлборурлар сарбозлар унга
Бағрин бериб отнинг
ёлига,
Соғлиқ сўраб ўзига ундан,
Қувват тилаб оту уловга.
Кўрмоқликнинг эвин
сўрарлар.

Узоқ ердан кўз солиб ёвга,
Бир зарб ила барча

душманни,
Барча нодўст, барча
ёғийни
Тилар мағлуб этмакни
бир йўла
Топинчим бахт учундир...

IV

12. Митрага топинурмиз...

13. Энг биринчи бўлиб
осмоний
Маъбудларнинг сафи
ичинда
Хара¹ узра балқийди
Митра.
Ўлмас Қуёш билан
юзма юз,
Оти учқур билан тенг-
ма тенг,
Музайян ва рангин, олтин
Чўққилардан ул кўриб
турар
Эранларнинг борлик
ўлкасин.

14. Ботир шоҳлар сўқиш,
жадалга

Сафлангучи ўшал ер-
ларни,
Осмонўпар тоғу тошларни,
Сокин, бўлиқ яйловлар
ичра
Ўтлаб юрган семиз мол-
ларни.
Тўлқинлари баланд сап-
чиган
Чуқур мовий кўлларни
кўрар.
Кема юргич кенг дарёлару
Сокин сувлар ўз оқим-
ларин
Парут Ишката томон,
Марву Харайва томон,

¹ Хара (тўлиқ шакли Харатти) — мифологик тоғнинг номи. Митра-
нинг бутун борлиқин кўриб турадиган мукаддас макони ҳисобланади.

- Сурддаги Гава томон²
Жадал элтишин кўрар
Ва ё Хваразми томон.
15. Валкисса, Шарку Фарбга:
Шимолнинг Шарку Фарби,
Жанубнинг Шарку Фарби,
Обод Хваниратага³ —
Одам билан лик тўла,
Музайян иқлим⁴ томон
Алп Митра назар ташлар.
16. Иқлимлар⁵ оша Митра —
Само тангриси учар
Бахту барор, кут сочиб.
Иқлимлар оша учар
Само тангриси Митра.
Хукмронлик бахш этар,
Музаффарлик барқарор
Этар ул ҳар кимсага.
Ким ҳақ билиб Митрани
Ибодат қилса унга,
Ва келтирса қурбонлик
Топинчим бахт йўлига...
Бахт учун ибодатим.
17. Митрага топинурмиз...
Алдовларга учмайди,
Ёлғонларга юрмайди.
Уни алдолмас уйда.
Уйнинг беги, эгаси.
Уруғда уруғ боши,
Қабилада йўлбошчи,
Мамлакатда—хукмдор...
(Митрани алдай олмас).
18. Агар уйда уй беги
Бўлса каззоб, алдоқчи,
Уруғда уруғ боши
Қабилада — йўлбошчи,
Мамлакатда—хукмдор...
Митра ҳалок айлағай
Жаҳду ғазабга миниб.
Уйин ҳам, уруғию
Қабила ва юртин ҳам,
Ўлдирар уй хўжасин,
Махв этар уруғ бошин,
Йиттирар доҳийларин,
Юрт ҳокимларин йиқар,
Мулк шоҳларин ўлдирар.
19. Ғазабга тўлгани чоғ
Каззобнинг⁶ хаёлига
Келмас томондан Митра
Ҳамла қилар тўсатдан.
20. Шак келтирган Митрага
Отга минса, от юрмас.
Олға босмай сапчийди,
Устда юкин элтмайди,
Уловини тортмайди.
Отган найзаси қайтар,
Мўлжалга олса каззоб.
Дуойи бадга учрар
Чин сўзга ширк келтирса.
21. Хатто чаққонлик билан
Ўқ узиб йиққанда ҳам,
Заҳми безарар бўлғай
Дуойи бадга учраб,

² *Сурддаги Гава* — Ахура Мазда яратган юртларнинг иккинчиси Гава, унда сурдлар яшайдилар («Видевдат»).

³ *Хванирата*.

⁴ *Музайян иқлим*.

⁵ *Иқлим* авесточа каршварз, ҳозирги тилимизда кишвар «мамлакат», Етти иқлим тушунчаси «Авесто»дан қолгандир.

⁶ *Каззоб* — «Авесто»да *drauga* — дуруғ — ёлғон(чи). Зардушт динини қабул қилиб, сўнгра сўздан қайтган мушриклар. Уларни Митра жазолайди.

Чин сўзга ширк келтирса.
 Ким қаршидир Митрага —
 Найзасин чалғитар ел
 Агар отса мўлжалга.
 Дуойи бадга учраб,
 Чин сўзга ширк келтирса.

Бахт учун ибодатим...

22. Митрага топинурмиз...
 Кулфатдан асрайди у,
 Каззобдан асрайди у,
 Кимки имон келтирса.
23. Бизни балодан асра,
 Жафодан сақла, Митра,
 Сени алдамасларни.
 Сенга тўскин қилганлар

Жазога мубталодир.
 Битим хоинларининг
 Тайин қилиб жазосин,
 Ғазабга дуч қиларсан:
 Тутмас бўлур оёғи,
 Кўрмас бўлур кўзлари
 Эшитмас кулоқлари.

24. Учкур найза санчилмас,
 Ўқ тегмас на узоқдан,
 На яқиндан тегмас ўқ
 Митра қўллаганларга,
 Аълам¹ қўллаганларга.
 Ул қудратли, вокиф ул,
 Юз минг туман кўзли ул,
 Алдовларга учмас ул.
 Бахт учундир намозим,
 Баралладир овозим...

VII

25. Митрага топинурмиз —
 Қудратли ҳукмдорга,
 Савоб етказувчига,
 Нотику ул бўйдорга,
 Ибодатга мойилга,
 Осмоний билимдорга,
 Худо сўзин ўзида
 Жойлаган ўшал зотга.
 Қудратли ва жангари,
 Савобдор ва қодирга
26. Девлар бошин янчувчи,
 Жазосин берғучига.
 Битим хоинларининг
 Бошига қирон солиб,
 Жодугарларни янчиб,
 Мамлакатни бир бутун
 Элтувчи улуглиққа.

Имон келтирса унга
 Мамлакатни бир бутун
 Элтувчи чўнг зафарга —
 Имон келтирганларни.

27. Бўйсинмас юртларни у
 Ўз йўлидан оздирар.
 Бахтдан юзин ўгириб,
 Зафарларин тўздирар.
 Бўйсинмаса ожизлар,
 Минг туман зарба билан
 Махв айлар уларни
 Ул аълам, ул қудратли,
 Юз минг туман кўзли ул,
 Алдовларга учмас ул.
 Бахт учун намозимдир,
 Баралла овозимиз...

¹ Митранинг «билимдон» деган сифати. Бу сифат Ахура Маздага нисбатан ҳам қўлланади.

VIII.

- 28.** Митрага топинурмиз.
Уйларнинг устунлари
Туткичига намозимиз.
Копилар турумини
Тутгичга намозимиз.
Пода-ю одамларин,
Тўйдирар ул уйларин,
Ким ибодат йўлласа.
Аксинча, вайрон этар
Ғазабга минган чоғда.
- 29.** Гоҳ эзгу, гоҳ ғазабнок
Мамлакат учун Митра.
Гоҳ эзгу, гоҳ ғазабнок
Одамлар учун Митра.
Гоҳ сулҳ ила, гоҳ урушла
Юрт бошқарғучи Митра.
- 30.** Соғ хотин сендан ато,
Баққуват аробалар,
Юмшоқ ўрин ва ёстик
Ато айларсан Митра.
Соғ хотин ато сендан,
Мустаҳкам аробалар,
Ўрин, жой ва ёстик,
Кутли уйга бахш этиб,
Тақводор намоз ўкиб,
Номинг такрорлаганга,
Қурбонликлар бағишлаб,
Сенга ёлборганларга.
- 31.** Номинг такрор этувчи
Намоз-ла ёлборурман.
Хайру эҳсонлар этиб,
Ўтинчим сенга Митра,
Баралла ва рўй-рост.
Номингни такрорлайман.
Намоз-ла йўллагайман
Хайру эҳсонлар этиб,
- Сенга, қудратли Митра —
Ёлгонлар қор қилмаса.
- 32.** Саждамга қулоқ солгил,
Хуш қабул қилгил, Митра.
Илтижом қабул айла,
Эҳсонимга яқинлаш.
Қурбонликлар келтирдим
Қабул учун ош бўлсин.
Олғил Шараф уйига¹
- 33.** О, қудратли Митра,
Бизга шундай бахт берки,
Сўраганимиз бўлсин.
Ҳам ваъданга мувофиқ
Мадад бер, зафардорлик,
Савоб, умр ва ҳақгўйлик,
Эзгу шараф ва поклик,
Илму маъриф, валийлик,
Художўйлик йўлида
Улуғлик бер ва ҳақлик.
Чин сўзни айтув учун,
Муқаддас сўз демоқчун
- 34.** Тоқим, эзгулик билан
Яхшилик солиб дилга,
Ишончу шодлик билан
Ёвни барбод этайлик.
Тоқим, эзгулик билан
Яхшилик солиб дилга,
Умиду қувонч билан
Ёғийларни енгайлик.
Тоқим эзгулик билан
Яхшилик солиб дилга,
Умиду шавққа тўлиб,
Ёвликни енгайлик биз.
Ёв бўлса одам ё дев
Алвасти, ё афсунгар,
Ёки қовий мустабид,

¹ *Шараф уйи* — зардуштийликда жаннат, бу ерда, эзгу худолар ҳамда тақводорларнинг рухлари қуршовида Ахура Мазда туради.

Ё жоҳил карапанлар

Бахт учун ибодатим...

35. Митрага топинурмиз,
Ул қасос элтувчига,
Лашкар етаклагувчи
Минг ақл ул ҳокимга¹,
Ҳаммага бош ҳокимга.
36. Жангни бошлагувчи ул,
Туруш бергувчи ҳам ул.
Жангда ул туриш бериб,
Душман сафин парчалар.
- Сўқишга кирган қўшин
Қанотлари титрайди.
Тутрар яна даҳшатда
Қонхўр ёв қўшинлари.
37. Уларга даҳшат солар,
Қўрқув ҳукмин ўтказар.
Сўз устидан чиқмаслар
Бошин отар ҳарёққа.
Сўзга хиёнаткорнинг
Боши учар узокқа.
38. Кулбасин вайрон этар,
Хонасин этар барбод
Қайдаки аввал шаккок,
Яшаган бўлса агар.
Такводорни ўлдирган
Ёлғончиларни хор-зор,
Чанг йўлдан ҳайдаб борар
Сўзга хиёнаткорнинг
Молларин яйловларда—
Аробалар изидан.
Ҳалқумлари бўғилар
Юздан оқиб ёшлари.
39. Бургут пати қадалган
Ўқлари бекор кетар

Отилгач камонлардан.
Қила олмас ярадор
Тан олмаса Митрани.
Митра бўлар ғазабнок,
Яйловлари кенг унинг
Найзалари учқирдир,
Узун — дасталидир ул.
Ёлғончилар отса гар,
Улар ҳам мутлақ абас.
Митрани ким тан олмас
Митра унга дарғазаб,
Яйловлари чексиз ул.
Сопқонидан учган тош
Бекор кетар ҳавода.
Зарб етказмас ҳеч кимга,
Гар Митрани тан олмас.
Бўлса Митра ғазабнок —
Яйловлари кенг худо.

40. Тиглари ёв бошига
отилса-да, қадалмас,
Этаолмас ярадор
Тан олмаса Митрани.
Митра бўлғай ғазабнок,
Кенг яйловлар соҳиби.
Чапдаст урган болтасин
Зарби хато кетгайдир,
Эта олмас ярадор.
Митрани тан олмасалар,
Митра бўлғай ғазабнок —
Яйловлари кенг худо.

41. Митра солар қўрқувлар,
Даҳшатга солар Рашну,
Сровша — Аши дўсти
Тумтарақай қилғуси.
Ҳомий маъбудлар эса,
Лашкарни тарк айлагай
Тан олинмаса Митра.
Ғазабнок бўлар Митра —
Яйловлари кенг худо.

¹ Ўта ақлли.

42. Шунда улар кичкириб,
Митра, — деб нолон
бўлар.

Кенг яйловин мақтабон
Дерлар улўф маъбудга:
«Отлар элтар сен томон...
Бизни ёв қирғин қилиб,
Пичоқлар билан селпар».

43. Форат айлайди Митра
Яйловлари кенг ул зот.
Эллик зарбла юз ёвни

Х

44. Митрага топинурмиз.
Чексиз ер юзини
Қамрагувчи ул зотга.
Бу фоний дунё ичра
Бўй-басти бепоёнга,
Порлоқ нур таратганга,
Эну бўйи чексизга.

45. Унинг саккиз дастёри
Саккиз дўнгда ўлтирар.
Ҳар томон назар айлаб,
Ўз сўзин бузганларни
Кўриб турарлар ҳар дам.
Тез уларни сезарлар,
Тез ажратиб оларлар,
Ким биринчи мартаба
Бузса ҳам ҳатто сўзин,
Уларни ҳам кўрарлар.

47. Митрага топинурмиз,
Отлари серғайратга.
Кенг туёқдор отлига,
Қонхўр ёв томон елган,
Зич сафларин ёргувчи,
Ёғий юрт ёвларининг.

48. Митра елиб борган чоғ
Қонхўр ёв сафи томон,

Айлагувчи тез барбод.
Юз зарб ила минг ёвни
Қилгучи пароканда.
Минг зарбида минг туман
Ёвларни қилиб банда,
Минг туман зарбда сонсиз
(Ёвга қирғин солади)
Лекин иймон келтирмаса,
Митра бўлар ғазабнок —
Яйловлари кенг худо
Бахт учундур намозим.

Битим хиёнати-ла
Ёлғончи қуткусидан
Тақводорни урсалар,
(Уларни ҳам кўрарлар).

46. Ул тақводорларни Митра
Ўзи ҳимоят айлар —
Яйловлари кенг худо.
Ортидан ҳам кўриқлар,
Олдидан ҳам кўриқлар,
Ҳар томондан кўриқлар,
Ёлғонга бўй бермас у.
Башорат қилғич Митра
Ёрдамга етиб келгай.
Барчани кўриб тургич,
У қудратли, минг кўзли,
Алдаб бўлмайдиган зот.

Бахт учундир намозим...

ХІ

Сўқишган мамлакатлар
Лашкарлари оралаб.
Сўзга хоин одамлар
Кўлин ортидан тутар.
Кўзларин кўрмас қилар,
Қулоқларин этар қар.
Оёқларин шол этар,
Кучин қирқиб зарбасин
Сўзни бузган ёвларининг

Ва эл-юрт мамлакатнинг
Жазосин шундай берар
Ййлови чексиз Митра.

Бахт учундир намозим,
Бахт учун ибодатим.

XII

49. Митрага топингаймиз...

50. Маконини Ахур Мазда
Яратганга топинчим
Хара тоғин устида
Ён бағирлари сон минг
Порлоқ нурафшон ерда
Қоронғуси, туни йўқ
Совуғу, жазираси,
Ўлим келтиргич дарди
Девлардан тушган лаънат,
Зулмат кўтарилолмас
Харати чўққисига.

51. Абадий авлиёлар
Унда макон туздилар¹.
Башорат ва имон-ла
Буюк куёш билан тенг

Бу маконни юксакдан
Ва борлик, бу дунёни
Митра кўриб тургичдир.
Ёвузлик учун Қабих
Индан чиққан чоғдаёқ,
Учқур аробасига
Отларин кўшар Митра —
Ййловлари кенг худо.
Қудратли Сраоша билан
Ҳикматли Нарйя Санха²
Ёрдами билан Митра
Ёлғончини ўлдирар
Гарчи у саф-саф бўлсин
Ва ёки якка турсин.

Бахт учундир намозим.

52. Митрага топинурмиз...

XIII

53. Митрага топинурмиз...
Хурмаздга ялинғувчи
Даст кўтариб қўлларин
Холиққа топингувчи
Шундай ўтинчини сўзлаб:

54. Барча хилқат паноҳи
Мен Митра савобкорман.
Асрагувчи борлиқни
Мен Митра савобдорман.
Лекин мени дуо-ла
Номимни такрорлабон,
Одамлар эъзоз этса,

Бошқа худолар номин
Такрорлаб дуоларда
Намоз ўқиган каби,

55. «Мени ҳам эъзозлашса,
Ёд этиб номозларда,
Дуоларда номимни
Бошқа худолар номин
Намозда айтган каби,
Айтган каби дуоларда,
Мен тушиб келур эдим
Одамларга Ҳақ бўлиб
Ўлмас умрим бўлагин
Бахш этардим уларга».

¹ Зардуштийликда ўлмас валийлар (амешаспента) тўпланадиган тоғнинг унутилган образи бўлган. У эса «Авесто»да фақат кичик бир ишорат бўлиб, шу мисрада кўринади, юнонларнинг Олимпини эслатади.

² Нарйя Санха Митрага ёрдамга юборилган асотирий қахрамон.

56. Номинг такрорлагувчи
Намоз-ла ёт этарлар
Такводорлар баралла
Хайру эхсон элтарларда.
Номингни атагувчи
Намоз-ла сажда қилгум
Қудратли Митра сенга.
Хайру эхсонлар қилгум
Номингни ёт этгувчи...

57. Саждамга қулоқ солгил...

58. Саждамга қулоқ солгил,
Хуш қабул қилгил, Митра,
Илтижом қабул айла,

60. Митрага топинурмиз
Ул шарафга лойикқа
Ажиб хурмат сазога.
Хоҳлаганда шафқатли,
Ер сувлар эхсон этгич

61. Митрага топинурмиз
Тик қомат ва уйғоққа,
Ўткир кўз шижоаткор —
Дуони тинглагичга.
Сувни йўналтиргувчи,
Ўт-ўлан ўстиргичга.
Ерни шудгор қилгувчи
Пурхунар ул оқилга,
Ёлғонларга бўй бермас
Яралган хилқатийга.

64. Митрага топинурмиз,
Ўша қалбида имон,
Гўзаллик-ла йўғрилган

Эхсонимга яқинлаш,
Қурбонликлар келтирдим,
Қабул эт, ош бўлсин, ул
Олгил Шараф уйига³.

59. Саждамга қулоқ солгил,
Хуш қабул қилгил, Митра,
Илтижом қабул айла,
Эхсонимга яқинлаш,
Қурбонликлар келтирдим,
Қабул эт, ош бўлсин ул,
Олгил Шараф уйига.

Бахт учун намозимдур,
Бахт учун ибодатим.

XIV

Ободу фароғатли
Юз минг туман кўзли ул
Қудратли ва билгичга,
Алдовларга учмасга
Бахт учундир намозим.

XV

62. Сўз устидан чиқмаслар
Ундан мадад ололмас.
Ёлғончи бахтдан махрум,
Савоблардан бебаҳра.
Ҳазабга кирганинг чоғ
Улар қўли шол бўлур.
Оёқларда тик турмас,
Икки кўздан нур кетиб,
Қулоқлари қар бўлур.
Қут бўлсин ибодатим.

XVI

Зотгадир намозимиз.
Унга ким топинса гар,
Топгай улур бир суянч,

³ Шараф уйи — зардуштийликда жаннат, бу ерда, эзгу худолар ҳамда такводорларнинг рухлари қуршовида Ахура Мазда туради.

Инсон бахтини ўйлаб,
У элтар дин уруғин.

65. Учқурлар аро учқур,
Эзгулар ичра эзгу,
Жасурлар ичра жасур,
Шижоаткордан эпчил.
Гуллатгувчи барчани,
Маъмур этувчи элни
Подалар этиб ато,
Ўғиллар кўпайтгувчи
Муқаддас ҳаёт бергич
Ва ҳаққоний ҳокимлик
(Бергувчи такводорга).

66. У билан Аши ҳамроҳ,
У билан Арта ҳамроҳ,
Ул муқаддас, ул бойлик
Тез юрар аробада
Эрлар жўмардлиги ҳам
Кавийлар Хварносин⁴
Шоҳона қаттиқ қўллик,
Музаффарлик худоси.
Такводорларнинг руҳи —
Барчаси унинг билан
У билан ким биродар,
Бўлар бари такводор.

Бахт учундур намозим
Бахт учун ибодатим...

67. Митрага топинурумиз...
Гилдираклари баланд

Осмоний аробани
Бошқарар⁵, Кунчиқардан
Парвоз этиб пурвикор
Ёрқин Хваниратадек⁶
Кўркам иқлим устидан
Мазда берган бахт ҳамроҳ,
Музаффарлик йўлдоши.

68. У билан бирга Ўктам
Аши ароба ҳайдар.
Маздага имонли дин
Йўлларин форигъ этар.
Осмоний арғумоқлар,
Ярқироқ ва порлоқлар,
Нурафшону оппоқлар,
Танин сояси йўқлар⁷
Аробани элтарлар.
Само кенгликларида
Зафар маъбуди эса
Йўллагай олисларга,
Солиб кўрқув ва даҳшат
Барча дев, иблислар-у
Гуноҳкор риёкорга.

69. «Илло, дуч келмайлик биз,
Эгамнинг ғазабига.
Ёвга минг зарб бергувчи
Митранинг нафратига.
Ададсиз кўзлари бор.
Қудратли ва билгич у,
Ёлғонни йўқ қилгич у».

Бахт учундир намозим...

⁴ *Хварно* — кайёнийларнинг илоҳий салтанат ҳақидаги давлат, ҳокимият концепциясини асословчи рамзий нурли сиймо. Сугдча парн, ўрта форсийда фар.

⁵ Митра бу ўринда самода қуёшнинг олтин аравасини бошқарувчи сифатида таърифланган. Бундан-да кенгрок талқин этилса, бу фалак гардишини айлантирувчилик функциясидир.

⁶ *Хванираша*, Ер юзининг Одамлар яшайдиган қисми, унинг эса энг гўзал қисми. Бу тушунчани Ўрта Осиёга қиёс қилинса бўлади.

⁷ Муқаддас нарсалар нур билан йўғрилади деган ғоянинг «Авесто»да акс этиши.

XVIII

70. Митрага топинурмиз...
Олдида Баҳром учар⁸
Ахуранинг хилқати.
Ғазабкор қабон мисол
Ўткир тишли, сержаҳл...

Санчилса ҳар ўлдиргувчи
Қозиқ тишлари кескир.
Қутуриб ҳеч йўлатмас
Жаҳлдор, юзи ола
Оёқлари темирдан —
Олди ҳам орқаси ҳам
Томирлари ҳам темирдан,
Қуйруғи ҳам темирдан,
Жағлари ҳам темирдан.

71. Хужум қилароқ жадал
Ўқдек отилар ёвга

Матонат-ла йиқар у
Ёғийнинг ёриб кўксин
Душман умуртқасини,
Ҳаётин тиргагини
Мажақлаб бузмагунча,
Ёвни ўлдирдим, дея
Таскин топмайди кўнгли
Душман умуртқасининг
Мағзини узмагунча
Ҳаётининг тиргагин
Мажақлаб бузмагунча.

72. Ҳамлада этар яксон
Тери, тук суякларин
Қону мияси бирла
Қоришар, ким риёкор.

Бахт учундир намозим...

XIX

73. Митрага топинурмиз...
Шодликни қанда қилмай,
Қўлин кўкка кўтариб,
Хурмузд парвардигорга
Ёлвориб дейди шундай:
«О, муқаддас Рух, холиқ»
Эзгу борлиқ яратган!
Мени ҳам эъзозлашса...⁹

75. Маконни асрагаймиз
Тарк этмай уни асло!
Хонадонни асраймиз,
Уруғни асрагаймиз,
Элни тарк этмагаймиз,
Мамлакатни авайла.
Душмандан қудратли қўл¹⁰
Асраган каби барин.

76. Ёвлар аро ёвликни
Сен парчаларсан, Митра!
Қирон сол эзгуликнинг
Қотилига, о Митра,
О, отлари хуш атвор,
Аробаси пурвиқор
Ким ёрдамга чорласа
Доим ёрдамга тайёр.

77. Сендан сўрайман мадад,
Келгил бизга ёрдамга.
Эҳсонлардан бўл мамнун,
Хайру қурбон мўлу қўл
Йўлингга бағишладик
Ҳимоянгда турмоқ-чун
Узоқ умрлар кўриб,
Маконингда юрмоқ-чун.

⁸ *Вертрагна* — «Авесто»да уруш ғолиблик маъбуди. Ўрта аср ва ҳозирги шакли Баҳром.

⁹ 55-банднинг такрори.

¹⁰ Митранинг яна бир сифати.

78. Кўриқлайсан юртларни
Топинса гар Митрага—
Яйловлари чексизга.
Қақшатарсан элларин
Митрага бўйсунмаснинг
Сени мададга чорлаб,

Дейман, келсин кўмакка
Қудратли ва Омилқор,
Мақтовларга лойиқ зот
Шарафга лойиқ Митра,
Мулкда Буюк ҳукмдор!

Бахт учун намозимиз...

XX

79. Митрага топинурмиз...
Макон ато этар ул
Рашнудан¹¹ сўнгра инъом—
Авлодларга абадлик.

Ато этарсан солиҳ
Фарзандлар. Ва ғолиблик
Ахурадан пайдодир.
Маҳшар куни сўрокда¹²
Харобдир риёкорлар,
Тўп-тўп бўлиб ётарлар.

Бахт учун намозимиз...

80. Маконни асрагувчи,
Ростгўйлар ҳимояти,
Сен жамоа ҳомийси
Ростгўйлар таянчисан,

XXI

81. Митрага топинурмиз
Макон ато этар ул.
Сўнгра Рашнудан инъом —
Абадлик авлодларга.

Жазолар бурди йўқни
Кўзлар шарофати-ла,
Хунарлар ҳикмати-ла
Алдовлардан халос ул,
Қудратли худо Митра.
Юз минг туман кўзли зот
Аълам ва кучли маъбуд
Ҳеч алданмас улуғ зот.

Бахт учун намозимиз...

82. Минг ҳунар ато этди
Унга Ахура Мазда.
Юз минг туман кўз берди.
Шу кўзлар билан Митра,
Шу илму ҳунар бирла
Ёлғончини кузатар,

XXII

83. Митрага топинурмиз...
Қўлин чўзиб кўқларга,
Юрт ҳокими ёлборар
Ёрдамга уни чорлар.
Кўкка чўзиб қўлларин,
Қабила дохийлари

Мадад илтижо айлар.

84. Кўкка чўзиб қўлларин
Уруғбоши ёлборар,
Мададга чорлар уни.
Унга чўзиб қўлларин

¹¹ Рашну — адолат ва низом фариштаси. У дунёда сўроқ чоғида гуноҳу савобларни ўз тарозусида ўлчагувчи зот.

¹² Митра Рашну ва Сраошалар у дунёда ўлганларни сўроқ қилишади.

Уй соҳиби умидвор,
Уни мададга чорлар,
Сигир бўзлаб термилар,
Мадад ўтиниб ундан
Соғиб ол, деб ёлборар.
Қўлин чўзиб Митрадан,
Уни ёрдамга чорлаб,
Ҳақгўй гадо ўтинар
Маҳрум бўлган ҳукукин.

85. Бул ёлборишнинг саси
Кўк ялинлари узра
Ерни чарх айлангуси.
Етти иқлимдан оша
Намоз-ла этар парвоз,
(Гўё муқаддас) сигир
Маъраб таратган овоз.

86. Уни ҳайдаб кетган чоғ
Дуога кўтариб қўл

XXIII

88. Митрага топинуرمىз...
Шифобахш ва олтин кўз
Нурли пок Хаома-ла
Унга ибодат қилган
Кўкўпар Харатининг
Ҳукарийа аталган чўнг
Энг юксак чўққисидан
Покиза ва топ-тоза,
Бегидир Барсман ила
Тоза хайру эҳсон-ла
Беҳато оятлар-ла.
(Митрага топинуرمىз)

89. Ахура Мазда муғ¹³ қилиб
Ёнига олди уни.
Ибодатга сидқ ила
Шавқ ила қуйлагични.
Кохин дилдан улугвор

У ёрдамга чорлайди
Эслайди подасини:
«Қачон бизни орқага —
Подага элтар Митра,
Яйловлари чексиз зот.
Қачон ҳаққа қайтарар
Ёлғон яйловда сарсон
Чин йўл излаганларни».

87. Кимда-ким ризо бўлса,
Шуни қўллайди Митра
Яйловлари чексиз зот.
Ким ғазабга сазовор,
— Вайрон айлайди Митра
Кенг ўтлоқли, яйловдор.
Уйлару, қўноқларин
Туману, эл-юртларин
Мамлакатларин барин.

Бахт учун намозимиз...

Намоз йўллаб астойдил
Ахур Мазд шаънин қуйлар,
Муқаддас ўлмасларни
(Шарафлаб намоз йўллар).
Овози кўкка ўрлаб,
Кўкда ялинга мингаш.
Ер юзини сайр айлайди
Етти иқлим янграйди.

90. Ул аввалин коҳиндир,¹⁴
Юлдуз безакли Хаомани —
Худонинг неъматини
Юксак Харатига элтган
Ахур Мазд паноҳ берган,
Ўлмас авлиёлардек,
Кўркам юз, қиёфалик.
Ҳатто отлари учқур
Қуёш ҳам унга боқиб,

¹³ *Муғ* — «Авесто»да Мазда дини пешвоси.

¹⁴ Бу Хаоманинг ўзи. Бу биринчи бўлиб илоҳий ҳаомани янчиб туйган ва сувидан муқаддас ичимлик олган.

Хурмат изҳорин этган.

91. Митрага топинайлик,
Яйлови кенг ул зотга,
Минг қулоқликка топинч
Минг туман кўзли зотга!
Намозу шарафларга.
Лойиқ бўла бер доим
Эрлар уйида, Митра!
Сенга аҳди бор эрни
Савобга дохил қилгил,
Олсин ўтин ва барсман
Хавонча, сут¹⁵ ва даста
Пок ювилган¹⁶ қўл ила
Ўғиру даста тутсин
Барсман тутиб, дуо-ла
Пиширсин хаомани
Куйлаб «Ахуна-Варья»¹⁷
(Оятини баралла).

92. Бу динни қилди маъкул
Яратган Ахура Мазда
Муқаддас ўй амри-ла,
Эзгу ҳақ буйругинча,
Энг мақбул ҳокимликла.
Пурҳикмат Вали ҳаққи,
Ўлмас Бутунлик бирла
Одамлар кирган динни
Ўргатди Ахура Мазда.
Абад Ўлмас Валилар
Танладилар шу динни.
Митрага-чи, Яратган
Ул меҳрибон Ахур Мазд
Ер юзида устувор

Ҳокимлик ҳукмин берди.
Ўлмас Валилар Сени¹⁸
Ҳакиму ҳоким дерлар.
Сен динни поклагувчи —
Эзгу яралган динни.

93. Икки дунёда бизни
Сақлагин паноҳингда
Яйловлари кенг Митра!
Бу фоний дунёда ҳам,
У боқий дунёда ҳам
Алдоқ Ўлимдан асра,
Алдоқ ғазабдан сақла.
Алдов лашкарларининг
Жирканч қонли яловин
Кўтарган ёвдан сақла.
Девлардан бадкор, чиркин,
Аччиқ нафрат гиз-гизон
Этган ғазаб қасдидан
(Сақла бизни эй Митра!)

94. Улдовимизга мадад
Бергил Митра, эй илоҳ,
Яйловлари кенг маъбуд.

Саломатлик бер бизга.
Ёвни узоқдан кўргич
Ўткир кўз бергил бизга.
Бир зарб ила душманни,
Ёғий ва нодўстларни
Ва ҳар не ёвни бир-бир,
Токим биз маҳв этайлик,
Бахт учун намозимдир...

XXIV

95. Митрага топинурмиз...
Ер энин кучиб ўтгич,

Қуёш ботган чоғида
Кенг Ернинг икки четин —

¹⁵ Сут — хаома ўсимлигининг сиқиб чиқарилган шарбати.

¹⁶ Ювилган қўл — «Авесто» таҳорат шартларидан бири. Исломга ҳам кирган.

¹⁷ Ахуна-Варья дуоси Зардушт динига эътиқод ифодаси бўлган. Исломдаги калимаи ваҳдат ва калимаи шаҳодат сингари вазифани бажарган.

¹⁸ Митрани.

Ҳадсиз юмалоқ ернинг
Четларин қамраб ўтгич,
Самою арз аро не —
Ки бор, борини кўргич
(Митрага топинурмиз...)

96. Қўлда юз тигли болта—
Юз зарбли асбоб тутган¹⁸
Ёвни тубан йиққувчи.
Сарик маъдандан қуйиб,
Олтин сувда суғорган
Қудратли ул қуролдир,
Қуролдир ул музаффар.

97. Даҳшат-ла ундан титрар
Ул касофат Ахриман.
Даҳшатга тушар ундан
Лаънати ғазаблар ҳам.
Даҳшат кўрқинч-ла титрар
Илки узун танбаллик¹⁹
Даҳшат-ла титраб қақшар

Барча жин, барча Девлар
Ва осий қасамхўрлар.

98. «Раҳматидан бенасиб
Қилмасин бизни Митра,
Зарби бизга етмасин
Қудрати чексиз Митра
Яйловлари поёнсиз!
Бизни асра, паноҳ бер,
Зарбангдан холи қилғил,
Эй яйлови поёнсиз!»
(Бу намоз етишганда)
Маъбудларнинг кучлиги,
Энг жасури уларнинг,
Энг тириги уларнинг,
Энг ғолиби, зафарвор
Бўлур Ерга нозил у —
Митра, чексиз яйловдор.

Бахт учундир намозим...

XXV

99. Митрага топинурмиз...
Олдида девлар кўркиб,
Каззоблар титрагувчи
(Маъбудга топинурмиз...).
Учар кўк бўйлаб Митра —
Мамлакатлар эгаси.
Яйловлари чексиз зот.

Учар ўнг томон узра²⁰
Айланиб кенг заминни
Чекига етиб бўлмас
Юмалоқ, чўнг заминни²¹.

100. Аша дўсти Сраоша²²
Митрадан ўнгда учар.

¹⁸ Жанг болтаси юз тигли, юз зарбли сифатлари муболага шакли деб қаралмоғи керак. Жанг болтаси намуналари бронза асри Ўрта Осиё ёд-горликларида кўп учрайди.

¹⁹ «Авесто»да Бўшйаста. Қўллари узун дев. Одамлар ғайратини узун қўллари билан тўхтатиб, дангасаликка тортади. Уни енгиш — савоб.

²⁰ Митра куёш богандан кейин Ғарбдан Шарққа Жанубий ярим шар бўйлаб қайтиб учади, деб тушунилган.

²¹ «Авесто»ни яратган аждодлар тасаввурида Ернинг юмалоқлиги ва доиравий ёзиқлиги тушунчалари қоришиб кетган. Лекин ерни юмалоқ деб билишнинг ўзи тафаккурнинг ютуғи эди.

²² Аша — Ҳақиқат. Сраоша унинг ҳамроҳи; итоаткорлик ва интизом маъбуд. Кимки итоатсиз бўлса қўлидаги гурзи билан уриб жазолайди. Сраоша намоз адоси устидан назорат қилиб туради. Одамлар намоз орқали худо билан мулоқот қиладилар, ибодат йўллайдилар, қабоҳат кучлари билан курашадилар.

Бўйдор кудратли Рашну²³
Митрадан сўлда учар.
Сувлар, ўсимлик, кўклар,
Барча валилар руҳи
Митрани ўраб борар.

- 101.** Бургут патли ўқ берар
Уларга худо Митра.
Учароқ агар етса

Душманларнинг юртига,
Аввало этар хароб
Бир зарб ила уларнинг
Одами ва отларин.
Бир кун қакшар Мит-
радан
Ҳам одаму, ҳам отлар.
Бахт учун намозимиз...

XXVI

- 102.** Митрага топинурмиз...
Отлари унинг оппок
Найзаси узун, санчок,
Тез учардир ўқлари
Йиқар, бўлса ҳам узоқ
Отса чакқон аскар.

- 103.** Уни Хормуз²⁴ яратди
Борлик эзгу дунёни
Асрагучи маъбуд деб.
У соқчидир, кўрикчи
Борликни асрагучи.
Мазда яратганларни
Ухламай пойлайди у,
Ухламай асрайди у.

Бахт учундир намозим...

- 104.** Митрага топинурмиз...
Ёлгончини тутар у
Узун қўллари билан.
Шарқда қаллоб ушланар,
Ғарбда у халок бўлар.
Ранха²⁵ бошида бўлсин
Хоҳ бўлсин ер қаърида

(Барибир тутар Митра).

- 105.** Ёлгончини қамровга
Олар икки қўл ила.
Адашган ўксик киши,
Мунгли қалбнинг соҳиби
Қайғу-ла шундай ўйлар —
Ки, гўё Митра кўрмас
Қабоҳатнинг бирини,
Разолатни у кўрмас,
Кўрмас барча ёлгонни,
Агар қараб турмаса.

- 106.** Лек менинг дилимдан
Шундай кечади:
«Жонзот йўқки дунёда,
Митра эзгу фикридан
Кучли фикр бор деса.
Жонзотки йўқ дунёда,
Митра эзгу ишидан
Кучлироқ иш амали
Бор, дея айта олса».²⁶

- 107.** Жонзот йўқки дунёда,
Илоҳий Митра каби

²³ *Рашну* — тартиб, интизом ва адолат маъбуд. У махшарда тарозу билан туриб ўлганларнинг гуноҳу савобларини ўлчаб туради.

²⁴ Ахура Мазда.

²⁵ *Ранха* — Сирдарё, Ранханинг боши — «узоқ манзил» деган кўчма маънони ифодалаган.

²⁶ «Авесто» ахлоқий мақомлари эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амал бирлигини биринчи ўринга қўяди.

Тафаккури чўнг бўлса,
 Ақли бўлса ўткиррок.
 Жонзотки йўқ дунёда,
 Икки қулоғи билан
 Шунчалик сезгир қулок,
 Митра эшитган каби.
 Ёлғончилар барини
 У кўриб тургувчидир.
 Қудратли ҳамла бирла
 Хужум қилиб чиқар у.
 Учар у голибона.
 Ўткир бир қараш ила
 Кўрар барча иллатни.

108. (Ва ўтказар дилидан:)
 Ким менга сажда қилур,
 Менсимайди ким мени?
 Кимдан топарман топинч,
 Кимга нозил барокат?
 Бахт кимга, кимга соғлик
 Эҳсон эта олурман?
 Ким қутган эзгулигин
 Мендан олишга лойиқ.
 Кимнинг пуштида бугун
 Олий насаб авлодлар
 Уруғини ундиргум?

109. Кимни қудрат ва ҳукм,
 Ва енгилмас черик-ла
 Кутмаганда тақдирлай.

Ҳокими мутлақ ғазабла
 Ёғий ҳокимин бошин
 Шафқатсиз тошлар янчиб
 Жазосин олмоғи чин.
 Агар жаҳолат қилса,
 Ғазабнок тўлса агар,
 Митранинг бир сўзила
 Тушиб қолар ғазабдан —
 Солиҳлик бўлур ато.

110. Кимга дард кимга ўлим,
 Йўқсиллик ва бахтсизлик
 Келтириб жазолайин.
 Кимнинг зотли авлодин
 Бир зарб-ла маҳв этайин.

111. Кимнинг зўр ҳокимият,
 Енгилмас черигини
 Бирдан тортиб олайин.
 Ҳокими мутлоқ янчар
 Ёв ҳокимининг бошин.
 Жазосин кечиктирмас
 Агар минса жаҳлга.
 Митрадан олар мадад
 Ва тушар у жунбушга
 (Бўлса гар Митра худо
 Ёмон сўздан норизо).

Бахт учундир намозим...

XXVIII

112. Митрага топинурмиз...
 Кумуш найза қўлида,
 Олтин совут эғнида.
 Қамчила-ҳайдаб борар
 Яғриндор улуг сарбоз.
 Митрага сифинувчи
 Юртларга келган чокда
 Кенг водийларни эҳсон
 Қилар яйловлар учун.
 Унда пода ва одам
 Яйраб яшайди ҳар дам.

113. Мададга кела қолсин
 Митра бирлан Ахура!
 Қамчинининг зарбидан
 Отлар кишнар юз карра;
 Ҳавода хуштак чалган
 Қамчилари ва таранг
 Камонларининг учкур
 Ўқи тиғи, нишидан
 Қон тўкканлар қирилур,
 (Суприлур ер юзидан).

114. О, Митра, ато айла,
О, яйлови чексиз зот,
Уловимизга қувват,
Ўзимизга тансиҳат,
Ўвимизни узоқдан
Кўрмоқликқа бер имкон.

XXIX

115. Митрага топинурумиз...
О, уй сардори Митра
Уруғ, аймақ ва халқнинг
Мамлакат, жамоанинг
(Сардори улуғ Митра)²⁷.
116. Маздаясна имонин
Сўзи икки дўст аро
Айтилса йигирма бора,
Юртдошлар аро бу сўз
Айтилса бора ўттиз,
Эмақдошлар орасида
Қирқ бора айтилса у,
Эр-хотин ўртасида
Эллик бора такрори,
Шогирдлар орасида
Олтмиш бора айтилса,
Шогирду устоз аро
Етмиш бора айтилсин.
Куёву қайноталар
Саксон бор айтса такрор,
Ака-ука ўртада
Бу сўзни тўқсон айтар.

117. Ота ва ўғил эса

XXX

119. Митрага топинурумиз...
«Митрага сифингил ва

Бир зарб ила уларни
Махв этайлик беомон.
Ўвқи бордир, барчасин
Ва юзма-юз ҳар бирин.

Бахт учундир номозим...

Аҳди юз бора такрор.
Минг бора қайта айтар
Икки юрт ушбу сўзни
Ва миллиард миллиард—
чексиз бор

Маздаясна Имонин
Сўзин такрор этилса²⁸
Пуркудрат кунлар келур,
Вақти зафарлар келур.

118. (Митра ваҳий айлади):
«Ибодатни ижобат —
Қилгумдир мен албатта
Хоҳ фақир, хоҳ под-
шоҳнинг

Разил Аҳриманӣўнинг
Орзусига зид ўла
Хара оша учган кун²⁹
Каби, о Спитама,
Ибодатин мен лаббай,
Деб ижобат қилғайман.
Хоҳ фақир, хоҳ под-
шоҳнинг.

Бахт учундир намозим...

Ундан хабар бер (элга
Менинг элчим), Спи-
тама!»³⁰

²⁷ «Авесто» жамияти. — Нмано — уй, вис — уруғ, наб — халқ.

²⁸ «Атар» такрор этилса.

²⁹ Куёш Хара тоғидан ошиб ўтиб «Авесто»да таърифланаётган юртга ўз нурини элтгани каби...

³⁰ Ахура Мазда Зардушт Спитамага мурожаат қилмоқда.

Талпинсинлар Митрага
Барча Маздаяснийлар³¹
Барча молу, кўй эчки
Даррандаю, парранда
Қанот бирла учгучи.

- 120.** Қўриқлар қўрчи Митра
Маздага имондорни.
Муқаддас Хаома мўл
Қуйиб эҳсон айласин,
Имонли тақводорлар
Ундан тўйсин ва қонсин,
Сўнг Митра шараф-
лансин,
Яйловлари чексиз зот.
Токим қўнгли чоғ бўлсин,
Қаҳрин қуйиб раҳматин
(Бандаларга ёғдурсин).

- 121.** Спитама Заратуштра
Хормузддан сўраб турур:
«О, Ахура, айт менга
Тақводорлар эҳсонни
Қай тарз истеъмол
қилсин,

Токим, Митра шарифрок
Бўлсин. Яйловлари кенг
Бизлардан бўлсин ризо,
Қаҳрин кўрмасин раво».

- 122.** Ахура Мазда деди:
«Уч кеча ва уч кундуз
Қилсин ғусл, таҳорат.
Сўнг тазарру айласин
Ўттиз дарра олгандек».³²
Сўнг юзланиб Митрага
Яйловлари кенг ул зот
Шаънига намоз элтсин.
Икки кеча ва кундуз
Ўзин ювиб тарасин.
Ва тазарру айласин,
Йигирма дарра олган
Каби тавба айласин.
Сўнг юзлансин Митрага
Яйловлари кенг зотга
Хаома эҳсонидан
Асло ича кўрмасин
Бирор зот агар билмас
Ҳамду сано оятин,
Ё Виспрат сурасини.³³
Бахт учундир намозим...

XXXI

- 123.** Митрага топинурмиз...
Нурли жаннат маконда³⁴
Ахурамазда яратганга
Биз ҳамдирмиз имонда.

- 124.** Қўл кўтариб дуога
Ўлмасга нола қилди.³⁵
Алп Митра олиб чиқди
Порлоқ Олқиш уйидан
Ўзининг енгил юргич

³¹ Маздаясна — Маздага сиғинувчи бандалар.

³² Яъни гуноҳ қилгани учун 30 дарра жазога лойиқ одамдек кучли бўлсин.

³³ Виспрат — «Барча боблар» дуо-ю такбирлари (виспа рата) — «Авесто»нинг бир китоби, намозда ўқиладиган оят ва суралар туркуми. Зардуштийлар буларни билишлари шарт ҳисобланган.

³⁴ «Авесто»да жаннат кўпинча «Шараф Уйи», «Олқиш маскани», «Ну-рафшон маскан» каби ибораларда келади.

³⁵ Ўлмас, абадий мавжудлик Митранинг сифатларидан. Доимо уйғок, кўриб турувчи, эшитиб турувчи ва бошқалар каби.

Олтин аробасини —
Кўркам чиройлисини.

125. Бу учкур аробани
Тортар тўртта парку от.
Рух эмган ва абадий
Учкур тўртта аргумок.
Олд туёғи олтиндан,
Орқаси кумуш тақа.
Тўртови бир бўйинча
Билан битта боғланиб,
Раҳмат нурдан эшилган.
Ёғоч такин биркитиб
Шотига илмоқ этилган.³⁶

126. Митрадан ўнг томонда
Энг тик қомат, табводор
Баланд бўй Рашну борар
Аъламлик сўл томонда
Адл тик, авлиёвор
Оқ либос ичра бу зот
Келтирар хайру эҳсон
Будир либоси Имон
(Мазда динига эътикод³⁷)

127. Митранинг изларидан
Борар маъбуд Варахран
Ғазабнок Қабон мисол.
Сержаҳл ўткир тишли,
Ханжардек қозиқ тишли
Ҳалок этар бир йўла.
Қутуриб йўлатмас зўр,
Қўрқинчли ола-була.
Учмоқда тенги йўқдур.
Митранинг олдида-чи,
Порлоқ олов боради
Кавийлар Хварноси.

128. Митра аробасида
Яйлови кенг ул зотнинг
Кичик томиридан минг
Аъло камон тортилган
Илоҳийвор учгувчи
Илоҳий бор теккувчи
Девлар Манфур бошига.

129. Митра аробасида,
Яйлови кенг ул зотнинг
Олтин пойнак минг ўқбор.
Сара ўқ, пат бошоқли³⁸
Вахший қуш қанотидан,
Шохдан икки найзали,
(Пати илмоқ санчқили).³⁹
Илоҳийвор учгувчи,
Илоҳийвор теккувчи
Девлар манфур бошига.

130. Митра аробасида
Яйлови кенг ул зотнинг
Минг найза-санчки
бордир,
Сара, ўткир учдордир.
Илоҳийвор учгувчи,
Илоҳийвор теккувчи
Девлар Манфур бошига.
Митра аробасида
Яйлови кенг ул зотнинг
Минг болта-чўқмори бор
Энг яхши маъданлардан
Қўш тигли ва ўткир,
ихчам
Илоҳийвор ўчгувчи,
Илоҳийвор теккувчи
Девлар манфур бошига.

³⁶ Ҳозир араванинг шотиси қайиш билан боғлаб бўйинчаси қўшилади.

³⁷ Аъламлик — Ахура Мазданинг сифати. У оқ либосда. Даёна — дин қиёфасида. Аъламлик «Авесто»да аслан Даёнадан фарқли равишда Чисти деб аталади. Лекин бу ўринда вазифалар умуллашиб келган.

³⁸ Камон ўқиға пат ўрнатиш унинг учиш траекториясини яхши таъминлаган. Алишер Навоийда «бошоқли ўқ».

Олтину тошлар ила
Ярқироқ безаклини²
Ўз маскани томонга
Эҳсон келтирган чоғи.

137. «Савоб бўлсин ҳар
кимки, —

Деди Ахура Мазда, —
О, содик Заратуштра,
Тақводор коҳин кимга
Дуосин бағишласа,
Тажрибали ва олим,
Коҳин намоз йўлласа,
Барсман билан буркаса,
Митрага эҳсон этиб!
Шу зотнинг маконига
Келур тўғридан-тўғри
Митра, Коҳин агарки,
кимдан
Бўлса чин ризо,
Айтган сўзга мувофиқ
Ва аъмолга мувофиқ».

138. Кулфат келсин у зотга,—

Деди Ахур Мазда, —
О, содик Заратуштра,
Кимни риёкор коҳин
Тажрибасиз, бебилим
Намозда дуо қилса,
Қўлига тутиб барсман
Ёйса ҳам, ҳатто уни
Ибодатла куф-суфлаб
(Кор қилмасин ул зотга).

139. Мазда ярлақамагай,
Авлиё амешаспант.
Ва Митра раҳм этмагай —
Ййловлари чексиз зот.
Агар ким менсимаса,
Мазда ва ўлмасларни,
Авлиё ва Митрани —
Ййловлари кенг зотни
Хор этса рашну ясоғин,
Хор этса ҳақиқатни.
Дунёни улғайтгувчи
Ҳақни ким менсимаса,
(Митра қўлламас уни).

Бахт учундир намозим...

XXXIII

140. Митрага топингаймиз...
«Митрага сифинурман, —
Деди Ахура Мазда, —
Эзгу ва қудратлига
Самовий ва Афзалга
Энг раҳмдил ва ажиб
Макони осмондага
Ва қахрамон сарбозга.

141. У тутар, о Спитама,
Қўлида ғолиб қурол

Қўлда ғолиб аслаҳа.
У зулматда кўз юммас
Алдовларга у учмас,
Кучлилардан кучлидир,
Донолардан у доно.
Унинг ортидан елиб
Борар ғолиб Хварно,
Минг қулоқ ва қудратли
Мириад кўзли худо,
Алдаб бўлмас ибтидо!»
Бахт учундир намозим...

² Олтин, тош, ярқироқ безаклар — осмондаги юлдузлар демакдир.

XXXIV

142. Митрага топинурмиз...
У энг буюк маъбуддир,
Муқаддас Рух тонг сахарда
Яратган уни қодир
Яратган уни шу чок
Ой тўлишганда порлок.

143. Нур ёғилган порлок юз
Гўёки Зухал⁴¹ юлдуз
«Митрага сифинурман, —
Деди Ахура Мазда, —
Учқур аробасини
Қуёшдан зиё эмган,
Қуёшдек нур таратган,

Дунёда тенгсиз гўзал
Маъбуда Аши тортган
Унинг аробасига
Топинчим ва имоним.
Чунки у ҳам яралган
Авлиё Рух ҳукмидан
Ва юлдуз-ла безалган.
Муножотим ул буюк
Воқиф худо Митрага.
Кўзлари ўн мингтага —
(Барча ерда ҳозирга)
Алданмас ул нозирга!»

Бахт учундир намозим...

XXXV

144. Митрага топинурмиз...
Митрага топинурмиз
Юртга томон юрганда,
Юртлар аро турганда
Митрага топинурмиз.
Юрт ичинда, юрт узра
Митрага топинурмиз.
Юрт гирдида, остида
Митрага топинурмиз.
Юрт ортида бўлса ҳам⁴²...

145. Ахурага ва Митрага
Бўлсин бизнинг эътиқод.
Ул абад ва улуғвор
(Худолар бўлсинлар шод).
Ой-юлдузга ибодат,
Ҳам қуёшга эътиқод.
Барсман кўкати қўлда
Барча эллар султони —
Қодир Митрага бизнинг
(Топинчу намозимиз!)

Бахт учундир намозим...

Баралла ибодат-ла
Келтириб қурбонлиқлар
Митрага сифинурман —
Яйловлари кенг зотга,
Ва роҳат бергувчига.
Арийлар юртларига
Фароғат бергувчига.
Бизга бўлсин мададкор
Бепоёнлик ҳаққи у!
Бизга бўлсин худо ёр
Раҳму шафқат қилсин у!
Бизга ҳозиқ — келсин у,
Бизларга берсин зафар,
Келтирсин омад, барор,
Покдомонлик келтирсин!
Қодир Митра, музаффар,
Ёлғонга алданмас у
Бир дунё мақтовларга

⁴¹ Зухал — «Авесто» Тиштрия деб атайди. Юлдуз ва у билан боғлиқ маъбуд номи.

⁴² Қуёшнинг ҳаракати ҳақидаги примитив материалистик тасаввур билан боғлиқ матн. Бунда стихияли тарзда ернинг юмалоқлиги фикрини ўқиш мумкин.

Митра лойик, сазовор—
Чексиз ўтлоқ яйловдор.

Митрага топинурмиз
Хилқат ичра қудратлига
Келтириб қурбонликлар
Унга эъзоз, намозим,
Баралла ибодатим.
Таъзим бажо Митрага —
Яйлови чексиз зотга.

Митрага топинурмиз
Яйловлари кенг зотга
Сут қотиб хаомага
Ва барсман тутиб қўлда,
Нозик тил санъати-ла
Мукаддас дуо ўқиб,
Сўзу иш бирлиги-ла

Қурбонлик солиб, тўкиб,
Ҳақ сўзин тўғри сўзлаб,
Ҳақиқатни эъзозлаб
«Намозим йўлламоқни
Ахур Мазда савоб билган,
Ул зотгадир намозим».

146. «Энг эзгу маъбуд си-
фатида
Шарафлов, қудрат
Ва куч тилайман мен
Митрага
Яйловлари кенг зотга ва
Осойиш маъбуд Ра-
манга —
Ўтлоқлари бўлиққа.

Ҳақиқат — энг олий
неъмат...»⁴³

ТИШТР ЯШТ

(Сириус юлдузи шаънига айтилган алқов)

Кувонсин Ахура Мазда, Ҳақнинг истаклари рўёбга
чикиб, Анғхрамайни даф бўлсин...

«.....»

Порлоқ. Пурнеъмат Тиштрийа¹ ҳамда Сатаваэса юл-
дузларининг ризолиги ҳаққи, (олам) сувларини тўлди-
риб тоштиргувчи, Мазда яратган қудратли зотга юкун-
чимиз, мақтовларимизни кувонч ила йўллаб шарафлай-
миз (алқаймиз).

«Эзгуликда эгам сингари» дея намоз бошлаб беради
заотар...

⁴³ Бу парча зардуштийларининг имон келтириш дуоси «Ахуна Вар-
йа»дан.

¹ Барча алқовлар ижроси, тиловати олдидан айтиладиган дуо сўзлари
такрорланади. Бу ўринда фарқ шундан иборатки, бағишлов сўзи Тишт-
рийа юлдузига қаратилган.

I.

1. Ахура Мазда деди
Спитама Зардуштга:
«Хукмдорликни асра
Авайлагин бошчингни!»
Ойга ихлос, эътикод —
(У хурматга сазовор).
Эхсон килинган овкат.
Худое, худовандо,
Мукаддас барча юлдуз
Ой кетидан эргашиб,
Эркакларга бахт берсин.
Мен ҳам Тиштрийа томон
Ихлос-ла йўллаб эхсон,
Этай кўнглини шодон.
2. Тиштрийага намоз —
Нури бўлсин сарфароз!
Бергувчига осойиш
Хамда фаровон турмуш,
Нурёвдига, порлокқа,
Дардга эм, ёлқинлига,
Кўкда қилгувчи парвоз,
Осмон тубидан жилва
Қилиб нуртаратгичга,
Олислардаги чексиз
Вахви денгиз сувиға,

Ахура Мазданинг ўзи
Яратган Букага олқиш,²
Намозим бўлсин равон
Имонли Спитама
Зардушт фравашига.

3. Шукрига намозимдир,
Баралла овозимдир,
Сидкидилдан эхсоним
Тиштрийа юлдузга.
Тиштрийага иззат —
Порлоқ ва қудратлига.
Сут қўшиб шопирилган
Мукаддас хаома-ю
Кўлда тутиб барсаман
Ширин сўзу лутф ила
Эзгу ўй, эзгу сўзу
Эзгу амаллар билан,
Чин юракдан, чин ихлос
Ила айтилган ҳақ сўз
(Бўлсин имон-ла маҳкам).

«Ахура Мазда кимга
Намоз бағишлаш савоб
Деса, ўшанга намоз».

II

4. Тиштрийа шаънига,
Порлоқ юлдуз номига,
Юксак зот, қудратига,
Барча сувлар уругин.

Сақлагувчи энг олий
Зот шаънига намозим —
Апам Напат номига.

III

5. Ярқироқ ўшал юлдуз —
Имонсиз ёлгон сўзлар²

Барча жонзот ёд этар.
Шунда самода пайдо

² Бука ва унинг руҳи улувланган. Гэуш урван деб аталган. Бу Тиштр юлдузининг кўринишларидан бири.

² «Сувлар набираси» (кўчма маънода эркалаб айтиш).

Бўлганида Тиштрийа²
Отдан-да кучли сувлар
Келар Кўкдан оқарок.

Намозимиз Кутлукқа!

Уни майда чорва-ю,
Ҳатто, ёвуз одамлар
Ки, қилвир иш излар
Барча жонзот ёд этар,

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

IV

6. Порлоқ ўшал юлдузга,
Кутлуғ зотга намозим.
Эранлардан энг мерган
Эрехш ўз камонидан
Ворукаша денгизи
Узра отган самовий
Ўшал ўкдек тезучар
Тиштрийа нурлари.

7. Арйахшута тоғидан

Хванавант тоққача
Бу нурни йўллаб турар
Холик Ахура Мазда.
Сувлару Набототга
Жон бағишлаб йўллайди
Тиштрийа юлдузни
Қудратли маъбуд Митра.

Шукригадир намозимдир,
Баралла овозимдир...

V

8. Порлоқ ўшал юлдузга —
Кутлуғ Тиштрийага намоз
Йўллайлик, Еру кўкнинг
Орасига курт каби
Тушган, юлдузлар мисол
Ёғилган жин-алвасти —
Барини йўқ қилгичга
Йўллайлик, намозимиз,
Соҳибжамол, қудратли
Тубсиз ҳамда бепоён
Ворукаша бўйида...
Мана, муқаддас отдек
Қанот боғлаб тиштрия
Денгиз томон келмоқда
Сувларни тўлқинлатиб,
Шамол пуркаб харёкка.

9. Ва сувларни оқизар
Етти иқлимга томон,
Ўғзал Сатаваэсани
Инъом қилиб етказар —
Ҳосил унар бешумор.
(Тиштрийадан назар)
Тушса эран юртларга
Серҳосил, баракотли
(Бўлар йиллар сарбасар).

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

10—11. Ярқирок Тиштрийа
Томон йўллаймиз намоз—
Ахура Яратганга

² Тиштрийанинг чиқиш ёмғир, само сувларини коинот сувларини қакиради. Бу эса имон ва эътиқодни кўпайтиради. Ёмонларни ҳам эзгулик йўлига жалб этади. Чунки коинот суви барча учун баробар. Бутун борлиқни поқлайди. Демак, бу лавҳада Ахриман ёмонга айлантирган нарсалар ҳам яхши бўлиш, ўзларидаги ёвузликдан фориғ бўлишни орзу қилиб Тиштрадан умидвор бўладилар, унга ёлворадилар.

Шундай дея марҳамат
 Қилди сўнгра Тиштрийя:
 «Менга ихлос қил, дея
 Қилган нидоларимга
 Жавобан гар одамлар
 Намозу алқовлар-ла
 Мени йўқлаб турсалар,
 Бошқа маъбудлар томон
 Қилган каби илтижо.
 Уларнинг нидосига
 Қилган каби хуш жавоб
 Шунда мен самолардан
 Одамлар томон тушиб,
 Ҳақ учун Ҳақдек бўлиб,
 Абад ҳаётим қисман
 Уларга бахш этардим,¹
 Бир кеча, ё икки тун
 (болқиб турган бўлардим)».

12. Юлдузларнинг ҳамроҳи
 Тиштрийяга намоз!
 Сомон йўли бағрида
 Сомон йўл юлдузларин
 (Барига алқовимиз).
 Хафтайринг — Катта айиқ
 (Биздан бўлсин миннатдор).
 Жодугар афсунгарлар
 Йўқ бўлсинлар, бўлиб хор.
 Ванант юлдузга эъзоз
 Маздадан яралганга.
 Куч қудратга у ҳамроз,
 Голиблик, устиворлик
 Бергувчи файзли зотга.
 Балолардан асрагич,
 Нифокни йўқ қилгичга.
 Кўзларга нуру зиё
 Тиштрийяга намоз!

13. Аввал, эй Заратуштра,
 Ўн кеча давомида

Нур таратиб самода
 Порлоқ кўркам Тиштрийя
 Ўн беш ёшли йигитча
 Қиёфасига кирар.
 Кўзлари унинг чакноқ,
 Қадди қомати алпдек
 Кучли, эпчил ва чаққон.

14. Ўн беш ёшда йигитга
 Илк бор боғланар белбоғ.
 Бу ёшда белбоғ таққан
 Йигит кучга тўлишар.
 Ўн бешида йигитлар
 (Эл қаторига кириб),
 Сўзга ҳақли бўлишар.

15. Ўн беш ёшли йигитдек
 Тиштрийя савлат-ла
 Шундай деб сўзлаб турар:
 «Ким менга эҳсон қилар
 Сут қўшиб ҳаёмага,
 Адо этиб намозлар?
 Кимга мен ажрин берай
 Борлиғу бойлик этиб?
 Чорвасини кўпайтиб,
 Одамларин мўл этай.
 Жонин озод дўзахдан,
 (Жаннатга дохил этай).
 Чиндан-да ушбу дамда
 Мен борлиқ дунёларнинг
 Алқову намозига
 Лойику сазоворман».

16. Сўнг яна тур бўлиб
 (Ўзин кўрсатар Тиштр),
 О, Спитамаи Зардушт,
 Порлоқ, гўзал Тиштрийя
 Нурланиб этиб парвоз,
 Кирар Буқа шаклига,
 Бошида олтин мўгуз.

¹ Тиштрийя юлдузи ўзининг энг юқори, яъни қантар ҳолатида дунё ва қоннот сувларини барокатли қилади. Сўнг унинг оғиш босқичи бошланади. Лекин айланиш орасида бу юлдуз абадий деб тушунилади.

17. Шундай деб одамлардан
Бир савол сўраб турар:
«Ким менга эҳсон қилар
Сут қўшиб хаомага?
Намоз йўллаб мўътабар
Номим муқаддас билар?
Кимга улашай савоб,
Бойлигу борлиқ ойлаб?
Сигиру буқаларин
Мўл этай бугун кимнинг?
Рухин халос этайин
Дўзахнинг азобидан?
Чиндан-да мени ҳозир
Худо лойиқ қилгандир
Намозу мактовларга».

18. Сўнгра яна ўн кунга
О Спитамаи Зардушт,
Нурафшон гўзал Тиштрийа
Парвоз этгач нурланиб,
Чиройли оқ от шаклин
Олди-олтин қулоқли,
Оғзида олтин сувлук.

19. У шундай дея нидо
Бирлан сўраб туради:
«Ким менга ибодату
Хайру эҳсон бағишлар
Сутли хаомлардан?
Кори хайри-чун кимни
Отлару бойликларга
Эга қилай ва жонин
Қутқарай азоблардан?
Чиндан-да ҳозирда мен
Дунёларнинг намозу
Алқовига лойиқман».

20. Шу замон порлоқ Тиш-
трийа,
О, Спитамаи Зардушт,
Ворукаша денгизи
Томон оқ от мисоли

Гўзал, олтин қулоқли
Олтин тизгин, сувлукли —
(Осмондан тушиб келди).

21. Унга қарши қаро дев.
Қирчанғи от бўлволиб,
Апаоша борар ўкдек
Жунлари туллаб тушган,
Қулоқлари ғирт чиноқ,
Қўрқинчли, ёллари йўк.
Қўрсанг думи ҳам йўкдек.

22. Тутишди бир-бирини,
О, Спитамаи Зардушт,
Порлоқ, Гўзал Тиштрийа
Ва бадбашара Апаоша.
Уч кеча-ю уч кундуз
Улар олишаверади,
О, Спитамаи Зардушт.
Бирдан енга бошлади
Қирчанғи Апаоша
Порлоқ зот Тиштрийани.

23. Ҳайдаб узоқ йўл оша
Ворукаша бўйидан
Бир хатра¹ масофага
Ҳайдаб жўнатди шу он.
Тиштрийа зор билан
Шунда Ахура Маздага
Айлади илтижолар:
«Кулфат бу, О Ахура!
Бахтсизликдир Сувларга,
Набототга бахтсизлик,
Бехдин учун-да кулфат!
Агар одамлар менинг—
Шарофатли номимни
Намоз-ла ёд этмаса,
Бошқа маъбудлар томон
Намозу назру ниёз
Йўллаганлари каби
(Йўқлаб турмаса мени).

¹ *Хатра* — бир қақирим масофа.

24. Одамлар қай вақт менинг
 Номим зикр этсалар,
 Намозу дуоларда
 Бошқа маъбудлар
 Номин такрорлагандек
 Намоз, дуолар йўллаб,
 Мен шу он куч қудратга
 Тўлган бўлардим бешак.
 Ўн от, ўнта туянинг,
 Ўн буқанинг қудрати,
 Ўнта тоғнинг савлати,
 Ўнта дарё ғайрати
 Менда бўлган бўларди».

25. Шунда мен, Ахура Мазда,
 Тиштрийа номини
 Зикр этиб, намоз ўқиб,
 Ибодатим кучидан
 Унга ўн от қудратин,
 Ўн туянинг қувватин,
 Ўн буқанинг кучини,
 Ўнта тоғ савлатини
 Ўн дарёнинг суръатин
 Ато этдим, (О, Зардушт).

26. Мана, у қайтиб яна
 Ворукаша денгизи
 Устига келди яқин.
 Порлоқ, гўзал Тиштрийа,
 Оқ от бўлиб шамолдек
 Олтин қулоқ ва олтин
 Тизгину олтин сувлук.

27. Унга қарши қора дев
 Қирчанғи от мисоли.
 Апаоша борар шошиб,
 Туллаб тушган жунлари,
 Қулоқларидир чинок,
 Қўрқинчли, ёллари йўқ,
 Ортида думи ҳам йўқ.

28. Яна улар беллашди,
 О, Спитамаи Зардушт—
 Порлоқ Тиштрийа билан

Қирчанғи Апаоша.
 Иккалови олишди
 Куёш тикка келгунча.
 Шунда Тиштрийа ғолиб
 Кела бошлади бирдан
 Порлоқ зот устун келиб,
 Апаоша бўлди мағлуб.

29. Ворукаша бўйидан —
 Уни Тиштрийа ҳайдаб,
 Солди йўлин узокқа
 Бир хатра нарирокқа.
 Ўзига эса омад
 Ёрлигин этди изҳор
 Порлоқ гўзал Тиштрийа:
 Бахт менга ёр, Ахура,
 Ўсимлик ва сув қутлур!
 — Эзгу шарофат (қутлур).
 Бехдин сийлови улур!
 Арик, анҳор, ёблардан
 Сувлар эрқин оксинлар.
 Дони мўл далаларга,
 Дони сийрак ўтлоққа.
 Оксин маъмур тошқин сув
 Ҳақ яратган борлиққа».

30. Мана у яқин келди
 Спитама Заратуштрага.
 Порлоқ ва дов Тиштрийа
 Оқ от бўлиб, ел каби
 Учиб етди Ворукаша
 Денгизининг лабига.
 Оқ отки, олтин қулоқ
 Оғзида олтин сувлик.

31. Денгизни жунбушлатар,
 Тўлқинланар барча сув.
 Тўлдирар ва тоширар,
 Қирғоқлардан оширар.
 Бундан Ворукашанинг
 Четлари жунбушдадир
 Ўртаси кўкка сапчир.

32. Порлоқ, кўркам Тиштрийа,
 О, Спитама Заратуштра,

Ворукаша денгизидан
Само токига чиқар.
Ўша ердан унга эш
Сатаваэса пайдо
Ворукаша устида.
Ворукаша ўртасида
Турган тоғ Усхиндунинг
Устидан кўкка ўрлар
(Паға-паға) булутлар.

- 33.** Намликларни сипқарган
Булутларни олд шамол¹
Аста елиб хайдайди.
Булут йўли нурафшон
Хаоманинг йўлидир.
Бу йўлдир Ахуранинг
Эзгу дунёсин йўли.
Сўнгра ўша томондан²
Мазда берган қудратли

- 35.** Ярқирок Тиштрийага
Йўллаймиз намозимиз
Порлоқ тонг ёғдуси-ла
Узоқ давра йўл солиб
Учиб ўтар ул гўзал
Худо берган маконга
(Ўтар мухлат-муддати)

- 36.** Порлоқ юлдуз Тиштрийага
Намозимиз йўллаймиз.
Йил яхши келарми, ё
Ёмон келарми дея,

Вайу³ ёмғир, қор ва дўл
Йўллайди маконларга:
Қишлоқларга (ва яна)
Етти иқлим элларга.

- 34.** Апам-Напат,
О Спитамаи Заратуштра
Бу сувларнинг барини
Дунёнинг барча қишлоқ
Маконларига лойиқ
Микдорларда тарайди.
Қудратли Вайу ҳамда
Сув остидаги Хварно
Ва имонли фравашилар
Қўмақдошлик айлайди».

Шукригадир намозим
Баралладир овозим...

Ёзилган тақдир-азал
Ахура Мазда рози,
Амэшаспандлар³ хурсанд
Бўлсин дея осмонда
(Пайдо бўлар у баланд).

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

VII

VIII

«Эранлар юрти ризқли,
Серҳосил бўлар дея»,
Факиру фуқаролар,⁴
Элнинг билга беклари

¹ Жанубни «Авесто» олд томон деб атайди. Олд шамол жанубий шамол демақдир. У булутларни Ворукаша денгизи ўртасидаги тоғ устига йиғиб, шимол томон хайдайди.

² Вайу-Ахура Мазда яратган шамол ҳаёт учун зарур ёмғир, қорларни жўнатади.

³ Амэшаспандлар — Ахура Мазданинг махсус вазифаларга эса олти малоики: Вохумана, Арта Вахишта, Спэтаармаити, Хшатра Варйа, Хауратат, Амэрэтот (изохларни қаранг).

⁴ «Авесто» шу ўринда жамиятни, қолаверса тирик жонларни оддий фонийларга (ўладиганларга) ва ўлмасларга ажратади. Жумладан, юртнинг

Тоғларда изғиб юрган
Барча жонзоту хайвон,
Ҳамда қўлда боқилган
Яйловлардаги чорва,
Боқиб Сомон йўлига
Кутарлар умид билан
(Тиштрийанинг чиқишин).¹

Шукригадир намозим
Баралладир овозим.

- 37.** Порлоқ юлдуз Тиштрийага
Йўллайлик намозимиз.
Эранлардан энг эпчил
Эрехш деган бир мерган
Отган осмоний ўқи,
Арйахшута тоғида
Хванират тоғ қада
(Бир зумда етган каби)
Ворукашага томон

Х

- 39.** Бахтли, Порлоқ Тиштрийа
Юлдузга намозимиз.
Сувлар уруғин қароғи
Бўлган юлдузлар йўлин
Тўсиб тўхтатмоқ учун
Анхрамайну юборган
Алвастию жинларни
Бартараф этгувчига —
(Бахтли порлоқ Тиштрийа
Юлдузга намозимиз).

- 40.** Тиштрийа уларнинг —

Учар Тиштрийа чакқон.

- 38.** Шу пайт уни Ахура-мазд
(Ва ўлмас малаклари)
Учирганди ул томон.
Яйловлари кенг Митра
Самога унга шу он
Йўл солиб берган эди.
Баланд бўйли, валий зот
Илохий Арта — ҳақиқат,
Унга ёндош ва ҳамроҳ
Бўлиб Бойлик боради
Тезюрар аравада.
Шундай қилиб, Тиштрийа
Эреш ўқи Хваниратга
Бориб тушмасдан аввал
Ворукашага етар.

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим.

(Алвастию жинларнинг)
Барин енгиб қувлайди
Ворукаша ёнидан.
Сўнгра денгиз устидан
Ҳосил, тўқлик ёғдириб,
Кучли кенг оқим каби
Етти каршварга томон²
Неъмат ёмғири оқар.

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

одамлари — оддий фуқаролар умрини яшаб бўлгач, ўлувчилардир. Уларнинг руҳлари йўқ, фақат жисмлари бор. Жисм эса ўз аслига қайтади. Шунинг учун ҳар бир тирик жон руҳ поклиги учун курашиб, уч рунга — эзгу ўй, эзгу сўз, эзгу амал қондасига мувофиқ яшамоғи лозим.

¹ Тиштрийа порлоқ «туғилса» йил баракали, фойзли серҳосил келади, дея хурсанд бўлишган. Бу юлдузнинг чиқиш муддатларини аниқ белгилаш учун унинг йўналишга тўғрилаб белгилар қўйилган, ҳатто йирик иморат-иншоатлар қурилган. Масалан, Хоразмда Қўйқирилган қаланинг доира ичида томонлари Шимол-Жануб-Шарқ-Ғарб чизикларда кесишувчи тархи осмон жисмларининг ҳаракатини кузатишга мўлжаллаб тузилган эмасми, деган фикрлар бор.

² *Каршвар* — кишвар, иқлим сўзининг варианты.

XI

41. Порлоқ кут Тиштрийага —
Юлдузга топинайлик...
Оқар сувлар мунтазир,
Турғун сувлар кўз тутган,
Дарё сувлар орзикиб,
Булоқ сувлар пойлаган,
Ёмғир сувлари ҳамда
Эрувгарлик йўқлаган
(Тиштрийага намоз
Йўллайлик астойдил)

42. Тиштрийа биз томон

Балқиб чиқаркин қачон?
Оқар сувлар макони —
Айғир каби қудратли
Оқимин йўллар қачон?
Юрту манзиллар томон,
Ўтлоқ яйловлар оша
Ўсимликларни кўм-кўк
Яшнатар экан қачон?

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

XII

43. Порлоқ юлдуз Тишт-
рийага —
Қутлукқа намозимиз.
Бор ёмонликни ювар,
Сув бўлиб оқиб барча
Жонзотни тўйинтирар.

Қудратли Тиштрийа
Агар эъзозда бўлса
Алқов, намозда бўлса.

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

XIII

44. Гўёки Заратуштри
Одамларга бош бўл, деб
Тайин этгани каби,
Юлдузларнинг барига
Ахура бошлиқ қилган
Порлоқ, бахтли Тишт-
рийа —
Юлдузга намозимиз.
Унга Ангхрамайнийу.
Зарар келтиролмайди.
Уни на афсунгару
На жодугар, на девлар
Асло ўлдиролмайди.

Шукригадир намозим,
Баралладир намозим...

Тиштрийага Ахура
Минг ишнинг эвин берган,
Сувларнинг уруғини
Сақлагувчи айлаган —
Ўтган йўли нурафшон.

46. Қудратли ва чиройли.
Тубсиз, чексиз, қирғоқсиз
Ворукаша денгизин
Барча қўлтиқларини,
Барча тағоб оқимлар,
Барча тўлқинларини,
Баҳодир Тиштрийа
Оқ тулпор, олтин кулоқ,
Олтин тизгин ва сувлук
(Таққан гўзал от мисол)
Айланди бир зумдаёқ.

45. Порлоқ, бахтли Тиштрийа
Юлдузга намозимиз.
Юлдузлар ичра кучли

47. Шу он Ворукашадан,
Спитама Заратуштра,

Пок сувлар чиқар оқиб—
Дардга эм тиниқ сувлар.
Баходир Тиштрийа қайда.
Лойиқ бўлса намозга,
(Лойиқ бўлса эъзозга)
Қайда у бўлса мамнун,
Шу юртларга сувларни
Этар мўл-қўл ва равон.

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

48. Порлок, бахтли Тиштрийа
Юлдузга намозимиз.

XVI

49. Порлок, бахтли Тиштрийа
Юлдузига топинчим...
Меҳрибону бетиним
Қўли гул, ўзлук зотга
Омад келтиргувчига,
Унга топинганларга
Баракот бергувчига —
(Тиштрийага намозим).
«Спитама Заратуштра,
Порлок ўша юлдузни
Мен яратдим, мен —
Мазда.

Қанчалик менинг ўзим»
Намозу алқовларга,
Нечоғлик шарафларга
Лойиқман мен Ахура—
У ҳам шунга лойиқдир.

51. Мен уни деву жинлар,
Алвастилар раддига,
Адув йўқолсин дея.
Шум ният суюнчилиги
Қурғок, қахат йўқ бўлсин,
Дея яратган эдим.

52. Ёвуз Ахриманзода,
О, Спитама Заратуштра

Спента майнйу — Му-
каддас рух
Яратган барча хилқат—
Ер остида, ер устида,
Сув юзида, сув остида,
Қанотли ва оёқли —
Бор хилқат кўз тутган
(Тиштрийага намоз).
Шукрки, бу чексиз борлик
Поёнсиз дунё ичра
Имондилар шоиста
Этарлар Тиштрийани.

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим...

Бу порлок Тиштрийани
Яратмасам шод эди.

Лекин мен уни пайдо
Қилдим, ўзимдек этиб.
Намозу алқовларга,
Нечоғлик шараф-шонга
Лойиқман мен Ахура—
Шунга сазовор этиб.

53. Мен уни деву жинлар,
Алвастилар даф бўлсин,
Ёвлик фикри йўқ бўлсин,
Дея ҳалақ қилганман,
Қурғок йил, қахатчилик
Ёвузларнинг суюнчи
Йўқ бўлсин абад дея,
(Мен уни яратганман).

54. Мен уни яратмасам,
Кундузи тун баробар
Ҳосилсизлик девлари
Бу борлик дунё ичра
Бемалол, эмин-эркин
Барчани кийратарди
(Мен уни яратмасам).

55. Ана порлоқ Тиштрийа
Алвастиларни тутиб
Қўш тушов, қўша ғулга
Оёқларин боғлайди.
Танларини чандирлаб,
Ечолмас киб ташлайди.
Гўё битта душманни
Минг пахлавон тутгандек.

56. Агарчи, О, Заратуштра,
Порлоқ Тиштрийа ҳақда
Эран юртларнинг бари
Барча намоз, алқовга
Шарафларга лойиқ деб,
Ҳақ йўлида ўйласа,
Шунда эран юртларга
Душман қўшин тортмасди,
Босиб ғорат этмасди.
Ёвнинг жанг араваси
Ва туғи тик бўлмасди!

57. Спитама Заратуштра
Ахура Маздадан сўраб
Деди: «Эй, Ахура Мазда,
Порлоқ Тиштрийага
Қандай намоз лойиқдир?
Унга қандай эҳсонлар
Қилмоқлигимиз даркор?
Ҳақ йўлида ул учун
Лойиқ қандай юкунчлар?»

58. Ахура Мазда деди:
«Эранларнинг юртлари
Унга эҳсон этсинлар.
Йўлига барсман ёйиб,
Уни эъзоз этсинлар,
Қўйу улоқ сўйсинлар
Эранларнинг юртлари.
Хоҳи ок, хоҳи қора,
Лекин ола бўлмасин.»

59. Хайру эҳсон қилмасин,

Аблаҳ ва фоҳиш инсон,
Қотил, кофир, беимон,
Гоҳларни куйламасжон.
Ахура ва Заратуштра
Динига бўлса душман,
(Хайру эҳсон қилмасин).

60. Ёвуз ва бузуқ аёл
Агар келтирса эҳсон,
Диндор бўла турсаю,
Лекин қотил бўлса ким
Ва куйламаса «Гоҳ»ни,
Ахура ва Заратуштра,
Динига бўлса душман,
Тиштрайа ожиз қолар —
Қайтаролмас балони.

61. Шунда эран юртларни
Душман лашкари босар.
Бостириб келар улар
Душманнинг аскарлари.
Эллик зарб билан юзта
Эранни ўлдирашлар,
Юз зарбада мингининг
Ҳаётин сўндирашлар,
Минг зарбада минг туман
Минг саноксиз, беадад
Эранлар қирғин бўлар».

Шукригадир намозим,
Баралладир овозим

Эҳсон хайр қиларман,
Тиштрийага юкунчим—
Порлоқ ва қудратлига
(Намозимиз йўллаймиз)
Сут қўшиб шопирилган
Хаома-ю қўлда борсман
Билан, Нозик лутф ҳамда
Ширин суҳан-нутқ билан.

62. «Энг эзгу илоҳ каби»

¹ Ола қўй, эчки, молни қурбонлик қилиш маъқул ҳисобланмаган. Ўзбекларда қора кўчкор суйиб эҳсон қилиш одати шундан. Қурбонлик учун урғочи хайвон сўйиш ҳам расм бўлмаган.

Дея намозу, мактов сўзларим порлоқ, бобарокот Тиш-
иёга. Унга Ахурадан куч-қудрат ато бўлсин. Худди
шундай сувларни тўлдиргувчи, борокатли Сатаваэсага,
Мазда яратганга ҳам намозимиз бахшида. «Ҳақиқат —
олий неъмат».

Эзгу уй, эзгу сўз ва
Эзгу иш-амал билан
Чин ҳақиқатни ёқлаб

«Ахура Мазда Лойик,
Деб айтган ўшал зотга
Бахшида намозимиз».

ФРАВАРДИН АЛҚОВИ

(Фравардин Яшт)

Бу алқов «Авесто» Яштларининг ўн учинчиси. Агар
«Юх»лар ҳамда «Етти-боб Ясна» матнлари тил хусуси-
яларига кўра «Авесто»нинг энг қадимий қатлами ҳисоб-
ланса, «Фравардин Яшт» мазмуни ва асотирий асосла-
рига кўра энг қадимий матн деб қаралади.

Фравардин алқови ўлган ота-боболар руҳига сиғи-
ниш анъаналаридан ўсиб чиққан. Ибтидий тасаввур-
ларда ўлганлар у дунёда яшашда давом этади, уларнинг
руҳлари эса гўё ўз авлодлари ва қавмларига ёрдам бе-
риб туради, деб тушунилган. Руҳлар эса *фраваш*и де-
ялган. Яна бир қизиқ ери борки, *фравашилар* одам-
ларгагина эмас, инсонни ўраган барча табиат ҳодисала-
рига, жумладан, тоғлар, дарёлар, кўллар, ўрмонлар ва
бошқаларга ҳам тегишли бўладилар, деб ишонилган.

Зардушт «ислоҳоти» бошламасига фравашиларга эъти-
код одатини рад этган. Лекин Ахура Мазданинг «яго-
во»лиги, холиқ сифатида мутлақ яккалиги тушунчаси
ярғиб қилинган вақтда фравашилар ҳақидаги тасаввур-
лар ва урф-одатлар бутунлай бартараф этилмай қола-
верди. Чунки инсоният қадим замонларданок ўз муҳити
қандайдир руҳлар билан тўла, деб тасаввур қилишга
тиришган эди. Бунга кўра фравашилар инсонни, жамият-
ни, табиатни, уйни, қишлоқни, элни, юртни, мамлакат-
ни асровчи нажоткор эзгу куч, деб тушунилган.

ФРАВАРДИН ЯШТ

(Имонли, мўмин бандаларнинг руҳлари —
фравашилар шаънига айтилган алқов)

1. Ахура Мазда деди
Спитама Зардуштга:
«Фравашилардан¹ келар».
Кучу кудрат ҳақида,
Кўмак, ёрдам бобида,
Уларнинг зўрлигию
Енгишлиги ҳақида
Сенга сўзлаб берайин.
Қай тарз улар мен томон
Кўмакка шошар чакқон,
Улар қай тарз қўллаиди,
Мўмин фравашиси
Менга ёрдам йўллаиди.
2. Уларнинг чўнглиги ва
Хварно ёрдамида
Мен самони тепада
Нурафшон, порлоқ қилиб,
Ади тутиб тураман.
Кўк гумбази мен учун
Тухум мисол Заминни
Ўраб турар ҳар ёндан².
Бул заминни мустаҳкам
Тутиб турар Улуғ Рух.
3. Ерни ўраган само,
Юлдуз қадаб безалган—
Азалда Рухдан пайдо
Либосдир Мазда кийган.
Бу кийимнинг этагин
Тутиб боради Митра.
Рашну ҳам бор бир томон,
Испандармат бир томон.
Этагининг четларин
Кўрмас кимса ҳеч қачон.⁴
(Фравашилар лиқ-лик).
4. Осмон, юлдузлар ва Фарн
Ёрдамида, о Зардушт,
Кўмакдошман Ардвиг-Сур,
Кенг ёйилиб, шифобахш,
Солиб девларга қирон
Ахурага имонда.

¹ Борлиқ муҳит ўтган имонлиларнинг руҳи билан тўла, деб тушунилган. Уларни фравашилар дейилган. Фравашилар одамларга эзгу ишларда ёрдам бериб туради, улар доимо ўтганларнинг авлодларини химоя қилади, деб ҳисобланган. Халқимизда ўтган аجدодлар руҳи (арвоҳларига) нисбатан алоҳида ҳурмат ва эҳтиётли ҳамда умидли караш анъанаси шу билан боғлиқ: «Арвоҳлар ёр, пирлар мадодкор бўлсин».

² «Авесто» Ер қуррасини юмалоқ (тухумсимон) деб тасвирлайди. Кўп асрлар кейин тушунилган ҳақиқатнинг асл илдизини дунёда биринчи бўлиб қадимий аجدодларимиз айтиб кетишган.

³ Бу ўринда «Авесто» Ер юзасини етти иқлим (каршварз)га бўлиб тушунган давридан қадимийроқ тасаввур акс этган. Афтидан, Ерни уч қисмга ажратиш совуқ ва қоронғулик — шимол, Ахура Мазда яратган ер жаннат замин Арийанам Ваежу ҳамда, «Авесто дунёси»дан жанубдаги ер бор деб тушунишдан келиб чиққан. Агар шундай тахмин тўғри бўлса, ўз-ўзидан Турондан жанубдаги ўлкаларга Зардушт дини кейинроқ кириб бorgan, дейишга асос бўла олади.

⁴ Осмоннинг чети йўқ деб тасаввур қилиш Ернинг юмалоқлиги тушунчасини тўлдириб туради.

(Мустаҳкам Ардви Сура-
га) —

Борлиқ таъзимларига
Лойиқ (ғўзал дарёга)
Ва унинг эт-суяги
(Бордек ҳайкал шаклига),
Намозу эҳсонларга
Лойиқ Ардви Сурага
Ёрдамга доим шайман⁵.
Имон уруғи-донни,
Уйда жонивор, ҳайвонни,
Имонлилар ҳаётин,
Бойлик, молу бисотин,
Маъмурлик мамлакатин
Баракатли этгувчи
Ардви Сура Анахитага⁶.

5. Ардви барча эрларнинг
Томчи сувин поклайди,⁷
Барча аёл зотининг
Бачадонин софлайди,
Аёллар туғруғини
Айлайди эсон-омон.
Кўкрагини вақтида
Тўлдиради сут билан.

6. Дунёларга донг солган
Кенглик ичра тенгсизга,
Дунёнинг бори суви
Бир бўлса тенг келолмас
Қудратли бу оқимки,
Хукарийа чўққисидан
Ворукашага томон
(Орзикиб шошиб келар).

7. Ворукаша денгизин
Қирғоқлари тебранар.
Ўртасида тўлқинлар
Осмонларга интилар.
Ардви қуйилган чоғи,
Ардви етишган чоғи,
Аноҳид⁸ келган чоғи.
Унда минглаб кўрфаз бор,
Минг-минг қатор қўлтиқлар,
Минглаб қўша ирмоқлар
Унинг ҳар бир тармоғин,
Унинг ҳар бир ирмоғин
Бўйлаш учун арғумоқ,
Минглаб суворий қирқ кун
Йўл юрса-да ўтолмас,
Йўл юрса-да етолмас.⁹

8. Унинг битта тармоғи
Етти кишвар ошади.
Қишин-ёзин тинмайди,
Окиб тиним билмайди.
Эркакларнинг эр уруғин,
Аёллар бачадонин
Баракотли айлайди,
Кўксига сут чорлайди¹⁰.

9. Мен улар кўмагида
Тутиб турибман, Зардушт.
Ахуранинг кенг Ерин,
Улкан бепоён ерин,
Сонсиз эзгуликлар-ла
Тўла ушбу заминни,
Бор тирик ва бори жонсиз
Танларни ортиб олган,
Тоғларни, яйловларни,

⁵ Бу лавҳада Ардви Суранинг маъбуда киёфасида ҳайкал қилиб ясаб, унга сийғинилган давр қолдиги акс этган, деб ўйлаймиз.

⁶ Анахита «покиза» маъносига эга сифат бўлиб Ардви Сура исми билан қўшиб қўлланади.

⁷ Эрлик уруғи.

⁸ Аноҳид — Анохита. Ардви Сура маъбуданнинг «покиза, илоҳий софлик» маъносигадаги лақаби.

⁹ Бу манзара Амударёнинг Оролга қўйилишига мос келади.

¹⁰ Бу лавҳа Ардви Сура алқовининг 2—5-бандлари билан ўхшаш.

Серсув (кўл) дарёларни
 Сигдирган шу заминни
 (Маҳкам тутиб турибман).
 Тирик, ўлик ... барини,
 Сўнгаги борнинг барин,
 Кўкўпар бийик тоғларин,
 Намхуш, кўк ўтлоғларин
 Қўлда тутиб турибман.

Ёрдам бермаса эрди
 Менда пода бўлмасди.
 Энг асл мол, энг яхши
 Одамларим бўлмасди.
 Дуруджга¹² куч, ҳоконлик,
 Ҳамда барча жонворлар
 Устидан ҳукмронлик
 Насиб бўлган бўларди.

10. Кема эркин сузарлик
 Дарё ундан оқадир.
 Ерки, бу турли-туман
 Ўсимликлар ўсарлик.
 У паноҳ бори ҳайвон,
 Ва одамлар — барига
 Ҳамда эран юртларни
 У қиладир ҳимоят,
 Беш турли жонзотларга¹¹.
 Ва мўмин эркакларга

(У эрур паноҳ, нажот).

11. Фравашилар шавкати
 Ва Хварно кўмаги
 Бирла, о Заратуштра,
 Эсон омон сақларман
 Оналар пуштидаги
 Гумонасин ҳар доим.
 Сўнгра бир томчи сувга
 Сўнгак, соч, эт берарман.
 Ичин бутун этарман,
 Оёқ-қўл, тирноқ ила
 (Инсон шаклин берарман).
 Мўмин, имонлиларнинг
 Кучли фравашилари

13. Осмону ер ўртасида
 Ёлғон руҳи жойлашиб,
 Осмону ер ўртасида
 Ёлғон бўларди ғолиб.
 Мағлуб Муқаддас Рухга
 Сўнг Ёвуз рух йўл бермас.

14. Фраваши ва Хварно
 Ёрдамида Ер узра
 Булоқ ва манбалардан
 Тинмай сувлар шарқирар.
 Фравашилар сабаб
 Ерда ўсар ўт ўлан
 Қонар соф булоқлардан
 Фравашилар ва Хварно
 Шухрату шавкатидан
 Мадад олиб шамоллар
 Туганмас булоқлардан
 Осмонга булут ҳайдар.

15. Фравашилар ва Хварно
 Шарофати туфайли
 Аёл бўйида бўлиб,
 Уларнинг ёрдамида
 Вақти, ой-куни тўлиб,
 Осон кўзи ёрийди.

¹¹ «Авесто»да жонзотлар 5 тоифага бўлинади: сувда яшовчилар, ер остида яшовчилар, осмонда яшовчилар, ер устида яшовчилар ва, нихоят, уй ҳайвонлари. Уй ҳайвонлари бу ўринда Гав деб умумлаштирилган.

¹² *Дурудж энг улуғ гуноҳ* — «Ёлғон»нинг Авестодаги номи Друзганинг бир шакли. Ҳозир бу сўз тожик-форс тилларида «дуруғ» каби турдош маънога эга. Лекин Зардуштийлар Дуруджни «қабих дев» тисмоли деб билишган ва Ахриман яратган ёвузликлар каторида шахслаштириб тасаввур этишган. Дурудж на фақат ахлокий, балки фалсафий ижтимоий тушунча. Ёлғон Ахура яратган эзгу Ҳақиқат Артанинг антиподидир.

Уларнинг ёрлиғи-ла
Кувнар ўғиллик бўлиб.

16. Фравишилар ва Хварно
Улуғворлиги сабаб,
Эр сўзамол туғилар.
Мажлисларда нутқи-ла
Ақлга мухтожларга
Сўзин уқтирар осон.
Хатто бедин Гаотэмани
Бахсда енгар беомон.
Фраваши ва Хварно
Улуғворлиги сабаб
Қуёш адашмас йўлдан.
Улар улуғворлиги
Ойнинг йўлин белгилар.
Улар туфайли кўкда
Юлдузлар ўз йўлида.

17. Беомон жангда улар
Ёрдамга етиб келар.
Бу қудратга сазовор
Имонлилар руҳлари,
Фраваши руҳлари
Ичра, эй содиқ Зардушт,
Энг кучли, энг қодир
Динга илк бор ўргатган
Имонлилар руҳидир.
Сўнгра ҳали дунёга
Келмаган Саошйантлар.

18. Тиригида имонли
Фравашиларни кимки
Хурмат билан сийласа,
У дунёда бу одам
Бихишт юртин эгаси
Бўлур. Ўзга одамлар
Руҳларидан ғолиброк
Хукмрону қодирроқ;
Яйловлари бепоён

Митрани ким ардоқлар,
Дунёга балоғат, куч
Бергувчи Арштатни ҳам
Эъзоз этар ва ёқлар,
(У дунёда бу одам
Бихишт эгаси бўлар).

19. Эй, Спитама, мен сенга
Хварнонинг ёрдами,
Кучу қудрат нишони
Чиндан тегсин дегайман!
Бу қудрат фраваши —
Имонли зотлардандир.
Улар менга кўмакка
Ёрдамга шошилгандек
Сенга ҳам етишгайлар —
Имонлилар фраваши».

20. Ахура Мазда деди
Спитама Заратуштрага:
«Агар фоний дунёда
Сенинг йўлинг устида
Дуч келса мол ўғриси,
Эй Спитама Зардушт!
У билан беллашмоққа
Юрагинг дов бермаса,
Қўрқинч тутса қалбингни,
Шунда айт бу сўзларни,
Бу ғолиб сўзларни айт,
Эй суюклим Заратуштра!

21. «Имонлиларнинг эзгу
Кучли фравашилари,
Сизларни шарафлайман,
Мақтайман ширин тилла!
Нманйа фравашиси,
Висйа фравашилари,
Зантума фравашиси,
Дахйу фравашилари,
Заратуштротэма¹—

¹ Нманйа «уй», висйа «қишлоқ», зантума «туман», дахйи «юрт, мамлакат», заратуштротэма диндорларнинг улуғи.

Хулласки, барча имон-
Эътиқодли одамлар —
Дунёдан кетганлар ҳам
Дунёда яшаётган,
Ва келажак авлодлар
Фравашиларини!¹
Барча эллар фраваши,
Энг чуқур фраваши,
Учқурлардан-да тезроқ
Фравашиларга мен

Қиларман илтижолар.

22. Кўкни тутиб турганга
сувларга куч бағишлаб,
Подани ўстирганга.
Онанинг пуштидаги
Ўғилни асровчига.
Қоронғуда ўлимдан,
Бемаҳал тушмоқликдан,
Билъакс, ўшал зувротга
Тирноғу, соч ҳамда эт
Бериб, одам қилгувчи
Фравашилар шаънин
(Эъзози учун менга
Ажру савоблар берсин!)

23. Имонлилар фраваши —
Мўл-кўллик келтирувчи.
Эпкин-ла пайдо бўлиб,
Викор-ла интилгувчи.
Дадил отилиб олға,
Ёлворганга ёрдамга.
Ёғий-ла қонли жангда
Мадад деб ёлворганга
Қўмакка шошилгувчи.

24. Сўраганга астойдил
Ғолиблик келтиргувчи,
Яхши ният қилганга

Истагини бергувчи,
Дардлига шифо ато
Қилгувчилар ҳам улар —
Имонли фравишилар.
Ким уларга ёлворса,
Ким эҳсон қилса агар,
Қурбонликлар келтирса,
Хайру эҳсонлар берса,
Унга хуш Хварнони
Этарлар раво албат.

25. Имонлилар фравашиси
Солиҳ маздапарастлар
Турган томон қарарлар.
Энг собит имонлилар,
Энг мўл эҳсон келтирган
(Ерга томон боқарлар).
Имонлининг кўнгли тўқ —
Унгадир ёвлик йўқ ер,
У фравашиназардир!»

26. Кучли, эзгу, муқаддас
Фравашиларга олқиш
Кучли етакчиларга,
Илғор, эпчилга намоз.
Ёвдан чекинмас, қатъий,
Лойиқу сазоворга,
Енгилмас хужумкорга
Ё душман ҳамласидан
Ўзин ҳимоя қилиб,
Чап бериб қолганларга,
Жанг-жадал палласида
Кўкраги қалқонларга.

27. Эзгу ва меҳрибонлар
Сари намоз йўллаймиз.
Имонли фравашилар
Томон барсмандастани
Чўзиб, чин ихлос билан
Ёвуз дунё унсурин

¹ Фравашилар ўтганларга, яшаётганларга ва туғилажақларга бир хилда тегишли. Чунки улар Ахура Мазда томонидан ҳали дунё яралмасдан олдин яратилган.

Йўқ қилмоқ нияти-ла
Астойдил ибодатда,
Эътиқоду тоатда
Ботир эр жангга кирса,
(Қўллагувчи фравашилар).

28. Фравашилар томон
Мазда ҳам ҳатто шул он
Ихлосин этар баён.
Зеро, Спэнта-Майнйу
Уларнинг ёрдамида
Еру осмон-фалакда
Борлиқни ўз тартиби—
Адлида тутиб турар.
Ерда барча жонворни,
Ўсимлик ва ҳайвонни
Она қорнида ўрил,
Фарзанд-зуврот гумонни
Сақлар соғу омонда.
Сўнгра мен—Ахура Мазда
Бу савоб иш ажрига
Парча этга сўнғак ва
Соч-тук ато этарман.
Ич-эт, тирноқ ва оёқ,
Қўл, кўзу қошу қулоқ.

29. Спэнта Майнйу фравашиси
Қудратли ва сир сақлар,
Тикилиб боқувчидир.
Кўзи тешиб ўтқувчи,
Шип этганни эшитар
Сезгир қулоқ ва ҳушёр.
Бўйчан, кўркам фраваша
Савлат-ла олға йўртар.
От мисол қаттиқ кишнар.
Бойлиги мўл фраваша
Осмонни тутиб турар.

30. Имонлилар фравашига,
Кучли ва муқаддасга
Илтижо, намозимиз!
Уруғ учун яхши дўст,
Файзли турар жой яхши

Бошпаналар сохиби,
Ҳеч кимни ранжитмаса,
Меҳрибон ҳамда сирли,
Узоқдан порлагувчи,
Ҳам даво етказувчи,
Жангларда ғолиб, донгдор.
Ўзи биринчи бўлиб,
Ранж етқизмасга намоз.

31. Кучли ҳамда мўтабар
Имонлилар фравашиси
Томон йўллаймиз намоз!
(Ўвузлик билан жангда)
Марди майдон тап тортмас.
Ўвузлик-ла ёвлашган
Пайтда енгиб чиқувчи
Кучда тенгсиз, қудратли
Жангда доим ғолибга.
Ёвларининг беомон
Қўлларини синдираб

32. Кучли ҳамда муқаддас
Содик, довюррак ва чўнг,
Имонли фравашилар
Таъқиб билмас, солихлар,
Эзгу ҳамда ҳозиклар
Ҳозик Ашига ҳамроҳ.
Замин каби чеки йўқ,
Дарё каби бепаён
(Фравашига намоз).

33. Эзгу, кучли, мўтабар
Имонли фравашилар
Энг қудратли, довюррак
Ҳам жанговар, енгувчи
Ўвузларни оёқдан
Қалқитиб йиқитгувчи,
Золимларга золимоқ—
Ўз билгича уларни
Уриб мажақлагувчи
(Фравашиларга мудом
Бўлсин эъзоз-юқунчим)!

34. Барча юртлар устидан
Ахура ато этган

Голиблик хабарини
Сиз, яхшилар бердингиз.
Энг кучли энгишликнинг
(Дарагин сиз бердингиз).
Сиз, яхшисиз, безарар,
Қаноатли, юмшоқ дил,
Зулм қилмас, соф кўнгил.
Лойиқсиз эҳсонларга,
(Намозимиз сизгадир).

35. Сизлар, эй фравашилар,
Ахурадан ато ул
Голиблик хабарини
Хуш онда етказдингиз.
Ўзга юртлар устидан
(Ҳақ диннинг голиблигин)
Қудрати ва кучининг
Хабарини бердингиз!
Хуш хабар бўлди бизга,
Безарар бўлди бизга
Биздан шоддир голиблик,
Зўрлик билмас голиблик—
Яъни ҳақ голиблиги.
Сиз эҳсонга лойиқсиз
Намозларга сазовор —
Кўнглингиз истаганча!

35. Саховатли ва кучли
Валий фравишиларга
Бағишлайлик биз намоз.
Уларга бўлсин эъзоз,
Жангларда голиб жонбоз
Ўта кучли музаффар,
Довжурак ва мустаҳкам
Ҳамда энг тўғри ва ҳақ.
Қувганда етгувчилар
Қувилганда ҳам қувган
Фравашиларга биз тан!
Улар қувганда ҳамдам,
Қувилганда мададкор!

36. Имонли эрлар томон
Юзин буриб боқарлар.
Ўзлари энг содиқдир,

Келтирар эзгу эҳсон.
Имонли мўъминлар шод,
Чулки улар фравашилар
Туфайли кину адоватдан
Эрурлар мутлак озод.

37. Имонлилар фравашини
Намозда эъзозлаймиз.
Улар кўшини сонсиз,
Қурол-аслаҳаси мўл
Баланд кўтарилган туғ —
Байроғи ярқираган.
Жангларда енгилмасдир.
Хштавай уруғининг
Дануга жангга кетган
Жангчи ўғлонларидек.

38. Дану турларин маҳкам
Сафларини буздингиз.
Дану турларин ғазаб,
Душманлигин енгдингиз.
Кэршназо уруғининг
Саховатли йигитларин
Фравашилари сиз, сиздир
Энг кучли фравашилар,
Хштавай уруғининг
Эран қаҳрамонлари.
Сизлар гўё саошйантлар
Енггич фравашилари.
Ерда хилқат қилинган
Имонлилар фравашиси.
Данудаги душмanning
Ўн мингтасин қирдингиз.

39. Кучли, қудратли, валий
Фравашиларга эъзоз,
Намозимиз йўллаймиз.
Улар гўё саф тортган
Кучли кўшин мисоли.
Узоқ қанотлари-ла
Душманни яксон қилиб,
Ўрта қисм кучи-ла
Душманни улоктириб,
Ортдан чаққон қувлаб,

Имонлиларга ёрдам —
Етказурсизлар мадад,
Хавф-хатардан авайлаб.

40. Кучли ва эзгу фра-
вашиларга намоз!

Улар кучли ва қоим,
жангда ғолиб ва устун.
Қадди бастии келишган,
Қалби пок ва имонли.
Ёлворган мўъминларга
Ғолиблик етказувчи,
Умидворларга нени
Тиласа бергувчилар.
Бетобга берар нажот
Дардидан халос этар.

41. Фравашилар эзгу
Хварнони ихлос-ла
Имонда мустаҳкамга
Берурлар чин ёъзоз-ла.
Борлиқнинг ул сарвари
Шарафли Заратуштра
Имону ёътиқоди
Учун унга фравашилар
Хварнони бергандир.
У қандайки жангларга
Кирмасин, ёрдам берган.
Не гумондан чўчиса,
Ундан ётган хотиржам.
(Будир фравашилар!)—

42. Фравашилардан сўраб
Ёлворарлар одамлар.
Улар Муқаддас Рухдан
Хабар топиб, қўзғалиб,
Самолардан тушарлар
Бақувват одимлари,
Танлар гўзал, қоматдор,
Музаффардирлар улар.

Ахура бергай нажот,
Ғолибдирлар, устувор,
Улар нуруний сиймо.
Бойликлар ҳам улардан,
Ғойда, неъмат улардан,
Ахду имон улардан.
Улар ҳамма нарасада
Турарлар, мададга шай.
Намозга ва ҳурматга
Лойиқдирлар пайдарпай.
Арта Ваҳиштага мос,
Ёҳсонларга лойиқлар.

43. Улар Сатаваесани¹
Қўк ва ер орасига
Юборгувчи эрурлар.
Овозни ёшиттиргич,
Ёъсимликни ёъстиргич,
Подаларни ва одам
Боласини асрагич,
Ёранвежни ҳимоят
Ётгувчилар улардир.
Беш тур ҳайвонни асраб
Одамга бўйсиндиргич—
Ёшал фравишлар!

44. Осмону ер орасин
Сатаваеса ёгаллаб...
Имонли мўъминларни
Ёвузликдан асрайди...

45. Кучли, қудратли фра-
вашиларга қутлуғ
Намозимиз ёўллаймиз.
Улар бошда дубулга,
Қўлда маъдан куроли,
Танасин ёпган маъдан
Зирх, совут ҳамда қалқон.
Жангда музаффар улар,
Устидаги кийими
Яркироқ шойи, порлоқ,

¹ Сатаваеса — илоҳийлаштирилган юлдуз. Унда юз эркакнинг қуд-
рати бор деб тушуниланган. Имонли одамларни бало-қазолардан асрайди.

Ўқ тўла — ёнда садок,
Минг девни ўлдирарлар.

46. Шамол қўзғалган чоғда
Одамлар кўксига ҳаво
Етишди. Шунда инсон
Ғолиблик нафасини
Сезиб, бўлди хотиржам.
Эҳсонлар келтиришиб,
Кучли, қудратли эзгу
Фравашилар шаънига.
Сўнг қўлда таранг турган
Ёйларини тутдилар.

47. Кимки биринчи бўлиб
Фравашиларга намоз
Бағишласа, ўшанга
Улар шошар кўмакка.
Кучли, қудратли улар,
Митра ва Рашну ҳамроҳ,
Ўртада Ахура Мазда —
Ўзи бўлиб мадаккор
Ғолиб Вайуни¹ йўллар.

48. Душманлар юрти вай-
рон —

Эллик зарбада юз зарба,
Юз зарбада минг зарба,
Туман зарбада юз туман,
Юз туманда саноксиз —
Душманларга ёғилар.
Кучли ғолиб фравашига
Митра ва Рашну ҳамроҳ
Яратган Ахура Мазда —
Ҳаммасидан у огоҳ.
Ўзи бўлиб мадаккор,
Ғолиб Вайуни йўллар.

49. Кучли, ғолиб фраваши,

Имонлилар рухига
Намозимиз йўллайлик.
Улар ўз уйларига
Хамаспадмаэда²
Кунида келиб сўрар
Тирикларнинг холини.
Ўзларига намозу
Эътиқод борлигини.
Ва шунда ўн кун қолиб
Тириклардан хабардор
Бўлиб, кўнгил тинарлар³.

50. Шунда ўн кун турарлар
Ким бизни йўқлар, дея,
Ким бизни эъзоз этар
Ким қўлда эт ё кийим,
Аши номини эслаб,
Номи лойикни эслаб,
Эҳсонга сазоворни
Эслаб, уни ёд этиб
Қурбонликлар келтирар,
Ўша мўъмин мўл озик,
Неъматлар ичра абад
Яшайди бахтиёр, деб,
Ният-ла кузатишар.

51. Кимки уларга эҳсон
Худойилар келтирса,
Қўлда эт ва кийимлар,
Аши номин ёд этиб,
Шу ерда фравашилар
Хурсанд шодон қўнарлар
Беозор, беғараз, чўнг,
Қудратли фравашилар!

52. Улар шундай дуолар
Ўқиб ўлтирадилар:
«Бу уй пода ва одам
Барокатига тўлсин,

¹ Вайу — мадаккор хуш, ёкимли шабада. У ғолиблик келтиради.

² Хамаспадмаэда — Наврўз арафасидаги ўн кун. У кунларда фравашилар тириклардан хабар олишга келишади.

³ Сув аввал осмон каби қўзғалмас бўлган, фравашилар дуосидан улар оқадиған бўлган деб тушунилан.

Бу уйга йўрға, чопқир
Отлар ҳам ато бўлсин.
Мустаҳкам аробалар
Насиб этсин бу уйга.
Нутқи гўзал, сўзамол
Одамлар бунда тўлсин.
Улар ризқу насваси
Кам бўлмасин умрбод.
Ашининг номи билан...»

53. Кучли, қудратли фраваш
шаънига намозимиз.
Мазда берган сувларга
Йўл равон этгувчилар,
Илгари оқмас бўлиб
Турган сувларга оқим
Бағишлаб юборгучи.

54. Шундандир барча сувлар
Оқар бўлдилар бунда
Мазда берган ўзандан,
У кўрсатган йўллардан
Худо берган ерларга
Намлик бўлиб таралгай.
Ахура Мазда ҳаққи
Амэша Спандлар истаги.

55. Кучли, қудратли фраваш
вашига намозимиз!
Мевали дарахту, кўк
Ўсимликларга қувват
Бериб ўстиргувчилар.
Аввал ўсмайин қотиб
Бу ерда тургувчилар
Фравашилар сабаб
Ўсгучи бўлгандирлар.

56. Улар энди авж олиб,
Ўсгучи бўлгандирлар.
Мазданинг иродаси,
Худонинг қудратидан

Унинг ўзи ўз вақти
Соатида яратиб,
Яна ўсгучи қилган.
Ахура Мазда ҳаққи,
Амэша Спандлар истаги,
Кучли, қудратли фраваш
вашига намозимиз.
Юлдузу, куёшу, ой
Ибтидода нур йўлин
Кўрсатгучи зотларга.
Само хилқатларининг
Ўлқинлари аввали
Бир ерда тургандилар
Ўзоқ қимир этмайин.
Чунки уларга девлар
Йўл бермай турган эди.

58. Энди эса нур, ёлқин,
Коинот бурчагидан
Бурчагига бир чақин
Мисоли бир зумда, тез
Етиб бормокқа қодир
Фравашлар сабаб.

59. Кучли, қудратли фраваш
иларга намоз
элтайлик. Улар
Ворукаша денгизни
Бошқариб турадилар.
Фравашлар муҳитда
Қўпдир сонун саноғи
Тўққиз марта тўқсонун
Яна юзта тўққиз юз
Ва яна тўққиз мингта
Яна охири тўққиз.¹

60. Эзгу қудратли фраваш
вашига намозимиз!

61. Улар осмонда Хафта-
иринга юлдузларин
тартибини қўриқлар.²

¹ Яъни бир кам юз минг — 99999 ёки 999999.

² Юқоридаги 99999 рақами.

Фравашилар кўпдир
Уларнинг сон-саногини
Тўққиз марта тўқсонун
...¹

61.а. Эзгу қудратли фра-
вашига намозимиз!
Чунки улар Киришасп,
Сом танасига қудрат
бағишлаб турар.
У эса кўлда гурзи,
сочлари гажак-гажак
(Қудратли жангчи эрур)
Фравашилар сони
тўққиз марта тўқсонун
...

62. Эзгу, кучли фраваши
шаънига намозимиз!
Улар Заратуштранинг
эрлик уруғин барор,
Куч-ла етилтирарлар
(Кансава кўли ичра).
Фравашилар кўпдир,
Уларнинг сон-саногини
Тўққиз марта тўқсонун...

63. Эзгу, кучли фраваши
шаънига намозимиз!
Юрт бошлиқлари бирла
Уларнинг ўнг ёрида
Жангга кирарлар ғолиб.
Уларнинг сон-саногини
...

64. Эзгу, кучли фраваши
шаънига намозимиз!
Энг улкан — бу ўшалар,
Энг кучли — бу ўшалар,
Энг тезкор — бу ўшалар,
Энг чаққон — бу ўшалар,

Энг қудратли — ўшалар!

64.а. Энг ғолиб — бу ўшалар,
Энг хозиқ — бу ўшалар,
Энг латиф — бу ўшалар,
(Эҳсонни кадрловчи,
Ажрин бергувчилар ҳам,
Дуогўй — бу ўшалар).

65. Эй, Спитама-Заратуштра
Ворукаша денгизидан
Сувлар оқиб чиққанда
Хварно, Маздадан ул
Ато бўлган нур, эъзоз,
Фравашилар шунда —
Сон-саноксиз мўъминлар
Руҳи қалқиб туради.
Улар сони саноксиз
Минглар ичра минг-
минглар
Бу мингларда ўн минглар.

66. Уларнинг ҳар биттаси
Уруғ-ужути учун
Самодан сув излайди.
Ўз қишлоғи, тумани
Дахйу-юрти қайғуси
Билан дуо айлайди;
«Юртим абад, илоҳо,
Қақрок, қашшоқ бўлма-
син».

67. Улар ўз юртларида
Жанг бўлса, бунда хозир
Ўз ватани—ўлани ҳамда
Ўлан тўшаги, одамларин
Қўллашиб, ботир жангчи
Мисоли, жанговар қурол-
Яроқ тутиб гўё кўлга
Юрт фаровонлигини,
Борлиқ ва бойлигини,

¹ Ҳафтаиринга — Етти қароқчи, Катта айиқ юлдуз туркуми.

Уруғ-аймоғи билан
Бирга-бирга кўрик-
лар, жанг белбоғи-
ни боғлаб.

68. Голиб бўлгач, жангларда
Ўз юртига сув бошлар.
Уруғ аймоғи учун
Ҳаёт элтар, сув элтар.
Қишлоғи, вилояти,
Юртни сувга маъмур
Этар, сўнгра дуода:
«Ўз юртим, ўлан юртим
Ўссин, унсин, яшнасин»,
Дея ниятлар қилар.

69. Юрт бошлиғи — дахйупат
Қудратли зот хавф ичра
Қолса агар, мабодо,

Душманлар ва шумнийат
Одамлар ўровида,
Шунда у кучли, ёвкур
Фравашилар томон
Ёлворсин сўраб мадад.

70. Шул заҳоти фраваши
Етиб келарлар мадад,
Қўмак бермоққа шошиб.
Улар, худоё, фақат
Ранжиб қолмасинлар деб,
(Хайру эҳсонлар қилинг,
Йўқлаб тулинг уларни)
Улар бўлсалар хурсанд,
Улар хафа қилмаслар
Қўнгилни оғритмаслар
Кучли қанот куш каби
Ёрдамга учиб келиб
Сизни ёлғизлатмаслар.

14. ВАРАХРАН АЛҚОВИ

(Бахран Яшт)¹

Қувонсин Ахура Мазда,
«Энг муносиб
Зотнинг хоҳишу ирода-
си билан

Ҳақиқат қарор топиб»
Ахриман —
Анхрамайнийу даф
Бўлсин...²

I

1. Топинчлар Варахранга
Ахура Мазда яратганга.
Спитамаи Зардушт
Ахура Мазддан сўради:

«Борлиқ дунё халлоқи,
Муқаддас рух, айт менга,
Самодаги маъбудлар
Ичра ким жанговарроқ?»

¹ Бу Яшт «Денкард» китобида сақланган Яштлар номларининг рўйха-
тида 14-ўрнида қайд этилган.

² Бу сўзлар алқов ижросига кириш дуолари бўлиб, исломдаги салот
олдидан ният сўзларини эслатади. Бу дуолар ҳамма Яштларда шаклан ва
мазмунан бир хил. Лекин муайян алқов қайси маъбуд шаънига айтилаёт-
ган бўлса, мурожаат сўзлари шу маъбуд номига қаратилган бўлади. Ма-
салан, Ардвисура Яштда обихаёт, сув маъбуди Амударё ва, умуман, Ард-
винга, Хуршед Яштда Қуёшга ва ҳ. к.

Ахура Мазда деди:
«Илохий зот Варахран,
Спитамаи Зардушт!

2. Зардуштга пайдо шу он
Бўлди илохий Бахран³.
Биринчи бор кўринди
Ахура Мазда яратган
Кучли шамол бўлиб, у
Валекин хуш, ёқимли,
Қанотида Хварно⁴
Балолардан қутқарар
Қудратбахш танти, барно.

3. Ва Заратуштрага деди:
«Қудратидан кучлиман,
Ҳимояти ихотам⁵.
Менман эзгу маъмурлик,
Мен сенга энг меҳрибон,
Эзгулик ҳосилимдир
Дардга эм бўлгич (малҳам).

4. Мен одамлар ва девлар
Ёвлигин этиб барҳам⁶,
Алвастию жодугар,
Золим каёнийларни⁷,

³ «Авесто»да илоҳ Ахура Мазда яратган вакил маъбудлардан бири Варахран бўлиб, анъанавий антропонимлар шахс исмлари каторида ўзбеклар ва тожиклар орасида Баҳром, Баҳрон шаклларида ишлатилиб келинмоқда. «Авесто»да «Баҳром Яшт» алқови Варахранга нисбатан эътиқод маъноларини сақлаб қолган. Аввало Варахран — адолат, имон кўрикчиси. Қолаверса, у ҳарбий куч — жамият посбони. Булардан ташқари, у Ахура Мазда яратган эзгу борлиқнинг азалий тартибини ҳимоя қилади. Унга топинганларга сеҳрли жасорат ва қудрат бахш этади. Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амал ғалабасини таъминлайди. Сўзни таъсирли этади. «Авесто»нинг бошқа қисмларида эзгу кучлар ёмонлик кучлари устидан қачон ғолиб бўлган бўлсалар, ҳаммасига ғолиблик бағишлаган Варахрандир. Шу билан бирга Варахраннинг ўзи гоҳ кучли шамол бўлиб, гоҳ оху, кучли енгилмас қобон бўлиб, гоҳ Варағн номли куш бўлиб, гоҳо ғўзал йигит қиёфасида пайдо бўлиб, эзгу ниятли одамларга ёрдам беради. Бу хусусиятлар Варахран образининг мифологик маъноларини чуқур таҳлил қилишни тақозо этади.

⁴ *Хварно* — илохий бахт, омад рамзи. Фонетик ўзгарган кўриниши фарн, фарр. Кимга фарн (хварно) қўнса, салтанат — «тахт эгаси бўлади», деб ишонилган. Хварно ёмон ниятли одамлардан қочади. У тутқич бермас нур кўринишида бўлади. Баъзан эса қуш, оқ рангли қўй ва бошқа қиёфаларга ҳам кира олади. Масалан, Ардашир Попақ ўғли сосонийга салтанат бахти — хварно рамзи у минган от сағрисида ўтирган оқ қўй каби эргашган деб ривоят қилинади. Бу ҳол Аршакийлар сулоласидан тахтининг кетиши ифодасидир. Фарн — фарр ўзаги ўзбек, тожик тилларида баъзи сўзлар — исмларни ясашда иштирок этади: Фарах, Фаррух ва б.

⁵ Ахура Мазда қудратидан олувчи демақдир. Илоҳнинг ҳимояти Варахранни ҳам эҳтиётловчи куч ҳамда у орқали имонли одамни ҳам ўз ҳимояти, шафқатига олади.

⁶ «Авесто»да девлар Ахриман яратган қабоҳат дунёсининг вакиллари. Улар одамга душмандир. Шунинг учун қатор яштларда у ёки бу маъуд, баъзан Зардушт пайғамбарнинг ўзи Ахура Маздадан мадад сўраб «одамлар ва девлар ёвлигини йўқ қилиш» ниятини билдиради.

⁷ «Кавийлар» сўзи орқали берилган бу тушунча Зардуштга қадар ҳукмдор ҳамда коҳин вазифасини ўзида бирлаштирган ижтимоий қатламни ифодалаган. Кавий — коҳинлар аввал Зардушт таълимотига душман бўлишган. Кейинроқ Виштаспа Зардушт таълимотини қабул қилгач, муносабат ўзгариши керак эди. Лекин «Авесто»га кириб қолган эски анъана — кавийлар душман деган қараш сақланиб қолаверган. Бу ҳол «Авес-

Қарапанларнинг барин
(Енгай, илоҳ мададор)».

5. Бахт учундир намозим
баралла овоз билан⁸,
Қудратли Варахранга
Йўллаб хайр ила эҳсон,
Топинурмиз Бахранга,
Ахура яратганга,
Ахура Мазда буйруғи —

Намозимиздир унга.
Сут қўшиб шопирилган
Хаома⁹ бирлан тийрак
Туриб, барсман новда-ла,
Нозик нукта—нутқ ила
Эзгу фикр, ҳақ сўзни
Тўғри айтиб зикр ила
(Баҳромга намозимиз):
«Йўллаймиз сидку дилдан
Ахура Мазда савоб деб,
Буюрган ўшал зотга»¹⁰.

II

6. Топинчимиз Баҳромга
Ахур Мазд яратганга...¹¹
7. Олтин мўғиз букадек
Кўриниб Зардушт томон,
Иккинчи бор намоён
Бўлда шунда Варахран—

Ахурадан яралган.
Шохлари ўртасидан
Куч, Қудрат ховри ўрлар...
Шундай бўлди намоён
Ахурадан яралган.

Бахт учундир намозим...

III

8. Топинчимиз Баҳромга
Ахура яратганга...
9. Учинчи бор Варахран

Зардуштга кўринибди,
Ахурадан яралган
Оппоқ от, олтин юган,

то» китобининг турли қатламлари Зардуштдан аввалги даврлар маҳсули бўлган, деган фикрни яна бир бор тасдиқлайди.

⁸ Бу сўзлар билан бошланувчи банд диний маросимда кўпчилик катнашчилар томонидан барабар жўр овозда ижро этишга мўлжалланган. «Авесто» китобининг Варахран алқови матнининг ҳар бир банди кетидан бу нақорат сўзларидан иборат банд такрорланиб келаверади. Шунинг учун таржимада бу банднинг биринчи қаторини бериш билан чекланишни маъқул кўрдик.

⁹ *Хаома* — эфедрa — игнабаргли бутасимон ўсимликнинг хушбўй сикма сувига сут қўшиб узоқ шопириш ҳисобига тайёрланадиган тийрак-лаштирувчи ичимлик. Уни диний маросимларда ичиш ҳудоба чин дилдан, хушёр туриб идрок ва туйғу билан мурожаат қилиш воситаси ҳисобланади. *Хаома* ичимлиги, муқаддас деб тушунилган. Уни асраш, жамоатга етарли миқдорда йиғиб, кўпайтириш учун катта сопол идишлар ишлатилган, унинг хум деб аталиши авесточа «*хаома*».

¹⁰ Шу уч қатор таъкид «Авесто» Яштларининг ҳар бир банди охирида, баъзан эса яшт охирида бир хилда такрорланиб келади. Ўзаро фарқли ўрни муайян Яшт бағишланаётган маъбуд номига мурожаат қисмидан иборат бўлади.

¹¹ Бундан буён шундай бошлов билан очиладиган бандлар алқов бошидаги биринчи банд билан бир хил бўлгани учун уни такрор ёзмаймиз.

Олтин қулоқ бир жийрон.
Боши узра кўкка бўй
Чўзар Куч Қудрат ховри, —

Шундай бўлди намоён
Ахурадан яралган.

Бахт учундир намозим...

IV

10. Топинчимиз Баҳромга
Ахура яратганга...
11. Зардуштнинг ҳузурида
Қудратининг зўридан
Тўхтатолмай эпкинин,
Тўртинчи бора Баҳром
Зўр туя бўб кўринди.
Шиддаткор, майин жуни
Кийимбоё, қойилмақом.
12. Энг кучли туя бўлиб,
Нор туяларнинг зўри,
Ўзи кўриқлаб юрган
Мойалари томонга,
Интилар эхтирос-ла —
Ўрқачлари гўё тоғ,
Кучда тенгсиз тўрт оёқ.

Катта-катта кўзлари
Оқил боқар атрофга,
Кўркам танли, қудратли,
Бўйдор улкан нортуя.

13. Кўзлари ёниб турар
Туннинг қоронғусида,
Узокдан юлдуз мисол,
Оқ кўпиклар сочади,
Юзу кўзи аралаш,
Оёқлари остига^{11a}
Сачрар тупуруклари.
Кучли ҳукмдор каби
Тик қараб турар олға,
Пайдо бўлди Варахран,
(Яқинлаб Зардушт томон).

Бахт учун намозимиз...

V

14. Топинчим Варахранга...
15. Бешинчи бор Зардуштга
Кўринди Ахур Мазда,
Яратган Веретрагна,
Дарғазаб Қобон мисол,
Ўткир озиқ тишлари,
Ўткир қозиқ тишлари
Санчилса, тик ўлдирар.

Қутуриб ён-верига
Ҳеч кимсани йўлатмас.
Юзлари ола-пайса
Чакқон, эпчил ва чапдаст.
Шундай келди Веретрагн.

Бахт учундир намозим,
Баралладир овозим...

VI

16. Топинчим Варахранга...
17. Зардушт кўзи ўнгида,

Олтинчи бор Веретрагн
Ахурадан яралган,
Ёш гўзал йигит бўлиб,

^{11a} Бу лавҳада Сомон йўли — галактика кўзда тутилган деб ўйлай-
миз.

Ўн беш ёшли¹² навкирон,
Кўзлари тиник, оқил,
Оёғи чакқон, бўйчан,
Бўлди яна намоён.

Бахт учундир намозим,
Баралладир овозим...

VII

18. Намозимиз Бахронга...

19. Еттинчи бор Зардуштга,
Кўринди Веретрагна,
Ахура яратган (зот),
Ўлжасини гоҳ пастдан,
Гоҳ тепадан чўқиган
Варағн куши мисол,
Қушлар ичар энг чакқон,
Энг тез учар, энг паррон.

20. Фақат у қувиб етар,
Тирик жонлар ичида,
Хато кетмас, тез учар
Тири паррон кетидан.
Учар у қанот ёйиб,

Тонг шафағига томон.
Кечга насиба излар,
Тонгга излар (хуш) таом.

21. Даралар тубин сийпар,
Тоғ чўққиларин сийпар,
Дарё камарларига,
Дарахтлар учларига
(Тегар енгил қаноти),
Қушлар сайроқларига
Дамо-дам қулоқ тутар.
Шундай бўлди намоён
Варахран Зардушт томон

Бахт учундир намозим...

VIII

22. Намозимиз Бахромга...

23. Саккизинчи бор Бахрон
Бақамти Зардушт томон.
Келди—Хурмузд¹³ яратган.

Тоғ кўчқори архардек
Бурамашох, сервикор —
Пайдо бўлди Варахран.

Юкунчимиз қут бўлсин...

IX

24. Топинайлик Бахромга
(Ахура Мазд топин деб,
Буюрган улуғ зотга...)

25. Тўккизинчи бор Бахром
Кўриниб Зардушт томон,

Келди Мазда яратган
Ёввойи така мисол.
Шохи ўткир санчқидек...
Шундай кўринди Бахрон.

Юкунчимиз қут учун...

¹² 15 ёшда зардуштийлар жамоаси аъзолари жамиятнинг тўла ҳуқуқли аъзолари ҳисобланишган.

¹³ Хурмузд шакли «Авесто»даги Ахура Мазда исмининг илк ўрта асрлардан бошлаб фонетик ўзгарган кўринишидир. Шеър ўлчови зарурати билан ишлатдик.

X

26. Топинчим Варахранга...

27. Зардушт кўзи ўнгида
Бўлди пайдо Варахран,
Ўнинчи бор, сўнгги бор —
Ахур Мазд яратган.

Девқомат эркак бўлиб,
Нозик дид-ла безалган,
Ханжар кўлида тутган
Шу тарз кўринди Бахрон.

Юкунчимиз кут бўлсин...

XI

28. Топинчимиз Баҳромга,
Мўъжизакор кудратли,
Жасорат бахш этгувчи
Омонликка элтгувчи.
Ахура Яратганга.
Чин дилдан эътиқод-ла,
Спитамаи Зардушт
Намоз адо айлади,
Ихлос-ла сўраб ундан
Эзгу ўйлар зафарин,
Эзгу сўз ғолиблигин,
Эзгу амаллар барин,
Элда устуворлигин.
Сўзлаганда сўз ғолиб,
Ёлғон билан чин бахси,
Бўлганда чин сўз ғолиб¹⁴
(Бўлсин, дея ёлборди).

29. Шундан сўнг унга Баҳром
Ахур Мазда яратган,
Кўлларига куч-кудрат,
Тан-жонин қилди соғлом.
Эркаклигига қувват,
Чидаму бардош берди.
Кўзларин ўткир қилди,
Чуқурлиги минг полвон
Эркак бўйича бўлган.
Кенг дарё Ранха ичра,
Сув остида қил этган,
Қилчани ҳам сезгувчи¹⁵,
Балиқларнинг дим сезгир,
Кўзлари каби ўткир
(Қилди унинг кўзларин).

Юкунчимиз кут бўлсин...

XII

30. Топинчимиз Баҳромга...

31. Сўнгра унинг Варахран—
Ахурадан яралган —
Кўлларига куч берди,

Тан-жонин қилди соғлом.
Чидаму бардош берди.
Кўзларин қилди ўткир,
Зим-зиё туманли тун
Ерда ётган қилнинг бир

¹⁴ Бу лавҳа ўзи хабар берган динга даъват қилиш жараёнида Зардушт муҳолиф муъбадлар билан тез-тез баҳсга киришиб турганидан далолат бўлса керак. Шу туфайли у «бахсда рақиб сўзларига рад жавоб берганим-да, менинг сўзларимга ғолиблик бағишлагин», деб илтижо қилади. Бу ҳол Варахраннинг маъбуд сифатида мантиқий фикр ва нотиклик хислатларининг устидан ҳомийлик каби вазифаси ҳам бўлган деган тахминга имкон беради.

¹⁵ «Авесто»нинг шу сатрларида сув ўрамаси ҳақида гап боради ва «соч толасидек ўрамани ҳам сезадиган», деб таърифланади. Ишлатилган ўхшатишнинг маъносини тушуниш қийин.

От ёли ё думидан
Эканини ажратгич,
Ўткир кўзли той каби

Кўзларин қилди ўткир.
Топинчимиз қут бўлсин...

XIII

- 32.** Топинчимиз Баҳромга...¹⁶
Ахурадан яралган
Варахран берди унинг
Қўлларига куч-қудрат,
Тан-жонин қилди соғлом.
Берди чидам ва бардош,
Кўзларин ўткир қилди.
Бир тупканинг тагидан,

Қинғироқнинг ортидан
Муштдек бир бўлак этни
Қўргувчи қарчигаъдек.
Ёки мисол игнанинг
Йилт этган учини ҳам,
Унга кўрингич этди.

Топинчимиз қут бўлсин...

XIV

- 34.** Топинчимиз Баҳромга...
Ахура яратганга.
Ахур Маздадан Зардушт
Бир масала сўради:
«Эй Мукаддас рух,
тангрим,
Эй холиқ худо, айт-чи,
Сеҳрлансам агар ман
Душманнинг жодусидан
Қутулмоқ чораси не,
(Илож не, недир ирим)?»

У билан танинг сийпаб,
Душманнинг жодусидан
Бўларсан буткул халос»¹⁷.
Ахура Мазда деди:
«Спитама, қўлга ол
Кенг қанотли қуш патин —
Бўлсин Варағн¹⁸ пати.
Танинг сийпаб у билан
Душманнинг жодусини
Ҳайда нари ўзингдан»¹⁹.

- 35.** «Қаноти кенг Варағн
Қушнинг олгин патини —
Патини ол, о Зардушт,
Астойдил қилиб ихлос,

- 36.** Бу пат бизга хайрли,
Қудратли Варағннинг,
Кучли қушнинг сўнгаги —
У ҳам хатто сеҳрли.
Кимга мададкор бўлса,

¹⁶ 28-банд такрорланади.

¹⁷ Аждодларимиздан қолган бир удум ҳозиргача амал қилмоқда, яъни бола бешигига, дўпписига, кийимига укки патини (укпар) қадаш назар нафасдан, сеҳру жодудан асраш воситаси ҳисобланган.

¹⁸ Варағн — мифологик қуш. У «қушларнинг қуши» деб таърифланади «Авесто»да. Унинг пати сеҳрли кучга эга деб тушуниланган. Кимки ихлос билан Варағн патини олиб бадани, танаси бўйлаб, у билан сийпаса душманларининг сеҳру жодуси, исму амалларидан қутулади, куч-қудратга тўлади. Унга омад қулиб боқади, майдонда довурак бўлади, зўравон ёки қотил уни ўлдирмайди. У ўз душманини махв этади.

¹⁹ Ушбу манзара Варағн патини ишлатиб қилинган қандайдир расм-русм, ирим, магик хатти-ҳаракатга ишорат қилади. Бу ҳозиргача сақланган укки қуши пати ва парларини кийимга қадаш билан боғлиқ одатимизда сақланган, дейиш мумкин.

Кимга омад ёр бўлса,
Уни қўллар меҳр-ла,
Муқаддас қушнинг пати.

37. Уни ўлдира олмас,
Хеч вақт қотилу ғаддор,
Пат кимда бўлса агар,
Уни қатл ололмас —
У барча ёвин енгар!»

38. Қуш патин тутган зотдан
Барча ёмонлар қўрқсин,
Барча душманлар қўрқсин
(Варағн пати туфайли).
Кучи ғолиблигимдан
Қўрқсин барча ёмонлар.

39. Юрт ҳокими, подшоҳлар
Эга бўлган қудратдан,
Уларнинг ворислари
Насибдор ул қудратдан
(Қўрқсинлар барча
душман),
Кавиусанда²⁰ бор эди,
Кавиусанга ёр эди,

Варағннинг қут пати,
Ундан топган қудрати.
Бу куч ғўёки тойчоқ,
Каби (шўхчан ва) ўйноқ,
(Моясига интилган)
Қора Нор каби қайноқ.
Ўё дарё каби ул,
Кучин тутолмас қирғоқ.

40. Алпқомат Фаридун²¹
Учбошли Захҳок илон,
Бошларини чопганда,
Шу патдан қувват олган,
Уч оғиз, олти қўзли²²
Маккору қинғир қўнгил
Бадфеъл девлар боласи.
Уни Анхра Майнйу
Қилган кучли, қудратли.
Ёлғонда тенгсиздир у.
Ундан дунё ғоратдир,
У имоннинг балоси.

Қут бўлсин намозларим...

XV

41. Намозимиз Баҳромга—
Ахура яратганга.
Улкан Саэна қуши²³
Ёмғирли булутдайн,
Тоғни қоплаган каби

Тўлдиради Варахран
(Имонлиларнинг уйин)
Молу-қўйу қут билан.

Қут бўлсин намозимиз...

²⁰ Кави Усан «Шоҳнома» ва ўрта аср анъанасида Кайковус. Исмнинг «ковус» қисми авесточа Кави Усан шаклининг давомида туради. Кави Усан шаклининг давомида аввал «коҳин — подшоҳ, башоратчи, шоир» каби маъноларда бўлган сўз турган.

²¹ Фаридун — «Авесто»да имонли қахрамон — шоҳ. Ахриман яратган қабих уч бошли илон қиёфасидаги қонхўр Захҳокни енгиб одамларни балодан қутқарган, деб нақл қилинади. Бу сюжет «Шоҳнома»да ҳам ишлатилган. Эртақ вариантлари ҳам бор.

²² Бу бандда шу сатрдан бошланувчи Захҳокнинг таърифи билан Фаридуннинг қахрамонлиги таркибан зич боғланмаган.

²³ Саэна ирреа — эртақлардаги синмурғ>симурғ>семурғ қушининг «Авесто»даги кўриниши. Унинг улкан қанотлари сояси фаровонлик, тўқлик келтирувчи ёмғирли булутга ўхшатишмоқда. Қолаверса, Варахрандан келадиган молу ҳол фаровонлик ёмғирга қиёс қилишмоқда. Бу тасвир «Авесто»даги маҳобат, гипербола санъатидан бир намунадир.

XVI

42. Намозимиз Баҳромга—

Ахура яратганга.
Ахура Маздадан савол
Сўради Заратуштра:
«Муқаддас Рух, айт менга,
Борлиқнинг холиқи айт,
Варахранни биз қачон
Кўмакка чорласаккин?
Қачон унга сиғиниб
(Сенга изхори имон
Келтиргандек уни ҳам)
Мақтайлик дилдан суйиб?»

43. Марҳамат қилди Хурмузд:

Қўшинлар жангга ҳозир
Турганида, о Зардушт,
Бир-бирига юзма-юз
Қаторларини сафлаб.
Лекин ҳали ғолиб йўқ,
Мағлуб ҳам йўқ —
кўнгил тўқ.

44. Шунда Варағн кушнинг

Тўртта патини олиб,
Ҳар икки саф олдида
Тутиб тургин дам солиб.
Кимки биринчи унга
Йўлласса намозини,
Варахранни ким агар
Кўмак бер, дея чорлар
Ўшангадир зафар ёр,
(Бўлар ғолиб бахтиёр).

45. Варахранга намозим

Куч-қудратга эъзозим.
Бу икки ҳимоятнинг,
Асрагувчи жуфт зотнинг
Иккитадан пати бор;
Ёйиқ кенг қаноти бор.
Муҳтожни елпиб ўтар
(Унга сиғингувчини),
Патлари селпиб ўтар,
Аста сийпалаб ўтар²⁴.

46. Аммо бу синоатни,

О Спитамаи Зардушт,
(Кимгаки бўлса насиб)
Ҳеч кимга билдирмасин.
Ота ўз фарзандига,
Ака туғишганига,
Муъбад ўз муридига
Тайинлаб қўйсин бун.
Бу сўзлар қудратлидир,
Қудратли ва мустаҳкам,
Улар ўта пурмаъно
Кучли ва ғолибона.
Қудратли ва шифобахш,
Улар бари шундай-ки,
Зарб остида бўлса бош,
Асрар уни, тегмас тош.
Тиғ солса кимки агар,
Тиғи ўзига қайтар».

Намозимиз қут бўлсин...

XVII

47. Намозимиз Баҳромга

Ахура яратганга.
Митра ва Рашну билан

Бирга-бирга Варахран,

Қўшин қаторин кезар
Сўраб бир-бир ҳаммадан:

²⁴ Бу ўринда Варахран ва Куч (Қудрат) икки мустақил эътиқод объектидир. Ҳар иккисида иккитадан магик пат борки, улар имонли ва ёрдамга муҳтожларга мададга шошилади. Бунинг учун патлар сийпаб ўтса, тегиб ўтса кифоя. Аммо бу лавҳанинг мифологик илдиэлари ҳақида ўйлаб кўриш лозим.

«Ким Митрани алдабон,
Кайтган берган ахдидан?
Ким Рашнуни ёдидан
Чиқарган ул даргумон?
Кимга йўллай дард, офат
Кимнинг бошига кул-фат.
(Ёғдирай? Илоҳимдан)
Берилган менга куд-рат».

48. Марҳаматли Ахура Мазд
(Нозил қилди бул оят):
«Тангри берган Бахрон-га
Намозу назру ниёз
Муносиб олқиш, эъзоз
Ила чин ёлворганга,
Ҳақдан эзгу ҳидоят
(Арта—ҳақ абадият!
Ёғилгайдир ҳимоят).
Эранларнинг юртига
Ёғий хужум қилолмас,
Ёпирилиб келолмас.
Бу юртни ўлат олмас,
Яра-чақа йиқолмас,
На ёвнинг аробаси,
На баланд тутган туғи
(Бу юртга кор қилолмас)».

49. Ахурадан яна бир
Савол сўради Зардушт:
«Айт-чи, Ахура Мазда,
Қай йўсин сиғинайлик,
Нелар эхсон айлайлик,
Сен ҳақ деб танитганга,
Эзгу зот Варахранга?»

50. Ахура Мазда деди:
«Эранларнинг юртлари
Келтирсинлар эхсонлар,

Қўлда барсманлар²⁵
(Варахраннинг йўлига)
Қурбон этиб ҳайвонлар,
Эхсон этсин эранлар.

51. Майли эхсон қилмасин,
Бузуқ хотин ва нокас.
Гаддор қотил, жонолгич,
Қиёфаси мўъминдек (риё),
«Гох»ни дилдан куйламас—
Ахура Мазд ва Зардушт.
Динин ул дўсти эмас.

52. Эхсон келтира туриб,
Бузуқ, нокас ва қотил,
Тилда «имонлиман», — деб,
«Гох»га қўймаса кўнгил,
Уларни Зардушт динин,
Ашаддий ёви деб бил.
Бундайларни (дўзахдан)
Қутқармайди Варахран.

53. Улар касофатига
Эранларнинг юртини
Ёғий лашкари босгай.
Ёв қўли келгай баланд,
Элликта зарба билан
Юз арийни ўлдиргай,
Минг эран ҳалок бўлгай,
Ёвнинг юз зарби билан
Минг зарбдан бир туман —
Улар имонли эран».

54. «Девга сотганлар имон
Бузуқ, гар, нокас — ёмон,
Эссиз тўкиб қанча қон
Келтирса, хайру эхсон.
Говмиш руҳи-чун равон —

²⁵ Барсман — муқаддас саналмиш дарахт новдалари дастаси. Намоз, хайру-эхсон маросимларида дуо ўқувчи муъбад (диндор) қўлида шундай новда дастасини тутиб турган. Ҳозир парслар ва эрон гебрлари (зардуштийлари) жамоаларида барсман дастаси ўрнига кумушсимон рангли металлдан ишланган ингичка сим дастаси тутган ҳолда маросим ўтказишади.

Барчаси бекор шу он,
Гар «Гоҳ»ни билмас экан.

55. Кутурган девлар ҳамда,
Уларни «Ҳақ» деганлар,
Оловга хапараси,²⁶
Ва намадка новдасин,
Қанчалик ихлос билан
Астойдил солмасин.

56. Ўша кутурган девлар,
Уларга ихлослилар,

Қаддин букиб намозда,
Қўлин илтижо билан
Чўзмокчилиги не даркор.
Ёлвориб нечун турар,
Имони гар беқарор?
Ўша кутурган девлар,
Уларга ихлослар
«Гоҳ» учун кар қулоқлар,
Қўзларида маъно йўқ,
Юраклари ўйноқлар».

Қут бўлсин намозимиз...

XVIII

57. Юкунчимиз Баҳромга,
Ахура яратганга,
Енгишнинг қўриқчиси
Хаомага бош уриб,
Келарман ёлвориш-ла²⁷,
Тан-жону бойликларим
Ҳомийси, соқчисига.
Татиб кўрса уни ким,
Уни енголмас ганим.

Қут бўлсин намозимиз...

58. Менинг пайимга тушган,
Ёлваримни хор этай,
Қўшинин барбод этай,
Лашкарин тор-мор этай.

Қут бўлсин намозларим...

XIX

59. Топинчим Варахранга—
Ахура яратганга.
Сигура тошга боқиб²⁸,

Шаҳризодлар ёлворди.
Ундан мадад ўтиниби,
Сарханглар фарзандлари —

²⁶ *Хапараси, намадка* — оловга солиб ёкиладиган ўсимликлар.

²⁷ *Енгиш* — галаба. «Авесто»ча бу тушунча шахслашган тимсол — образ даражасига етган. Ушбу бандда эса алқов Варахранга — ғолиблик, енгиш маъбудига қаратилгани ҳолда бу маъбуднинг ғолиблигини қўриқлаб турувчи хаома маъбудига мурожаат алқов шаклини олган. Уни эъзозлаш ғояси зардўштийлар онгида Хаома номли маъбуд образини ҳам яратган. Демак, хаома қадимда уч қатламли муқаддас тимсол: Хаома — маъбуд; хаома — ўсимлик; ома — сут қўшиб тайёрланадиган ичимлик. Хаома — бу ўринда фақат ичимлик эмас, балки шу номдаги ичимликни тайёрлашда хом-ашё бўлувчи бута, игнабаргли ўсимлик ҳамдир.

²⁸ *Сигура тоши* — қандайдир унутилган магик тушунча. Уни И. С. Каменский ихлос билан қараладиган тумор тош бўлса керак, дейди. Варахраннинг ғолиблик маъбуди сифатидаги образи талқинига қўшимча қирра сифатида ушбу тош, унинг қудрат бағишловчи магик хусусияти бежиз киритилмаган. Демак, Варахран ҳам жанговар ғолибликни хаома, сигур тоши каби манбалардан янгилаб турган. Шу ўринда эслаш мумкинки, яқин ўтмишда болалар ўйинлари қаторида «беш тош» ўйини бўларди. Бу шунчаки ўйин эмас эди. Амалий маънода чакқонлик, эпчилик, қўл ва бармоқларга нозик ва мураккаб ҳаракатлар машқини беришган.

Шахриёрзодлар борди.
У кудрат деб аталур,
Ғолиб деб номи машхур.

60. Эш бўлай ғалабага,
Барча эранлар каби
Менинг изимдан тушган,
Лашкарни тор-мор этай,
Қўшинни барбод этай,
Аскарларин хор этай.

Қутлуғ бўлсин намозим,
Баланд чиқсин овозим,
Эҳсонлар келтирганда,
Кудратли Варахранга.

Топинайлик Бахронга,
Ахура яратганга.
Намозга лойиқ қилиб
Топин, деб буюрганга.
Сут қўшиб хаомага,
Барсман новдасин тутиб,
Эзгу сўзни рост сўзлаб,
Эзгу ўй, эзгу амал
Бирла ҳақнинг йўлида
Топинайлик Бахронга.
«Ахура Мазда савоб
Деб тан олган зотга
Намозимиздир жавоб».

Қут бўлсин намозимиз...

XX

61. (Намоз йўллайлик чиндан,
Таъзим айлайлик дилдан),
Қабул қилсин Варахран
Ахурадан яралган.
(Мағупат бошлаб берсин,
Ҳақ сўз гавҳарин терсин):
Эзгу илоҳсан, Мазда,
Эзгу Бошчи ўзингсан.
Сен ҳақиқат йўлида
Мазда Яснани нозил
Айладинг ва дединг: «Бил!»
Сендандир эзгу юмуш,
Вилоят у, ҳокимият —
Эзгулик учун ният.

Бандани қўллаш сендан
Оч-нахору ночорга,
Бор жонзот, умидворга
Ризқ улашгич ўзингсан».
Буқага шон-шараф бўлсин,
Буқа қудрат, кучга тўлсин,
Буқа эъзоз, энгиш топсин,
Буқа биздан емиш топсин,
Биздан у парвариш топсин,
Ҳамда топсин эзгу иш,
Чунки буқа шарофати —
Инсон учун ризку емиш ²⁹.

Намозим бўлсин қутлуғ...

XXI

62. Намозимиз Бахронга,
Ахура яратганга,
Лашкар сафин тўзғитиб,

Қаторини парчалаб,
Ғулғула солгувчига
Ер-ла тенг қилгувчига.

²⁹ Бу бандда Варахран кириши мумкин бўлган қиёфалардан бири — буқа образи қайд этилган. Юқорида, 7-бандда Зардушт хузурида Варахран олтин шоҳли буқа тимсолида пайдо бўлгани ҳақидаги лавҳага қаралсин. «Авесто»да муқаллас буқа билан боғлиқ асотирий Гавамартан — Кайумарс — ярми одам, ярим хўкиз образи бор. У ҳалок бўлган чорда тўкилиб ерга тушган уруғидан бир эркак ва бир аёл ибтидоси, одамзод аждодлари униб чиққан деб ишониш мумкин. Бу ривоят Одам Ато билан Момо Ҳаво воқеасини эслатувчи жуда қадимий сюжет қолдигидир.

Удир душман сафини
 Яксон қилгувчи ботир.
 У қўшинлар қаторин
 Супуриб қўкка отар.
 Варахран мағлуб этар
 (Мазда ясна ёвларин),

Одамми у, ё девми
 Ва ёки у жодугар,
 Хоҳи бўлсин алвасти,
 Кави золим ва жоҳил
 Карапаннинг барчасин.

Қут учундир юкунчим...

XXII

63. Намозимиз Бахронга
 Ахура яратганга.
 Илоҳ хилқат Варахран
 Чин Ахура яратган.
 Доруг, ёлғон маконин,
 Лашкарларин қатори
 Бирлашса-да, бир сафга
 Гар улар илоҳий сўз —
 Қасамдан чекинсалар,
 Барчасини Варахран
 Қўлларин бирга боғлар,
 Қўзларини беркитиб,
 Қулоқларин қилар қар,
 Варахранга бас келмай,
 Оёқлари калтирар.

Қут келтирсин намозим,
 Баралладир овозим,
 Қурбонлик келтирарман,
 Эҳсонларим Варахран.
 (Қабул этсин, илоҳим),
 Қудратли Варахранга

Намозу эъзозларим
 Ахура яратганга,
 Ахура Мазда ўзи
 Юкун деб ўргатганга,
 Сутли хаома билан,
 Қўлда тутиб барасман.
 Тўғри талаффуз ила
 Айтилган Ҳақ сўз ила,
 Эзгу ўй ва ишимиз
 Қабул этсин Варахран.
 «Намозимиз йўллаймиз,
 Ахура Мазда савоб
 Деб билган маъбудларга».

64. «Энг эзгу илоҳ каби...
 Энг эзгу илоҳ ҳаққи...»
 Ахура яратган зот,
 Варахранга намозу,
 алқовимиз,
 Энг олий ғолибликка
 Шарафлар бўлсин, деймиз.
 Ҳақиқат — олий неъмат...

ЗАМҲАД ЯШТ-ХВАРНО (ФАРН) АЛҚОВИ ҲАҚИДА

19-Яшт: Замһад

Ушбу Яшт инсониятнинг бешиги, ҳаёт муҳити, бору
 йўқлиги, очу тўқлигининг бош омили, илоҳий кафолати
 бўлмиш Ер — она заминга бағишланган алқовдир. «Авес-
 то»да Митра самовий маъбуд, Ардви Сура Анахита дунё-
 да бор барча сувлар маъбуда бўлгани каби Ер маъ-

будага ҳам улуг ҳурмат билан қаралган ва у Зам деб аталган.

Замйад Яштнинг бизгача етиб келган таркиби асли, қадимийсига нисбатан жиддий равишда ўзгарган. Афтидан, ҳақиқий Ер алқовидан 8 бандигина сақланган. Сўнгра 1-қисм 9-банддан бахт, омад рамзи, эзгу ниятли инсонга куч-қудрат бағишловчи, шоҳлик мартабасини бергувчи, ҳар кимга ҳам насиб қилавермайдиган муқаддас сиймо — Хварно шаънига айтилган алқов бошланади. Хварно сўзи бизга етиб келгунича фарн, фар (охири товуш р — қаттиқ талаффуз қилинади—фарр) шаклига кирган. Унинг бир кўриниши бахт маъносида қўлланиб келаётган фарах сўзида бор: фарах—қад, фаррваху — «бахтиёр ҳаёт» сўзидан ўсиб чиққан. Бу сўз қадимги дауж ваҳу «ёмон ҳаёт», яъни ҳозирги тилимиздаги «дўзах» сўзига қарама-қарши қўйилган.

Алқовнинг биринчи 9 бандини ўзига хос географик, тўғрироғи, орологик (тоғшунослик) достонидан сақланиб қолган парча деб ҳисобланади. Унда номи, баъзан тавсифи келтирилган тоғлар ҳозирги Ўрта Осиё тоғлари, улардаги тизмалар, чўққиларга мувофиқдир. Лекин уларнинг номлари замонлар оша ўзгариб борган тил вазияти туфайли «Авесто»да акс этган тил ҳам унутилгани каби аста-секин унутилган, янгиланган. Шунга қарамай баъзи муқоясалар учун имкон бор. Масалан, Харатти — юксак тоғ, мағрибдан (кун ботишдан) машриқ-қача (кун чиқарган) чўзилган. Харатти — Хартанг; Зардаза — Зараут сой бўйлаб жойлашиши тоғ тизмаси, Мануша — Андижон Хўжабод туманидаги Одамтоғ (Тангри тоғ — Тяньшаннинг бир исми), авесточа Мануша — «Одам»; Ушида — Ўш (ота) — бу тоғ зардуштийлик тарқалган ўлкаларнинг шарқида жойлашгани учун шундай ном олган бўлса керак. Авесточа Ушида, «тонготар» тоғ демакдир. Балки бу минтақа зардуштийлик тарқалган элларнинг энг шарқида жойлашгандир. Ушида шу сабабли тонготар, яъни энг шарқдаги тоғ деб тушунилган. Эрзифи тоғи Зирабулоқ (?); Антар даҳйу — Кунгай олатов (Бу тоғ зардуштийлик тарқалган ўлкалардан бири — Фарғона водийсининг шимолида шарқ-ғарб йўналишида жойлашган тизманинг жанубий, кунгай томонидир. У мамлакат ичкарисига қараб турган тоғ деб аталган), Раодита — Қўнғуртов (раодита — авесточа сарғиш, қўнғир тусли демакдир); ўлкамизда шу ном билан

аталувчи тоғ ҳам бор... Эрзиша — Тик тоғ, баланд тоғ — тангри тоғ (осмон билан тенг тоғ маъносида); Ватагайсйа — Бадхиз ясситоғлиги ва бошқалар. Бизнинг бу қиёсларимиз баҳсли бўлиши мумкин. Лекин замонлар ўз ишини қилгани, шундай бўлса-да, аждодлар кўп атамаларни эквивалент маънолари орқали янги тил лексикаси ва грамматик шартлари мувофиқлаштирган бўлишлари шубҳасиздир.

Энди Хварно ҳақида баъзи мулоҳазаларга тўхтасак.

Хварно узоқ аждодларимиз тасаввурида дину диёнатда, имону эътиқодда, эзгулик ва адолатда собиту мустаҳкам, ҳақ буюрган ишларга ўзлигини сафарбар этган, жисми, қалби, руҳида қабоҳат ва ёмонликни, фикри-зикри ва сўздан алдоқ ва ёвузликни, Ахриман пайдо қилган норавонликни ситиб чиқарган, пок инсонларга насиб бўладиган илоҳий бахт тажаллисидир. Борлиқнинг яратувчиси ва олий ҳаками Ахура Мазда ўзи иродаси билан Хварнога лойиқ этган суюкли бандалари санокли бўлган. Қадимий анъанавий тасаввурга кўра эл-юрт кўриқчиси, унда илоҳий тартибни ҳимоя қилгувчи подшоҳларнинг салтанат, тахт — бахти уларга Хварнонинг «кўниши» туфайли бўлган. Жумладан, «Авесто»да айтилишича, Кайёний шоҳларидан Кайқубод, Кайковус, Кайпишин, Кайориш, Сиёвушлар илоҳий Хварнога сазовор бўлишган. Бу ривоятда ўлкамизда илк давлатчилик даврларидаёқ шаклланган ҳокимиятнинг илоҳийлиги концепцияга акс этган дейиш мумкин. Яъни подшо бўлганлар Хварнога мушарраф бўлган зотлардир. Улар Ахура Мазда суйган бандалар бўлиб, савобли, тўқ, фаровон қилиб яратилган ўлкалардаги барча эзгу инсонларга бахт — иқбол беришлари лозим ҳисобланган.

Хварно фақат подшоларга эмас, балки пок ниятли оддий инсонларга ҳам насиб этиши мумкин. Жумладан, Зардушт ҳам Хварнога мушарраф бўлган зотдир. Илоҳ Ахура Мазда Зардуштга ўзининг борлигини ва унга эътиқод қилишликни, қавму қариндошларга, бутун эран ва туранларга бу ҳақиқатни билдиришни вазифа қилади яъни Зардуштни пайғамбар — хабар етказувчи қилиб суюкли бандаси қилиб танлайди. Зардушт умрининг охиригача одамларни Маздага — энг оқил зот, имон келтиришга даъват қилди.

Хварно сўзи илк ўрта асрларда фарн шаклида қўлланган. Манбаларда унинг фарр шаклида ёзилиши ҳам уч-

райди. Ҳозир тилимизда фарр (фарн) сўзи ўзига кам ишлатилса-да лекин мавжуд. Масалан, «бахт, сурур, шодлик». Фарах сўзининг биринчи бўғини фар-дир. Сўзнинг 2-қисми «Авесто»ча вахи=«ҳаёт» сўзининг фонетик қисқарганидир. Яъни, фарах<фаррахи = «бахтли ҳаёт». Авесточа фарр ҳақидаги тасаввурлар унутила бориб ўрнини «давлат куши», «бахт куши» каби иборалар ва улар билан боғлиқ тушунча ҳамда ишончлар эгаллаган. Бугун Ўзбекистонимиз гербидаги Ҳумо куши тасвири маънавий жиҳатдан халқимизни «Авесто» китобида қайд этилган энг қадимий қадриятларимиздан бирига боғлаб турибди. Бошингга Бахт куши қўнгани абадий бўлсин, халқим!

Хварно Яшт «Авесто» Яштларининг ўн тўққизинчиси. Сақланган қўлёзмаларда бу Яшт олдидан Замйад Яшт номли қадимий географик дostonнинг тоғлар ҳақидаги орологик қисмидан 8 банддан иборат парча сақланган. Бу ўзига хос географик дoston зардуштийликда она заминга, ундаги барча унсурларга, айниқса тоғларга, чўққиларга эътиқод билан қаралганини кўрсатади. «Авесто»да тоғ чўққисига олиб чиқиб эҳсон қилинган қурбонликлар ҳақидаги хабарлар, зардуштийлик оташгоҳлари эса махсус тепалик, суфа каби қурилмалар устида бўлиши, дахмалар баланд жойларга, ёки сунъий дўнглик — платформалар устига қурилгани бежиз эмас. Зеро, ернинг баланд нуқталари сaмoдаги илоҳга яқин туради, деб ҳисобланган. Қолаверса, тоғлар, айниқса чўққилар Ўрта Осиё шароитида Ахриман яратган зулматни тугатувчи куёш оламга нур таратиб самога кўтариладиган муқаддас манзилдир. Улар орасида Харатти чўққиси айниқса ҳурматга сазовор, деб қаралган. «Тоғлар ва чўққилар дostonи» 8-бандида умумлаштирув қилиниб, «Бу тоғлар ер узра шунча юксалдиларки, уларнинг сони эҳсон дастурхонидан муъбад (руҳоний), жангчи, шудгорчи ва чўпонлар олган нон бурдаларичадир. Яъни «Авесто» яралган жамиятида одам жон— нуфуси шу қадар кўпки, илоҳ яратган тоғлар ҳам шунча тарзида маҳобат, ўзига ҳос муболаға ишлатилган.

Бундан сал юқориқда — 7-бандида эса Ер юзини гир атрофини ўраб турган тоғлар сони икки мингу икки юзу қирк тўртта, деб таъкидланган эди. Чин маънода ушбу одатни Ўрта Осиё ва унинг атрофидаги тоғларга нисбат берилса, тавсифу таъриф юртимиз учун бегона эмаслиги

аён бўлади. Лекин бу манзарани ўзига хос бадий санъат орқали асотишлаштирган десак хато эмасдир.

Шундай қилиб 9-банддан Бахт жилваси Хварно алқови бошланади:

Кувонсин Ахура Мазда...

Унинг шодлиги учун Мазда Яратган Ушидарна тоғини шод этиб, Мазда яратган Ҳар недан-да муқаддас кавийвор Хварнони шарафлаб, Мазда берган этиб бўлмас Хварнони улуглаб, юкунчи топинчимиз, алқову мақтовимиз, севинчу эъзозимиз (бахтида бўлсин)!

«Энг эзгу илоҳ каби»¹ (деб бошлайди) намозни (муъбад). Билганлар ўқиб унга эргашади. Билмаганлар иқтидо қилади...

ХВАРНО АЛҚОВИ

(Замйад Яшт)

Кувонсин Ахура — Мазда...

Унинг иродаси рўёбга чиқсин. Мазда яратмиш Ушидарна тоғининг кувончи учун энг эзгу ковавор Хварнога, Мазда яратган (эзгу қудратга), ҳар ким ҳам ета олмас хилқатга, Маздадан унинг ўзи лойиқ қилган бандаларигагина насиб бўлур (илоҳий жилвага) топинчимиз, алқовимиз бўлсин. Намозу алқовимиздан (ҳосил бўлмиш) дилимиздаги қувончимиз, (тилимиздаги) шараф — олқишларимиз унга бўлсин, (токи ихлосимиздан Ахура Мазда қувонсин).

«Энг эзгу тангрим...» деб такбир бошлаб берар заотар... (Билганлар бирга ўқир, билмаганлар унга эргашур)...

1. Кунботардан кунчиқар
Томон барча юртларни
Ўраб кўкка бўй тутар
Баланд Харрати тоғи.
Эй, Спитамаи Зардушт,
(Худо суйган пайғамбар!)
Сўнг ер узра чўзди бўй,
Иккинчи тоғ Зәрдаза

(Бўлди эш улар икков)
Кунботару кунчиқар
Бўйлаб ётган Мунуштов.

2. Ушида, Ушидарна
Тоғларидир устувор.
Уларнинг орқасида
Яшириндир Эрзифйа,

¹ Намоз олдидан ният сўзлари матни тўлалигича Ахура Мазда яшти бошида таржима қилиб изоҳланган эди. Бу ўринда Замйад Яшт мазмунига мос шаклда келган матн қисқартириб берилди.

Олтинчи (тоғ) — Эрзура,
Еттинчи тоғ — Бумийа,
Саккизинчи — Раодита,
Тўққизинчи — Мазишва,
Ўнинчи — Антардахйу,
Ўн биринчи — Эрзиша,
Ўн иккинчи — Ваттиса.

3. Адарана ва Бояна,
Ишката, Упарисаэна —
Устида қор эримас.
Икки тизма Хаманкун
Ва саккиз тоғ Вашана,
Саккиз асов от каби,
Яна тўрт тоғ Видвана.
4. Аэзахан, Маэнахан,
Ахэдрика, Асайа,
Тутадка ва Вишава,
Сайривант Дарашишва,
Нанхушэмант ва Ка-хахйа
Ва Канғханинг тоғлари,
- 5—6. Сичидава, Ахурана,
Раэмана, Ашастамбэна,
Аснавант...
...Фрапайа²
Удрийа, Раэванта

Бори тоғларки, одам
Ўрлаб чиқиб уларга,
Ёки кўриб узокдан
Турлича бергандир ном.

7. Хуллас, тоғлар ер узра,
Спитама Заратуштра,
Икки мингу икки юз
Ва қирку яна тўртта,
8. Ушбу баланд кўкўпар
Сервиқор кўркам тоғлар
Ер узра шунчадирки,
Улар сони муғлару
Жангчи, қаҳрамон эрлар,
Барча чўпону деҳқон
Эҳсон дастурхонидан
Қанча олса ризқ нонин,
Шунчадир тоғлар сони.³
9. Кавийча Хварнодир,⁴
Маздадан ул атодир.
У хурматга сазодир.
Энг шарафли улугвор,
Хурматларга сазовор,
Нокасу ножинсларга
Тутқич бермас ҳеч қачон⁵.
Ахура яратганлар
Ичра энг олий мақом.

² Ўчиб кетган сатрларда яна ўн тўрт тоғ номи бўлган деб тахмин қилинади.

³ *Замйад Яшт* — Ер маъбуди (Зам, Замин) шаънига айтилган географик (орологик — тоғшунослик) дostonдан бир парча шу билан тугайди. Матннинг давоми — 9—97-бандлар. *Хварно* — Фар алковидир. Бу алков фарни — илохий омадни шарафлаган. Шохлик, пайғамбарлик мартабалари фарнинг кимга қўнишига боғлиқ, деб тушуниланган. Фар илохий лойиқлик концепцияси деб қаралиши мумкин.

⁴ Кавийларга хос *хварно* (фран. фар). Бу тушунчада қадимги қайёнийлар подшолик сулоласи вакилларига хварно салтанат бахти бўлиб келгани ҳақидаги ривоят акс этган. Бу ривоят салтанатнинг гўё илохийлигини таъминловчи илк давлатчилик концепцияси бўлган, дейишга ҳам асос бор. Кимгаки фар қўнмай туриб шохлик даъвосини қилса қонуний ҳисобланмаган. Шундай қилиб, «Авесто»да хабар берилишича, насиб бўлган энг сўнгги шохликдир.

⁵ *Хварно* (фар) нолюйк зотларга насиб этмайди. У афсонавор, кўзга кўринмас сиймо. Халқимизда «бахт куши», «хумо» каби тушунчаларнинг тарихий илдизи фар тушунчаси билан боғлиқ. Фар эса турли қиёфаларда намоён бўла олади. Гоҳ қуш, гоҳ оқ кўй ва ҳоказо.

10. Табаррук этиб,
Хуснда тенгсиз,
Чексиз фойдали,
Ранг-баранг дунё,
Нурафшон борлик
Яратган ул зот —
Ахур Мазд фарни.

11. Жон ато этди
Жонсиз хилкатга.
Кексаймас, ўлмас,
Қарилик билмас,
Абад барҳаёт,
Абад ўсгувчи
(Этди дунёни).
(У дунёсидан)
Келар бир куни
Амэрэтот Саошйант
Масихвор бўлиб,
Барча бандани
Кутқаргувчи зот.
Биҳишт эшигин
Очгувчи абад.

12. Ҳақ йўлни деган
Ўлмас бўлгайдир.
Ёлғон йўқ бўлиб,
Абад ўлгайдир.
Имонли қатли
Учун келган ул
Ёлғон барибир
Имонлиларнинг
Уруғ аймоғин
Қилолмай қирғин
Келган ерига
Кетгайдир бир кун,
Йўқолгай бадбин.
Энг эзгу Илоҳ каби,
Энг эзгу Бошчи мисол
Мазда дин амалига
Чин йўл очиб бемалол
Қилиб берган ўша зот.

Маздага савоб учун
Қилайлик биз ибодат.
(Шунда илоҳ рози-ю.)
Имонлилар бўлар шод».

13. Кутлуғ бўлсин намозим,
Баралладир овозим
Эхсонлар келтиурман
Мазда берган хварнога
Қудратли, Кавийворга.
Ихлосимиз фарнга,
Кавийвор қудратлига.
Сутли хаома бирлан
Қўлда тутиб барасман,
Нозик лутф — сўз билан
Дилда пок нияту ўй
Ва эзгу амал билан,
Тўғри талаффуз билан
Айтилган ҳақ сўз билан
(Келтиурман чин эхсон).
«Ахура Мазда савоб
Деб буюрган зотларга
Намозимиздир жавоб».

14. Кавийвор Хварнодир —
Маздадан ул атодир...⁶

15. Амэрэтот хварноси —
Амэшаспант хварноси
Амр этгувчи зотларнинг,
Башоратчи зотларнинг,
Ўта юксак ва кучли.
Илоҳий зотлар фарни,
Тезликда (чакмоқ мисол)
Йитмас валийлар фарни.

16. Еттовлондир фикрдош,
Еттовлондир ҳамжихат,
Еттовлоннинг ҳукми бир,
Ўйи, сўзи, иши бир.
Ахура Мазда ўзи
Уларнинг холикидир.

⁶ 9-банднинг такрори.

Уларнинг ҳукмдори
Яратган Ахурадир.

Этгувчи малоик зот⁸
Ва кўрикчи, химоят.

17. Бир-бирининг қалбдаги,
Фикридаги эзгу ўй,
Эзгу сўз, иродасин,
Эзгу ишга ниятин
Кўриб турар ўзаро.
Фикрининг тўридаги
Шараф Уйин⁷ кўродир.
Уларнинг холиқидир,
Уларнинг ҳукмдори
Яратган Ахурадир.

19. Улар ўз билганича
(Ахура буюрган чок)
Хилқатларга жон ато
Этарлар ўлмас этиб
Ва қаримас этарлар,
Ва тўзимас этарлар...

18. Улар — Ахура Мазда
Буюрганларни ижод

20. ... Ночорларин парвариш
(Қилиб боқиб, тарбият
Этарлар, токим улар
Бўлсинлар камарбаста⁹
Бахт учундир намозим...

III

21. Кучли кавийвор Хварно...

22. Тансиз тангрилар фарни¹⁰
Туғилмиш хилқатларни,
Туғилмаган саошйантлар,
Очун қароқлар фарни.
(Борлиқни эзгуликка
Ўғиргич зотлар фарни).

23—24. Улар ўз қудратида
(Ахура буюрган чок)
Хилқатларга жон ато...
Ночорларин парвариш...
Этарлар ўлмас этиб.
Ва қаримас этарлар,
Ўлиб йитмас этарлар...
Бахт учундир намозим...

IV

25. Кучли кавийвор хварно...

26. Хушанги Пешдодийга¹¹
Хварно бўлиб насиб,

⁷ *Шараф уйи* — Мактов уйи. «Авесто»да жаннат — беҳиш (ваху хишта) тушунчасига нисбатан қўлланган сифат. «Фикрининг тўридаги Шараф уйи» ибораси ҳар кимнинг қўнгли тубида бўлиши лозим бўлган жаннатга тушишидан умидворлик, демакдир. Етти азалий, доим барҳаёт муқаддас мавжуд хилқатлар ҳар бир инсон қалбидаги ниятини ҳам кўриб туради, деб ишонилган.

⁸ Бу жумлада Ахура Мазда яратишга хоҳиш, ирода этган нарсаларни у буюргандек қилиб яратиш малоикларнинг иши қилиб кўрсатилмоқда. Бу манзара Одами сафиуллоҳни тупрокдан пайдо қилишда фаришталарнинг хизматини эслатади.

⁹ Ушбу бандни мазмун тақозоси билан тўлдирдик. Аслида йўқолган (тарж).

¹⁰ Илохий азал зотларда моддий тана бўлмайди. Улар нур сиймоларидир.

¹¹ «Авесто»да Хаошйанха Парадата. Фирдавсийнинг «Шохнома»сида Пешдоди сулоласига мансуб шох Хушанг.

Узоқ йиллар ер узра
Подшоҳликни қилди касб.
Етти иқлим ичра у
Девлару одамларга,
Жин-ажина ва жоду
(Қалбидан жой олганлар),
Коваи мустабидлар,

Жоҳил карапанларга
Подшоҳлик қилиб турди.
Мозан девларининг ва
Варна хизматкорларин
Учдан бирин ўлдирди.¹²
Шукрона намозимдир,
(Баралла овозимдир...)

V

27. Кучли кавийвор Хварно...

Подшоҳлик қилган эди.

28. Тулки тери пўстинли
Баҳодир Урупига¹³
Хварно қўнган эди.
Етти Кишвар шоҳлиги
Унга қилганди насиб.
У девлару одамлар,
Жину жодугарларга,
Кавий мустабидлару
Жоҳил карапанларга

29. Жангларда кирғин солди
Барча деуу одамлар,
Жину жодугарларга.
Ахриманни от қилиб,
Устига миниб олди.
Ўттиз киш давомида
Уни тутиб измида
Юртма-юрт кезиб юрди.¹⁴
Бахт учундир намозим,
Баралладир овозим...

VI

30. Кучли кавийвор Хварно...

Узоқ муддат шоҳ бўлди,
Етти кишвар шод бўлди.
Девлар ва одамларга,
Жинлару жодугарлар,
Кавий зўравонларга,

31. Қўнди Йима Хшайатига¹⁵
Подалари тўқ, семиз —
(Ернинг илк подшоҳига).

¹² «Авесто» девларни Ахриман яратган қора кучлар сифатида қоралайди; Жин, жоду ва жодугарлик, афсунгарлик кабилар ҳам Ахура Маздага эътиқодни сусайтирувчилардир. Имон — фақат Ахура Маздага бўлиши талаб этилган; Коваи мустабидлар — Виштаспгача Зардушт динига кирмай ўтган шоҳлар. Мозан девлари. «Авесто» Ахриман яратган девларнинг маконини мифологик Мозан деган ер билан боғлайди. Сосонийлар даври анъанаси Мозанни Эроннинг шимолидаги вилоят билан боғлайди. Бу боғланиш авесточа тасаввурлар асосидаги иккиламчи ҳодиса бўлса керак; Варн — Зардушт таълимотини қабул қилмаган юртнинг номи.

¹³ Урупи — «Авесто»да Тахма Урпи, яъни рубоҳ — «тулки» уруғидан. «Шохнома»да — Тахмурас. У девларни тутиб, анди қилувчи, Ахриманни миниб юрувчи баҳодир зот.

¹⁴ Тахмурас Ахриманни ўттиз йил ўзига хизмат қилишга мажбур этиб, эзгу дунёга зарар келтиришдан тийиб турган. Эртақларда учрайдиган девларни ўз хизматида мажбур қилган қаҳрамонлар мотивининг илди-зи шу мифологик асосга бориб тақалса керак.

¹⁵ Йима Хшайатига — «Авесто»да Ахура Мазда ўзидан хабар берган подшо этиб тайинланган. Унинг «Шохнома»даги номи — Жамшид.

Жохил карапанларга
Инсофу тавфиқ тилаб
Ер узра шохлик килди.

32. У девлардан асради
Бойликлару мулкларни,
Подалар, бўлиқ яйлов,
Қаноат ва иззатни.
Жамшид подшоҳ бўлганда
Озиқ-овқат туганмас,
Чорва-ю одам ўлмас,
Ўсимликлар ҳам сўлмас
Эди, сувлар туганмас.

33. Йима шох замонида
У шох бўлган томонида
На совуқ ва на иссик,
На қартайиш, на ўлим,
На ҳасад — қалбга ғорат,
На ёлғон бўлган эди.
Чунки у алдоққа ёт,
Ночин сўзни у ҳатто,
Хаёлга олмас эди.

34. Қачонки, фикрида у
Ёлғонни қилди хаёл,
Шу онда бир лаҳзада
Кўз ўнгида Йимадан
Хварно кўтарилиб,
Учиб кетди қуш мисол.
Шунда гўзал Йимах-
шайтйа —
Тўқ подалар соҳиби
Ғамгин кетди тентираб,
Ўзи тузган ер бўйлаб¹⁶
Душманларга бериб чап.

35. Биринчи бор Хварно
Вивахвант авлоди ул
Йимадан кетган чоғи
Варағн қуши мисол
Хварнони минг ақл,
Яйловлари чексиз зот,
Барчани эшитгувчи
Митра тутиб олганди.
Барча эллар соҳиби,
Ахура Яратганни,
Ўта муқаддас зотни —
Эъзозлаймиз Митрани
Кўк маъбудлари ичра.

36. Иккинчи бор Хварно
Йимани тарк этганда,
Вивахвант авлодидан—
Йимадан воз кечганда
Варағн қуши мисол
Хварнони тутганди
Баҳодир Траэтоана.
Атвийага у авлод
Зардуштдан сўнг иккинчи
Ўриндаги ғолиб зот.

37. Хварно қўнган чоғи
У мағлуб қилган эди
Учбошли Аждаҳони —
Уч чакак, олти кўзли
Маккор, қабих, каж-дилни,
Девларнинг сардорини,
Куч-қудратда тенгсизни.
Уни Анхра Майнйу
Ёлғонда кучли қилиб,
Эзгу дунё ғорати,
Такводорлар ҳалоки
Учун яратган эди.

¹⁶ Ахура Мазда кўрсатмаси ва ифодаси билан подшоҳлик даврида Жамшид ер юзини уч марта кенгайтирган эди. Унинг замони ўлим йўқ, олтин замон эди. Энди эса унинг гуноҳи эвазига ерга ўлим, совуқ, касалликлар, дард, ғам вужудга келди. Олтин аср тугаб, эзгу дунё билан қабоҳат, разолат дунёси қоришиб кетди. Бу жараён ўн икки минг йил давом этгач, эзгу дунё ғолиб чиқмоғи керак.

38. Учинчи бор Хварно
Йимадан воз кечганда
Вивахвантнинг авлоди —
Йимани тарк этганда
Варағн куши мисол,
Уни аҳдидан қайтмас
Киришасп тутган эди.
У ўткинчи дунёда,
Одамлар орасида
Эркак ботирлигида
Заратуштрадан кейин
Кучлиларнинг кучлиги.

39. Эрлар мардоналиги
Киришаспга текканда,
Мардликни олқишлайлик.
Доим уйғоқ мардликни,
Энг чидамли мардликни,
Доим хушёр мардликни,
Енгилмас Киришаспга
Такдир берган мардликни
(Чин дилдан олқишлайлик).

40. Шохдор илон Серэварни—
Отлару одамларни
Ютгувчи аждаҳони
Киришасп ўлдирганда,
Тани тўла сап-сарик
Заҳрини сочиб баланд,
Оғусин найза бўйи
Сачратган ул илонни
(Киришасп ўлдирганда
Бундай иш бўлган эди):
Кун тиккага келганди,
Киришасп ўзи учун
Бир дўнгликнинг устида
Таомга осиб қозон
(Олов ёқди остига).
Бу дўнглик эмас экан—
Экан Серэвар илон...
Иссиқ ўтиб танига,
Билинибди жонига.
Терлаб у тўлғонибди,
Ағдарилибди қозон

Қайнаб турган сув билан.
Ўзин четга олибди
Киришасп — қайтмас
полвон.

41. Шундан сўнг Киришасп
Имонли хилқатларнинг
Ўлимин орзу қилиб,
Оғзини катта очган
Олтин туёқ Гандарва
(Номли девни ўлдирди).
Сўнгра нокас Патананинг
Тўққиз ўғлини қирди.
Даштаяний авлодин,
Нивики болаларин,
Хитаспуни йўқ қилди.
Олтин тож кийиб юргич
Данай Варэшавасин,
Зиёнкор Питаонани
Ўлдирди Киришаспа.

42. Енгилмас Киришаспа
Дов Арэзошаманани —
Жангга кирган чоғида
Тарафсиз қахрамонни.
Чап бериб олға томон
Изин чалғитиб қочган
Чок ўлдирди беомон.

43. Сўнг ўлдирди қўрғошин
Тишли Сनावидкани,
Ўлдирди қўли тошни
Шундай мақтанарди у:
«Хали мен жуда ёшман
(Қўлим ҳалол бўлганмас)
Вояга етмаганман.
Улғайиб олсам эдим,
Кўкни ароба, ерни
Филдирак қилар эдим.

44. Шараф Уйидан Спанд
Майиниун ерга томон
Тушириб, Ахриманни
Дўзахдан обчиқардим.

Сўнгра улар иккови —
 Бири эзгу, бошқаси
 Қабоҳат — бирга бўлиб,
 Аробам шотисига
 Қўшилиб тортар эди.
 Фақат (битта хавфим бор):
 Киришаспа (беомон)
 Мени ўлдирмасайди!»
 Уни Киришасп худди
 Кудратга тўлар чоғда
 Йўқ айлади батамом.¹
 Шукронасига намоз.
 (Йўллай дуо, хуш овоз)...

45. Етиб бўлмасга алков—
 Илоҳий Ҳварнога
 Энг мушарраф, энг афзал,
 Энг лутфли, энг мушфик
 Энг эпчил, тутқич бермас
 Хилқат ичра мукамалга.

46. Шу Хварно йўлида
 Кабиҳ руҳ ҳам, Валий ҳам
 Курашиб етолмади.
 Ҳар биридан тезюрар
 Чопарлар борди унга:
 Муқаддас Рух — Ва-
 хуманни
 Ва Артани юборди.
 Муқаддас Оташни ҳам —
 (Бу зот асли Ахура)
 Мазданинг ўғли эди.
 Кабиҳ Рух эса Ако —
 Манани тез жўнатди,
 Қонхўр Ғазабни, Илон —
 Учбош Заҳҳокка қўшиб,
 Ва Аблах Спитйурани
 Уларга ҳамроҳ қилди.
 Шу мараз Спитйура
 Йимани қоқ белидан

Икки бўлган арралаб.

47. Хварно томон учди
 Ахура Мазда олови.
 Хаёлида битта ўй:
 «Етиб бўлмас Хварнони
 Қандай қўлга киритай?»
 Лекин унинг ортидан
 Қувлади Илон Заҳҳок,
 Коски сўзи; бўралаб:

48. «Қайт орқангга, тегмагин,
 Ахура Мазда Олови!
 Қўл етмасга тегмагин.
 Гар сен унга қўл урсанг,
 Сени этарман ҳалок.
 Ҳақ дунёсин қўриқлаб,
 Сўнг нур таратолмайсан
 Ахура берган Ерга».
 Шундан сўнг Ахуранинг
 Олови қўлин тортди
 Теголмай Хварнога —
 Ўз жонини аяди.
 Ахир Заҳҳок жуда ҳам
 Қўрқинчлийди, муттаҳам.

49. Сўнгра Хварно томон
 Уч оғиз Илон — имонсиз
 Югурди. Фикри ёмон:
 «Етиб бўлмас Хварнони
 Қўлга қандай киритай?»
 Изма-из қувиб уни
 Олов — Ахура ўғли
 Отилди, деб ушбун:

50. «Қайт ортингга, тегма, хей
 Уч оғиз Илон Заҳҳок,
 Бул қўл етмасга тегма!
 Агар қўлинг теккизсанг,
 Орқангдин ёниб кириб,
 Оғзингга ўт қўярман.
 Ахура берган ерга

¹ Бу бандлардаги исмлар Киришаспнинг душманлари. Афтидан, Киришасп қаҳрамонликларига бағишланган улкан эпик сюжетнинг «Авесто»да сақланган изи.

Шундан сўнг чиқолмассан.
 Ҳақ дунёсини бузиб,
 (Ҳақ ишин бузолмассан)!»
 Иккала панжасини
 (Муқаддас Хварнодан)
 Тортди уч бошли Заҳҳок
 Ўз жонини авайлаб —
 Қўрқинчли эди Олов.

51. Хварно бўлди пайдо
 Ворукаша денгизда.
 Шу заҳотиёқ уни
 Тутди ҳукмдор Апам —
 Напат, отлари учкур.
 Апам — Напат елади,
 Оти учкур келади
 Ва дейди хаёлида:
 Тутиб бўлмас Хварнони
 Денгизнинг қоқ тубидан
 Тагсиз сувнинг тубидан
 Қандай чиқай тутибон?»

52. Қудратли ҳукмдорни —
 Апам Напатни алқаб,
 Алпларнинг кўмакдоши,
 Эрларни бунёд этгич,
 Эрларни Яратгичга,

55. Илохий Хварнога
 Ўъзозу алқовимиз
 (Ўшал нурли барнога)...

56. Хварнони тутмоққа
 Жазм қилди ФранҒхрасйон.*
 Ворукаша денгизи
 Сувига ўзин отиб,
 Яланғоч суза кетди
 Тутмоқ бўлди Хварнони.

Сув ости маъбудларнинг
 Ичида Ҳақ сўзига
 Қулоқ солгичга намоз...

53. Эй, содик Заратуштра,—
 — Марҳамат қилди Мазда,
 — Бандаларимдан кимки,
 Хварнога эга бўлса,
 У муқаддас хидоят
 Соҳиби бўлгай албат.
 (Кимга қўнса Хварно),
 У топгай бахту саодат.
 Магупатлар эҳсонин
 Унга қилгай марҳамат.

54. Муқаддас Аши унинг
 Ҳамроҳи бўлғусидир,
 Бериб бойлик ва давлат.
 Кенг яйловлар ва чорва,
 Ҳар кунлик сўнмас Зафар
 Унга бўлиб эш, раво.
 Қудратидан душманлар
 Сурунишиб кетарлар.
 Бу қудрат туганмас бир
 Кучки, йилларга етар.
 Хварно кимга тегса,
 У берган Зафардир ёр—
 Душманлари зер-забар».

VIII

Келгучи ва ўтмишда
 Эран юрт подшолари
 Тақдирига битилган
 Ўшал илохий нурни,
 Зардуштга насиб бўлган
 Нурли сиймо Хварнони
 Тутмоқ қасдида бўлди
 (Бадқирдор зот ФранҒ-
 храсйон)
 Денгизда кува кетди.

* ФранҒхрасйон — «Авесто»да салбий образ. Бу исмда тўрт таркибий қисм бор: фр — «устиди» маъносига эга олд кўшимча; - анҒ — нажас, ифлослик, храс — хира (к) «нурсизлик, қоронғулик», ён—ёрдам, қўллаб-қувватлаш. Исмнинг умумий мазмуни «қоронғулик, зулматдан куч олувчи попок зот».

Хварно туткич бермай
Ворукаша сувида.
(Унга чап берди шу он).
Бир оқим пайдо этди
Ва ўзин четга элтди.
Бу муқаддас тўлкинни,
Бу муқаддас эпкинни
Ворукаша сувида
Хаосрав тўлқин дерлар¹⁷.
(Хусравий тўлқин дерлар).

57. Ворукаша тубидан
Чикди турлар чакқони
Нокас, коски ФранҒ-
храсйон
Сўкинганча, беҳаё
(Сўзлар айтиб, беибо):
«Итэ — ита — ятна —
ахмай».

Ўтмишу бўлғувсида
Эран юртлар шоҳлари
Эга бўлган Хварнони
Мен тутиб ололмадим.
Спитама Заратуштрага
Насиб нурли сиймони
(Мен қувиб етолмадим).

58. Менга қўнса Хварно,
Қориштириб тошлардим
Яхши билан ёмонни,
Қаттиқ билан юмшокни,
Суюқ билан қуюқни,
Қора билан оппоқни,
Ранжитсам бўлди эди
Ахура Мазда — худони!
(Шу сўзларни айтибон),
Ўзин отди Ворукаша
Тўлқинлари қаърига
Турлар зоти ФранҒхрасйон.

59. Кийимсиз, қип-яланғоч
(Ҳолда у суза кетди),
Хварнони кува кетди.
Ўтмишу келажакнинг
Эран шоҳлари топган,
Спитама Зардуштга
Насиб бўлган Хварнони.
Нурли Хварно томон
Суза кеди ФранҒхрасйон.
Лек Хварно чап берди
Бир оқим бўлиб ҳосил.
Бу оқимга Ворукаш
Денгизида Ранхазда
Деган ном бўлди нозил.

- 60—61. Шўлп этиб чикди
сувдан
Турлар зўри ФранҒх-
расйон.

Оғзи тўла коски сўз,
(Сузди сўнг қирғоқ томон).
Яна қайта ташланди
Турлар ичра зўравон
Ворукаша суви томон.

62. Яланғоч излай кетди
Учинчи бор Хварнони.
Эран юртлар шоҳлари
Ўтмишу келажакда
Эга бўлган сиймони.
Ва ниҳоят, Заратуштрага
Насиб этган маъвони...
Лек Хварно чап бериб,
Ўзини четга олди.
Ворукаша — денгизда
Бир оқим пайдо бўлди,
Номи бўлди Авжданва.

63. Чикди сувдан ФранҒ-
храсйон,

¹⁷ ФранҒхрасён «Авесто»даги мифологик денгиз — Ворукаша тубига яширинган Хварнони тутиб олишга бир неча бор уринади. Лекин ҳар гал денгиз сувида ФранҒхрасёндан Хварнони узоклаштирувчи тўлқин — оқим пайдо бўлади. Ҳар бир оқим «Авесто»да турли номлар билан аталган: Кизилқум ва Қорақум ўринларида бўлган Тетис океани ва ундаги оқимлар ҳақидаги хотиранинг излари бўлиши мумкин.

Турлар ичра паҳлавон,
Ворукаша — денгиздан
Ифлос сўкиниш билан:
«Итэ-ита...

Ўтмишу келажакда
Эран шоҳларга қўнган
Хварно йироқ мендан.
Менга яқин келмади
Спитама — Заратуштрага
Илоҳдан насиб бўлган».

64. Шундай қилиб, ФранҒ-
храсйон

Хварнони тутолмади,

(Илоҳдан қут олмади).
Ўтмишу келажакда
Эран юртлар шоҳлари,
Спитама — Заратуштра
Эга бўлган Хварнони
Қувди, лек етолмади.

65. (Бунинг учун шукрона).
Бахт учундир намозим,
Баралладир овозим.
(Хайру эҳсонлар бўлсин
Ёмонларга йўламас,
Ёмонларни йўлатмас)
Қўл етмас Хварнога...

66. Етиб бўлмас сиймога,
Илоҳий Хварнога
Менинг олқиш эъозим.
Ширин лафзу лутф ила
Сут-ла Хаома шопириб,
Қўлда барсман тутами
Хварнога намозим...

67. Ушида чўққисидан
Хаэтумант дарёсининг
Жўшқин, тошқин сувлари
Кансава қўли томон

Оққан оқимларидан
Чиқиб қўнди бошига
Подшо бўлажак зотнинг
(Нурли сиймо — Хварно).

68. Кансава қўли томон
Оқади қайнаб тошиб
Хвастра ва Фрадата,
Хваспа, Хварнахвати—
Гўзал дарё, бенуқсон
Қудратли Уштавайти,
Қирғоқлари яйловзор.
Урвадава Эрэзи сув,
Зарнувати (сервиқор),
Хаэтумант дарёси,
Жилваланиб маъмурлик
Келтирар тўлқинлари
Тошқин босгудек бўлиб.

69. Хаэтумант дарёсида
От қудрати мужассам,
Туя кучи унга ёр
Эрлар қурби унда бор
Хаэтумант сувларида.
Шундай Хварно борки,
Садокатли Заратуштра,
Унда шунча Хварноки
Эран эмас юртларни
Бир эпкинда ювгайдир.

70. Барча эран эмаслар
Ортга чекингай ундан.
Сўнгра очлик ва чанқоқ,
Жазирама ва совук,
Ўтгай улар жонидан.
Шундай Хварно элтар
Эран юртлар қароғи
Сақлар эсон омонда
Барча молу-ҳолларни.
Тақволи одамларни.
Фароғатин кўриқлар
Беҳдиннинг равнақини.*

* Беҳдин — зардуштийлик динининг сифатловчи номларидан бири.
«Яхши дин» демақдир.

Ахура Мазда акдида
(Борларни омон сақлаб).

71. Кавийвор кучли Хварно...

72. Кайкубодга кўнганди,
Кави Апивоҳга ҳам
Ва барча Кайёнийлар—
Кави Усан, Кай-Аршан,
Кай Пишин ва Бйаршан,

Ниҳоят, Сйаваршан —
(Уларнинг барчасига)
Хварно насиб этган.

73. Шунинг чун барчасига
Довюрак ва қудратли,
Оқилу доно, ботир
Шоҳ бўлмоқ бўлди тақдир.
Бахт учундир намозим...

XI

74. Кавийвор кучли Хварно.

75. Худо берган енгшлик,
Бахту омад ёрлиги,
Сўзин савобдорлиги,
Аҳдда устуворлиги
Сабаб бўлиб, Хварно
Енгилмас Кайхусравга
(Насиб бўлди нур-сиймо).

76. Шарофатин улашди,
Мустаҳкам Хаурватат
(Соғлиқ берди барчага),
Тандурустлик беадад,
Доно, зукко ва соғлом
Берди ақлли авлод.
Сўзамол, аҳдда маҳкам
Кўзлари ўткир, топқир
Ҳақнинг бор афзаллигин
Бир йўл кўришга қодир.

77. (Хварно яқин келди)
Шоҳона нурга томон.¹⁸
Умрзоқлик бахш этди,
Омадни қилди тўлик,
Эзгуликлар мўл бўлди.

78. Кайёний Хаосрава
Разил Нэрэман билан

Отчопарда беллашди.
Узун йўлнинг борича
Қўйилган пистирма-ю
Қопқондан ўзин асраб,
Хукмдор Хаосрава
Душманларга берди зарб.
Қабиҳ Франғхрасйонни
Ҳамда шум Кэрсаваздни
Жангда тутиб боғлади.
Макр ила ўлдирилган
Отаси Сйаваршан
Ва Фрасйак қўлида
Ҳалок бўлган Агрерат —
Наравид уруғидан
Чиққан ўлмас қахрамон
Қони ҳаққи — ўч олди.

79. Кавий Хварносига —
Мазда берганга олқиш...

80. Имон-ла ўйлаши-чун,
Имон-ла сўзлаши-чун,
Эзгу иш излаши-чун
Кўмак бўлмак нияти —
Кўнди Хварно Спитама
Заратуштра бошига.
Шундан сўнг бўлди ҳабиб
Ахура Маздага Зардушт —

¹⁸ «Нур» бу ўринда подшоҳликнинг чин илоҳий мартаба эканини ишботловчи авесточа *хшяти* иборасига ишоратдир. *Подшоҳ* сўзи «Авесто»да *патихшяти* — «нурафшон» зот деб тушунилади. Бу хислат Ахура Маздадан ато бўлади.

Ҳақ йўлида муқаддас
(Илк пайғамбар, валий зот),
Ҳуқмдорликда тенгсиз,
Бойликлари дунёлар
Бойлигидан-да сўнгсиз.
Қутлуғнафас, бахтиёр
Енгишлик зот — музаффар.

81. Уни кўрган заҳоти
Бир-бирига капишиб,
Тўп-тўп кетди қочишиб
Йитдилар барча девзод.
Уларнинг қийноғида
Фигон қилган аёлу
Эркаклар бўлди озод.

82. Спитамаи Зардушт
Ахуна Варйа дуосин
Ихлос-ла, кироат-ла,
Охирини баландрок
Овоз-ла ўқиган чок,
Рад бўлган барча девлар
Ерга кириб бўлди гум.
Уларни қарғиш урди

84. Кавий Хварносини,
Алқай Мазда берганни...

85. Ки, Кавий Виштаспа
Бошига қўнган эди,
Чин Имонли бўлсин деб,
Имон сўзин десин деб,
Эзгу ишлар қилсин деб,
Шунда Кавий Виштаспа
Беҳдинни қабул этиб,
Юз ўғирди кушанда
Деву жин инончидан
(Қутулди у тоабад
Этиб девлар динин рад).

86. Имониға яраша
Сўнг Виштаспа Зардуштга
Ҳамда Ахура Маздага

Дуодан бўлди маҳрум.

83. Шу пайт етти иқлимда
Нобакор Франғхрасйон
Хварнони тутмоққа
Ният қилди беомон.
Етти иқлим ер узра
Тур (шоҳи) Франғхрасйон
Зардуштнинг Хварносин
Тутмоқчи бўлиб тоза,
(Ўзин уриб ҳар ёққа).
Хварнога ташланди...
Зардушт ҳам, Хварно ҳам —
Иккиси юз ўғирди
(Шум ният Франғх-
расйондан)

Бу иш мен — Ахурадан
Маздадан бўлган эди.
Менинг иродам, ҳамда
Мазда динин аҳдига
Қўнгил берганлар ҳақки
(Шундай иш бўлган эди).

Шукрига намозимдир...

XIII

Қўлу оёк, дастёр
(Таянч бўлди Беҳдинга)
Шундан топди эътибор.
Ҳақиқат учун кенглик
Излади ҳамма ёқдан.
Юртларни Ҳақ дин учун
Кенгайтирди ҳар томон.

87. Беҳдинни озод этди
Девлар исканжасидан.
Тутқунликдан қутқарди,
Олий мақомга қўйди,
Мартаба берди баланд.
Мустаҳкамдир бу мақом —
(Имонли юрт мустаҳкам),
Чорваси тўқ ва бардам,
Чорва емли — хотиржам.

88. Виштаспа мағлуб этди
Дарғазаб Тантрийавантни,
Девпараст Пешанани,
Ёлғончи Аржатаспни
Ва бошқа қабиҳларни,

Лаънати хионларни.

Шукронаси йўлида
Намозим бўлсин эҳсон...

XIV

89. Кучли Кавий Хварноси...

90. Эзгу Масих зот боши
Узра кўнди Хварно
Бўлди у яна насиб,
Масихга кимки ҳамроҳ
Хилқатларга жон берди
Қилди қаримас, ўлмас
Умрини этди абад,
Ўсишда ҳам тўхтамас.
(Барча ҳукмдор ўткинч)
Масих эса абаддир
Чин ҳукмдор у ўзи
У дунёдан қайтадир
Тирик, тийрак у келар
Ўлмас қутқаргувчимиз
Ва дунёни гуноҳдан
(Тоабадга пок этар).¹⁹

91. Ҳақни деганлар ўлмас.
Одамларнинг уруғин
Қуритгувчи ғам, ғорат
Бўлиб келган ҳалокат—
Ёлғон даф бўлар абад.
Чиққан жойига шу он
Даф бўлғай қабиҳ ёлғон.
«Энг эзгу илоҳ мисол,
Энг эзгу раҳнамодек
Мазданинг ҳақ ишини,
Аҳкомин этди ҳалол
Очу ночор подани,
Ўтлоққа ёйган мисол».

Шукринггадир намозим,
Баралладир овозим...

XV

92. Кова фарн қудратли...

93. Ахура Маздадан чопар —
Кансаванинг кўлидан
Чикди Аставатэрэта —
Зоти Виспатаурвар.
Даҳшат солиб ёлварга,
Қўлда қурол ўйнатиб.

Бу ўша ғолиб қурол —
Фаридун кўтарганди
Заҳҳокни ўлдирганда.

94. Бу ўша қурол эди,
Қайсики, Франҳрасйон
Имонсиз Зайнигуни
Ўлдирганда ишлатган,*

¹⁹ Зардуштийлар ишончига кўра, Зардуштнинг Зувратидан дунёга келажак ўриллари охират куни тирилиб келиб гуноҳ билан қоришган дунёни қутқарадилар. Бу лавҳада биринчи масиҳнинг келиши тасвирланган. Бу ходисага сабаб Хварнодир. У масиҳ руҳига кўниб, дунёни қутқаришга даъват этади. «Авесто»да бу тушунча *осушйант* дейилади.

* Бу ўринда Франҳрасйон қилган ижобий иш эсланади. Бу лавҳа Авестада Хварнога эга қайёнийлар билан Франҳрасйон душманлиги пайдо бўлмасдан олдинги давр ҳикоясидан қолдиқ бўлса керак.

Бу ўша қурол эди
 Хаосрав қўлда тутиб
 ФранҒхрасйонни ўлдирган*,
 Бу ўша қурол эди —
 Виштаспа ҳақ йўлида
 Тутиб қўлда жанг қилган.
 Душманларни маҳв этиб,
 Ёлғонга барҳам берган;
 Бу қурол билан қўлда
 Виштаспа пок айлаган
 Иймонлилар дунёсин
 Муртадлик ва ёлғон-
 лардан²⁰.

95. Оқилнинг кўзи бирлан
 Хилқатларга боқар у.
 Бадбуруш Ёлғонларсиз
 Бари борлиқдир эзгу.
 Бу қарашдан табаррук,
 Бу қарашдан ўлмасдир
 Бори яралган махлук.
96. Астват — Эрэт изидан
 Ғолиблар етишгайлар.
 Ўйларида эзгулик,
 Яхшиликка сўзлари,
 Ишлари — қор — хайрлар.
 Валий таъб хуш хулқ-
 лилар,

Тилларида бирон-бир
 Ёлғон сўз айтмаганлар.

Уларнинг қаршисида
 Қонхўр Ғазаб лол бўлар,*
 Ҳақиқат топиб қарор,
 Йўқ бўлар бадбашара
 Зулматдан ҳосил бўлган,

Ёлқин, нур не — билмаган
 Жохил Ёлғон йўқолар.

97. Вохумана енгажак**
 Шум фикр — Акоманни.
 Ҳақ сўз бўлар устувор,
 Ёлғонга ҳаёт қани?
 Хаурватат*** ва
 Амэрэтот****

Очлигу ва ташналикни
 Йўқ қилар, этар барбод.
 Шафқатсиз очлик, чанқоқ
 Йўламас элга абад.
 Ғазабқор Ахриман-чи?
 Кучи қирқилиб, охир
 Тез жўнаб қолгай қочиб.

Шукронамдир намозим
 Баралладир овозим —
 Хайру эҳсонлар қилиб,
 Мазда берган Хварнога
 Кучли, Кавий сиймога.
 Хварнони алқаймиз,
 Кавийворга шарафлар!
 Сут қотиб хаомага
 Қўлда тутиб барсман.
 Навдаларин дасталаб,
 Нозик лутф нутқ ила.

Эзгу ўй, эзгу ишлар
 (Йўлида бахшидаман)
 Ихлосу, сидқудилдан
 Тўғри талаффуз айлаб
 Айтилган дуо, такбир
 Бўлсин охир мустажоб.

«Ахура Мазда савоб,

* ФранҒхрасйон Сйаваршан (Сиёвуш)нинг ўлимига айбдор сифатида унинг ўғли Хаосрав томонидан ўлдирилган.

²⁰ Ёлғон эътиқод ва илоҳга иймон келтиргач, аҳдда турмасликдир.

* Ғазаб — Аэшма девининг ҳосиласи. Ғазаб — ақл душмани.

** Вохумана — эзгу фикр.

*** Хаурватат — соғлиқ, саломатлик.

**** Амэрэтот — абадий барҳаётлик, ўлмаслик.

Деб билган вали зотга
Бахшида намозимиз».

Мазда ўзи яратган.
Борликда,
(У дунёю бу дунё) муқад-
дас

98. «Энг эзгу илоҳ ҳаққи...»
Намозу алқовимиз... Маз-
да
Яратган тоғларга (эъзо-
зимиз).
Ушидарна тоғига кучу
Қудрат ато этсин, то-
ким уни

Кавийвор Хварнога,
Маздадан
Яралганга, етиб бўлмас
Хварнога —
Маздадан яралганга...
Намозу алқовимиз...
Ҳақиқат — Олий неъмат...».

ХАОМА ЯШТ

1. Эрта тонг пайтида қурбонлик оловига (тоза) ўтин-лар қалаб алқов дуоларидан ўқиётган Заратуштра ёнига Хаома келди. Заратуштра ундан сўради: «Сен кимсан, эй паҳлавон йигит? Бу фоний (моддий) дунёда мен сенчалик келишган, нурли ва ўлмас сиймони қўрган эмасман».

2. Имонли, ўлимни бартараф этувчи Хаома унга жавоб берди: Эй Заратуштра, эй Спитама, мени териб йиғ, эзиб шарбатимни чиқар, алқов сўзларинг-ла олқишла мени. Сендан аввал келган осўшйант¹ (масих) зотлар олқишлагани каби (шаънимга) мақтовлар айтгин.

3. Заратуштра деди: «Намозим сенга бўлсин, эй Хаома! (Айт-чи), бу дунё ичра сенинг шарбатингни сиқиб олган ким? Бунинг учун у одамга қандай савоб етишди, қандай наф келди?»

4. Имонли Хаома, ўлимни даф қилгувчи зот шундай жавоб берди: «Борлиқ дунё фойдаси учун менинг шарбатимни биринчи бўлиб Вивахвант сиқиб олган эди. Бу эзгу иши учун шундай савоб, шундай наф етишдики, Вивахвант қудратли ва порлоқ сиймоли Йима исмли ўғил кўрди. Йиманинг подалари сонсиз-саноксиз, одам-зот ичра энг гўзал, энг нурли юзли, куёш талъат зот эди у. Худди ўша Йима шоҳлик қилган пайтида одамла-ру хайвонларни абадий ўлмас қилди, сувни қуримас

¹ *Осўшйант* — Заратуштра уруғидан охират куни дунёга келиб, барча имонлилар рухларини бихиштга етаклагувчи, гуноҳкор бандалар учун худо Ахура Маздадан мағфират сўрагувчи зотлар, деб ишонилган.

(тинмас), ўсимликни сўлмас қилди, токим, одамлар ва ҳайвонларнинг насибалари доимо бутун бўлсин, деб».

5. Чобуку чаққон Йима подшо бўлган замонда ва қахрли совуқ ва на жазирама иссиқ, на кексайиш ва на ўлим, девлар яратмиш суқ — ҳасад йўқ эди. Подалари сонсиз Йима Вивахвант ўғли подшолик қилган замонда ота билан ўғил бир хилда — худди ўн беш ёшдагидек¹ эди».

6. «(Эй Хаома), сенинг шарбатингни сиқиб олган, бу фоний дунёда иккинчи (авлиё) зот ким бўлган? Унинг топган савоби, кўрган нафи-фойдаси нима бўлган?»

7. Имонли Хаома, ўлимни даф қилгучи зот менга деди: «Менинг шарбатимни чиқариб сиқиб олган бу ўтқинчи дунёда иккинчи одам Атвийа эди. Унинг савобли амали учун унга алпқоматлар сирасидан Траетаона² исмли ўғил ато бўлди».

8. Ўша (ўғил) уч оғизли, уч бошли, олти кўзли, минг қувватли Ажи-дахакани,³ дев дуруджи (ёлгон, алдоғининг) қудратли хилқатини, Ахримандан бўлганни Ахура Мазданинг эзгу яратмишлари учун офатни, борлиқ дунё учун ғоратни, имонли эзгуликлар учун кулфатни ўлдирди.⁴

9. (Эй Хаома!), бу фоний дунёда сенинг шарбатингни сиқиб олган учинчи одам ким эди? Унга қандай савоблар ва нафи тегди бу савоб ишнинг.

10. Имонли Хаома, ўлимни даф қилгучи (зот) менга жавоб берди: «Сом уруғининг энг яхши вакили Трита бу фоний дунёда учинчи бўлиб менинг шарбатимни сиқиб олган. Бунинг эвазига унга шундай савоб ато бўлганки, шундай наф унга етишганки, икки ўғил кўрган. Бири Урвахшайа, иккинчиси Киришаспа эди. Бири диннинг нозири, қонунларни яратгучи, иккинчиси паҳлавон алпқомат (йигит) (?) гурзи кўтариб юрувчи жангчи эди.

11. Заҳридан кўкариб кетган, отларни бутун ютган, одамларни ямлаган Сэрвар илони ўлдирган удир. Сэрвар шундай илонки, унинг заҳри бошмолдоқдек кенгликда устидан оқиб туради. Киришасп Сэрварни излаб

¹ Ўн беш ёшда ўғил болага кийимлар кийгизишиб, имон белбоғи боғланган. У вояга етган ҳисобланиб уйланишга ҳақли бўлган.

² Траетаона — Фаридун.

³ Аждахони.

⁴ Бошқача нақлга кўра, Дамованд тоғига занжирлаб ташланган.

(тополмай юрганида), ўзи билмаган ҳолда худди унинг устига қозон куриб пешин вақтида овқат пишира бошлабди. Илоннинг усти куйиб бир тўлганибди-да, қозоннинг тагидан суғирилиб чиқишга ҳаракат қилибди. Қайноқ сув устига тўкилибди (бирдан илон қўзалиб қолгач), ботир Киришасп ҳам тисарилибди.

12. Хаома, сенинг шарбатингни бу дунё (фойдаси) учун сиқиб олган тўртинчи одам ким эди? Унга қандай савоб ато этдинг, қандай наф етишди?

13. Имонли Хаома, ўлимни бартараф этгувчи зот менга шундай жавоб берди: Одамлардан тўртинчи бўлиб бу дунё балоғати учун менинг шарбатимни сиқиб олган (зот) Пурушаспа эди. Унга (бу савоб иши учун) муқофот бўлиб, Пурушаспа хонадониди сен туғилдинг, девлар душмани, Ахуранинг дўсти эй, имонли Заратуштра.

14. Сен Арийнам — Ваежуда энг шавкатли зотсан. «Ахуна — Варйа» дуосини дона-дона қилиб тўрт марта — ҳар бир галда олдингисидан бараллароқ ўқидинг.

15. Барча девларни ер қаърига кириб кетишга мажбур қилдинг. Улар эса ушбу ер узра илгари замонларда одам қиёфасида изғиб юришар эди»...

МУНДАРИЖА

«Авесто» китоби ва унинг «Яшт» наски ҳақида	3
Таржимондан	7
Хурмузд Яшт (Ахура Маздага алқов)	8
Ардви Сура алқови (Обон Яшт)	16
Хуршед Яшт (Куёш алқови)	35
Аши алқови (Орд Яшт)	37
Митра алқови (Меҳр яшт)	47
Тиштр Яшт (Сириус юлдузи шаънига айтилган алқов)	71
Фравардин алқови (Фравардин Яшт)	82
Варахран алқови (Бахран Яшт)	94
Хварно алқови (Замйад Яшт)	110
Хаома Яшт	125

АВЕСТО ЯШТ КИТОБИ

Тошкент
«Шарк» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
2001

Мухаррир: Барнобек Эшпўлатов
Бадий муҳаррир: Михаил Самойлов
Техникавий муҳаррир: Диана Габдрахманова
Саҳифаловчи: Мастура Атхамова
Мусахҳих: Нозима Муҳамедиева

Теришга берилди 15.06.2001. Чоп этишга рухсат берилди 10.08.2001.
Бичими 84x108^{1/32}. Офсет босма. «Антигуа» гарнитураси. Шартли босма
табоғи 6,72. Нашриёт-хисоб табоғи 11,4. Адади 2000 нусха. Буюртма №
2213. Нархи шартнома асосида.

«Шарк» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
босмахонаси,
700083, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41.

